

Kristo Floqi

Dëshmorët e Rilindjes

ose

EPOPÉ E KORÇËS

Përgatiti për botim:
Henrik Kaçulini

BOTIMET M&B

Tiranë, 2024

Autor:
KRISTO FLOQI

Titulli i librit:
**Dëshmorët e Rilindjes
ose
EPOPÉ E KORÇËS**

Përgatiti për botim:
Henrik Kaçulini

ISBN: aaa

© Henrik Kaçulini

BOTIMET M&B

 Rr. "Isa Boletini", Nd.2, H.12, Nj.A.9, 1017, Tiranë

 +355 4 2233283

 +355 69 20 68 603 +355 68 65 08 441

 mbbotime@gmail.com www.mbbotime.com.

 Botimet M&B

Printuar: M&B Botime dhe Studio Grafike, Tiranë, prill 2024

Kristo Floqi

Dëshmorët e Rilindjes

ose

EPOPË E KORÇËS

**Veprat
Volumi
III.**

TIRANË
SHËNËSIA BOTONJËSE “LUARASI”
1935

Bibliotekës Kombëtare

Kristofloq

DËSHMORET
E
RILINDJES

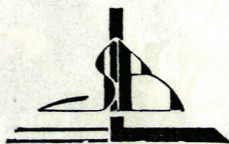

KR. FLOQI

Dëshmorët e Rilindjes

OSG

EPOPË E KORÇËS

TIRANË
SHTËPIJA BOTONJËSE «LUARASI»
1935

HIJEVE TË SHËJTA

TË

DËSHMOREVET TË KOMBIT

SI PENK ADHURIMI

AUKTORI

Në momentin e martirizimit dëshmorët e Kombit Shqiptar, që hymnizohen në këtë epopë, sipas “Kalendari i Korçës” Viti 1912, f. 224 ishin në këtë moshë:

- 1) Odisea Kotta - 20 vjeç
- 2) Kostaq Kosturi - 19 vjeç
- 3) Tushi Krastafilaku - 18 vjeç
- 4) Nuçi Lapi - 19 vjeç
- 5) Kristaq Furxhi - 24 vjeç
- 6) Bajazit Rehova - 36 vjeç

KRISTAQ FURXHI

Kristaq Furxhiu

Doktor Haki efendi Mborja
(Kryengritës i Korçës).

Doktor Haki efendi Mborja

OBISEA KOTTA

KOSTAQ
KOSTURI

TUCI
KRSTAFILAKU

NUÇI LAPİ

42 DËSHMORET E RILINDJES

PARATHËNIE

Mbaron së lexuari këtë poemë - epope dhe duke mbyllur faqen e fundit të saj, vëren se ende ndjen llavën e një ndjenje patriotike, që lirshëm ka buruar në çdo varg të poemës. Ende ndjen të ndezur dashurinë për atdheun, për vendlindjen, për lirinë, ndjen frymën e Rilindjes sonë kombëtare dhe nevojën për ta dëgjuar trokitjen e saj edhe sot në vatrat.tona.

Pablo Neruda thotë: “Unë u rrita në këtë qytet, poezia ime lindi midis kodrës dhe lumit, ajo e mori zërin e saj nga shiu, dhe si pema ajo u rrit në pyje”. Po ashtu dhe Kristo Floqi sjell në poemë aromën e vendlindjes, historinë e saj, kundërmimin e Fushës së Korçës, dritën e yllit të Moravës, gjëmimin e maleve, zjarrin e zemrës së trimave në besë, përzhitjen e shtëpive të djegura nga baroti, adhurimin për qytetin e tij, dashurinë për atdheun. Njihesh me veprën letrare të Kristo Floqit, qoftë me dramat apo me krijimet poetike dhe i pari mendim që të vjen pranë është: Pse emri i tij nuk është në antologjinë shqiptare, krahas autorëve të tjerë të viteve tridhjetë ? Është e mangët antologjia e letërsisë shqipe, teksti dramat pa emrin e tij.

Kristo Floqi është një personalitet juridik dhe letrar, me talent e aftësi të dallueshme, me energji e prirje të gjithanshme. Ai qe jo vetëm jurist, njeri i veprimit shoqëror e politik, atdhetar i flaktë, tribun i popullit, mbrojtës i vendosur e sypatrembur i çështjes kombëtare, por edhe dramaturg dhe poet me ndjesi dhe emocione të forta.

Është e vërtetë që krijimet e Kristo Floqit kanë gëzuar një popullaritet në kulturën tonë në vitet tridhjetë, kur ai dominoi në jetën politike dhe shoqërore dhe arriti vlerësimin më të lartë si dramaturg.

Dramat e tij janë:

Triumfi i lirisë (dramë në 4 akte)
Fe e kombësi, 1914
Pirro Neoptolemi, tragjedi
Karl Topia, dramë 1916
Skënderbeu n'Itali,
Qypërllinjë, dramë.

Shkroi rreth 20 komedi me një akt, si

Vëllazëri dhe interes,
Dhëndër me përdhuni
Nder e qytetari,
Fat i papritur, etj (sipas Shqiptarja.com)

Dramat e Kristo Floqit i përkasin romantizmit të vonë, ai i shkruan kur në letërsinë tonë po theksoheshin notat realiste. Në to spikasin motivet atdhetare, konfliktet dhe vlerësimet e forta ideo-emocionale, ai prek dhëmbje të forta e plagë konkrete shoqërore dhe veçanërisht shqiptare.

Për një periudhë gati gjysmëshekullore emri dhe vepra e tij u la në heshtje, u la në harresë, jeta dhe vepra e Floqit u zhyt në mjegullnajë. Sot ka ardhur koha që ky autor me këtë krijimtari të begatë, të zërë vendin që i takon në radhën e autorëve të traditës.

Kohës sonë i bie detyra e vështirë që me një përgjegjësi të madhe të vendosë figurën e Floqit në piedestalin që i takon. Kërkohet që vepra e Floqit të vështrohet nga të gjitha anët, të analizohet ajo e të përcaktojmë drejt vendin dhe rolin që luajti në pasurimin dhe në zhvillimin e letërsisë. Kjo arrihet me përpjekje dashamirëse e të përbashkëta të forcave shkencore dhe të studjuesve më të aftë letrarë.

“Dëshmorët e Rilindjes” është një poemë epike, me një ndërtim të brendshëm dramatik, ku spikatin beteja, veprimet,

ndeshjet, konfliktet e forta, dialogu, përshkrimi i shkurtër dhe gjuha e folur, e cila, duke u kthyer në gjuhë të shkruar, i ruan shenjat e emocioneve e të qëndresës së personazheve.

Poema u shkrua në vitin 1935. “Ndollinat që tregojmë kanë ngjâ më 1911, në muajin Korrik” - na thotë Floqi në shënimet e tij.

Rrëfimi i tij është epik, karakterizohet nga nota të forta tragjike. Ai trajtoi një nga ngjarjet më të dhimbshme të historisë së Korçës dhe kjo bie në sy sidomos gjatë betejave heroike, ku spikat burrëria, forca, qëndresa e luftëtarëve, edhe kur janë në momentet më të vështira, edhe kur vdekja u fshkëllon pranë. Fjalët kyçe më të përdorura prej poetit në këtë drejtim janë : “djelmat shqiptarë, burrat shqiptarë, atdhetarë, gjaku i kullur, i vlyer, shpagë kërkonte, zani i luftës, emnat le t’i llamburitin Që ideali leu i Lirisë...”. Janë fjalët dominuese në poemë që sjellin gjësimin e luftës, qëndisin epopenë e trimave, përshkruajnë qëndresën vitale dhe nxitin ndjenjat drejt përparimit dhe atdhedashurisë.

Poema ka në strukturën e vet unitetin, që e gjejmë në kompozicion e në zhvillimin e ngjarjeve në rritje prej fillimit deri në fund, nga Urdhëri i Sulltanit, te betimi mbi armët, te ndeshja për jetë a vdekje e deri tek hakmarrja.

Poema është e ndërtuar me 8 këngë, të cilat mbajnë nga një titull, që të orientojnë për atë që do të flitet në çdo këngë. Titujt e këngëve janë :

- Kënga e parë: **“Fermani i Sulltanit”;**
- Kënga e dytë : **“Tmerri”,**
- Kënga e tretë : **“Betimi mbi armët”,**
- Kënga e katërt: **“Tradhëtija”,**
- Kënga e pestë : **“Rrethimi”,**

Kënga e gjashtë: “**Ndeshje Gjigandësh**”,

Kënga e shtatë: “**Beteja në kulmin**”

Kënga e tetë: “**Gjakmarrja**”. Në fund poema ka një

Epilog.

Vepra është ndërtuar mbi një frymë adhurimi për heronjtë e për vendlindjen. Ai ia kushton, siç thotë vetë:

H I J E V E T Ë S H Ê J T A
T Ë
D Ë S H M O R Ë V E T T Ë K O M B I T
S I P E N K A D H U R I M I

Vepra është “Penk adhurimi”, siç thotë vetë poeti, ai ndërton ngjarje, i lartëson dhe himnizon bëmat e heronjve. Klithma e poetit, është klithma e dhëmbjes së Korçës, e të gjithë atdheut. Këtu e ka burimin dhe uniteti i veprës, pra, ky unitet jepet jo vetëm në ecurinë në ngjitje të ngjarjeve, por edhe tek shpirti i vërtetë kombëtar, tek ideja se bashkimi është unitet, tek mjetet që përdoren, dhe në përdorimin e figurave artistike apo dhe në mendësinë bashkëkohore. Poema ka një unitet veprimi, që është e dukshme dhe në sjelljen e personazheve, tek të cilët spikasin të njëjtat cilësi kombëtare; trimëria, heroizmi, përkushtimi, forca dhe urtësia.

Të gjithë personazhet e poemës janë dhënë të formuar njëherë e përgjithmonë. Ata janë të pandryshuar në rrjedhën e veprimit dhe të ngjarjes, sepse janë konceptuar në dy plane: luftëtar të lirisë dhe pushtues. Mbi bazën e kontrastit poeti i ndan ata në dy kampe, nga njëra anë është kampi i kryengritësve trima që ai i përshkruan vetëm në aspektin e atdhedashurisë dhe të heroizmit dhe nga ana tjetër janë armiq të tradhtarët e kombit, të cilët përshkruhen me ngjyrimet dhe tonet më të errëta ideomocionale. Ne dallojmë portretin kolektiv të burrave trima që kërkojnë shpagim. Të gjithë personazhet i karakterizon

portreti i tyre burrëror, i hijshëm. Ata janë “Të zjarhtë, të hekurt, trima me besë“. Ja si shprehet poeti:

Në Korçë ndodhej një grup djelmoshash,
Trima, shtat-derdhun, në trup të lidhun,
Gjithfarë vërsash, gjithfarë moshash,
Fytyrë-âmbël e jo të hidhun
Ishin prej shtpive shumë fisnike,
Të rritun mirë e me tipa
Djelma me ndjenja patriotike,
Burra kreshnikë, burra Shqiptarë.
N’ ata krahnorë i nxehtë vlonte
Gjak i kulluët, një gjak i vlyer,
Që prej tiranëve shpagë kërkonte,
Tue ra therorë pa u kursyer.

Ai ndjek disa rrugë për t’i portretizuar ato, i jep si luftëtar aktivë në betejat tronditëse, përmes veprimit, përshkrimit, përmes detajit artistik, përmes fjalës dhe dialogut, përmes harmonizimit të portretit fizik me atë shpirtëror dhe kontrastit. Ai shpesh i idealizon personazhet ,si ato artistikë apo historikë, i jep me një bukuri të përkryer fizike dhe shpirtërore. Në këtë rrugë poeti na skalit portretin e figurave historike që nga Themestokli Gërmenji, Misto Gërmenji, Kostaq Kosturi, Spiro Ballkameni, Petraq Krastafillaku, Qamil Panariti, e të tjerë.

Ata janë dy fajkonj,
Dy sqyftera, dy dragonj,
Dy petrita, dy luâna,
Dy fatosa kapitana,
Njani Spiro Bellkameni,
Tjetri Qamil Panariti.

Po me kaq simpati është ndërtuar figura e Nuçi Lapidit, portreti i tij fizik, si i shumë luftëtarëve të tjerë, jepet plot bukuri.

Por, Zot, kush ishte ajy fajkua,
Ajy lesh-dredhun, me sÿ gjaksore,
Ajy shtat bukur, si një pallua,
Ajy zok mali, reja mizore ?
Oh, ishte Nuçi, aj Nuçi Lapi,
Që nuk i dhimbej gjâja e jeta,...

Vdekja e tij është heroike. Nuk ju tremb syri në betejë,
një plumb kot atij s' i shkonte, mbi armiqtë bëri kërdrinë: "Për
mbi njëzet vet' u shtrinë!"

Interesante është fakti që poeti midis figurave historike
veçon dhe njerëzit me arsim e kulturë, i quan shtylla e kombit,
që për shërbimet që i sollën vendit, brez pas brezi do të
kujtohen. Floqi bën një listë të gjatë të këtyre njerëzve, përpiket
t'i nderojë të gjithë, se e meritojnë, sikur përpiket të mos harrojnë
ndonjë syresh. Ai ngre lart Korçën plakë si vatër të kulturës.

Nj' Atdhé të lirë gjith' ëndëronin !
Ndër 'ta dallonin Doktor Hakija,
Rodhja ,Karoli ,Bimbli , Tromara ,
Naçi , Gramenua ,
Visua , Aristidhi , dhe Nikolica ,
Pëppua dhe Plasa , Alem Trajâsi ,
Hafëz-Alija , Floqi , Berati
Të tërë të aftë e me kullturë,
Që Komiteti faktor' i pati,
Që pënd' e tyre nuk u loth kurrë,
Dhe sa të tjerë që nuk harrohen,
Për sa shërbime Kombit i prunë,
Që bres-pas-brezi do të kujtohen,
Pa pikë frike, fort kuximtarë,
Jetën e tyne në rrezik vunë !

Në kampin tjetër, në antitezë me luftëtarët e lirisë jepet figura e armikut, e tradhtarit, figura e shërbëtorit të Sulltan Reshadt, që i bindet Mbretit të Turqisë Ai kërcënon popullin se do të vritet pa gjyq, pa ligj, pa arsye kush guxon të ngrejë krye. Të gjithë i pret litari, i pret e zeza. E tillë është figura e Hafuz Pashës.. Ai është vegël e pushtuesit, figura negative e armikut, gjakatar dhe i pangopur. Me gjakftohtësi ai urdhëron rrethimin e Korçës dhe kërcënon komitetë e patriotët se “do t’u vinte gjaku çurk”. Egërsia e tij kapërcen çdo përfytyrim kur do të trembë ushtrinë me asgjësim. Hap pas hapi poeti thekson veprën gjakatare të tradhtarit, derdh në të tërë urrejtjen popullore, pohon se ata do të marrin atë që meritojnë.

Si një bishë e etuem
Që del shtokllit me furri,
Dhe nga stel’ e saj hutuem
Turret e çan pyll e vrî,
Si një shkerbë që breth shpatit
Edhe gjahun po kërkon
Dhe tue shkue monopetit
E nuhat e e gjymon,
Ashtu Hafuz Pasha brithte,
Ç’ do skundill e ç’ do tërmall
Bregje, kodra, sukthe hithte,
Si një ujk, si një çakall...

Poeti me keqardhje trajton një problem social e kombëtar, atë të tradhtisë të interesave të vendit nga njerëzit e pabesë. E shikon tradhtarin si një e keqe e madhe kombëtare, si një akt i ulët moral, si një shëmti njerëzore dhe kombëtare. “Të ushqesh në gjirin tënd gjarprin e helmatisur, është mëkat e dhunë” - thotë poeti. Ata shkretuan shtëpi, shkaktuan vaj e zi në shpirtin e nënave e të motrave. Ai me dhimbje pohon:

Ah, sa gabime Shqiptarët bënë,
Tuke ndihmue Anadollakun,
Eshtnat e tyne gjithkunt kan' lënë,
Për Turqit kurrë s' kursyen gjakun,
Dhe sot Turqija, si penk shpërblimi,
U mohon gjuhën, u ndal lirinë,
U pret ç' do sulmë, ç' do rast shpëtimi
Kërkon t' a shdukë krejt Shqipërinë !

.....
E të të shkelin me këmbë fytin,
Dhe të të zhgulin dhëmb' e dhëmballa.

Tërë anët dhe veset më të rënda janë mbledhur në figurën e një njeriu tradhtar. Kështu është përshkruar figura e Rexhep Pallës, me ngjyra të forta emocionale zhvlerësuese, spiun i Hafuz Pashës, tradhtar i pashpirt, "një katil, fis gjakatari, sarhosh, harbut e nopran".

Mirallaj kish një kollas ,
Një spiun nga Monastiri,
Që gjithnjë e mbante pas,.....
Ish i vrazhët, imoral,
Gjâ pa bâmë nuku linte,
Zembër-lik, cmir-math, një djall,
Desh Shqiptarët t' i përpinde !
Ish i dobët, burracak,
Priste dokra e kopalla ,
Hiqej trim ky frikacak,
I njoftun si R E X H E P – P A L L A !

Kur shqiptari tradhton shqiptarin, shpagimi është veprimi më i drejtë, hakmarrja s'ka kufi, do të derdhen lumenj gjaku. Gjithë shkëmbinjtë të lëshohen, të vërshojnë përrenj e lumenj e tradhtarët të grupohen, ky është mendimi i poetit. Pastaj ai lëshon mallkimin :

Vofsh i mjerë mbi shtrat ratë,
Mos t' u heqt' as një lëngatë,
E mos paç as një njeri,
U mundofsh gjer në pleqni !
Dhe në vdekjen një të dytë
Mos paç kush të t' mbyllë sytë,
Sorrat kërmën ty t'a xhvatshin,
Qëntë eshtnat të shpërndafshin,
Bres-pas brezi, mor horr-horri,
Për ty thançin :Qé tradhtori !

Në hyrje të poemës poeti i drejtohet qenieve mitologjike, Zanave.Ashtu si Homeri, që në hyrje të poemës madhore "Iliada" i drejtohet muzës së poezisë, të këndojë mërinë e Akilit, të cilin e ka fyer Agamemnoni, duke i marrë me përdhunë skllaven Briseide.

“Këndo, hyjneshë, mërin e Akil Pelidit
që shumë hidhërimi e kobe akejve u solli...”,

ashtu si dhe Fishta në hyrje të poemës”Lahuta e Malcis”shkruan:

“Ndihamo ,Zot, si m’ ke ndihmue !”
ose falenderon Zanën:

“Hej,moj Zanë, ti qofsh e bardhë!”,

Edhe si Naimi që i drejtohet engjëllit frymëzues:

“Këndo, engjëll, urtësinë,
Edhe gjithë mirësitë.
Skënderben’ e madh tregona,
trimnë burrë, zotn’ e lartë.”

Ashtu dhe Floqi i drejtohet zanave.

“Vajto, moj Zânë, djelmat Shqiptarë,
 Që për Atdhenë jetën s’ kursyen,
 Trego me radhë si kanë ngjarë,
 Trimnit’ e veprat q’ ata rëfyen !
 Prej majës së malit, ku rri e qetë
 Zbrit pak të lutem, o Zâna ime,
 Me harpën t’ ende ti, si di vetë,
 Ligjroji burrat me mallëngjime !”

Poemën e hap me grishjen e Zanës, qenie e besimit mitologjik shqiptar dhe personazh i eposit të kreshnikëve, e bukur, me harpën në dorë, e gatshme të ndihmojë luftëtarët. Që në fillim, poeti e thret për të vajtuar djelmërinë shqiptare, që dha jetën për Atdheun, ai e shtyn atë që të tregojë veprat heroike që kanë ngjarë, duke i dhënë kështu atributet e muzës frymëzuese. (Sipas fjalorit , zân/ë,-a emër i gjinisë femërore; numri shumës; -a(t) mit. Figura e besimeve popullore shqiptare, e përfytyruar si vajzë shumë e bukur, që jeton në male e pyje dhe u jep ndihmë trimave, por që ka edhe fuqi për të ndëshkuar duke shituar). Poeti i grish zanat, herë u kërkon ndihmë, herë u kërkon të nxisin bashkëatdhetarët, herë i thërret si dëshmitarë. I kërkon Zanës t’i frymzojë në detyrën fisnike atdhetarët, se kush ka lindur, do të vdesë, por duhet të vdesin me nder, jo me mënxyrë. Ai i quan zanat herë Zana e poetit, Zana e Tomorrit, Zana hyjnore, Zana ligjërore, belbërore, Zana perëndeshë, Zana e Shqipërisë. I drejtohet Afërditës dhe e quan: rreth flori - Hylli i ri. Pas kësaj grishje, autori hyn direkt në tregimin epik të ngjarjeve.

Floqi ka përdor toponime të ndryshme, që japin gjeografinë e luftës, përhapjen e kryengritjes edhe në Jug të Shqipërisë. Ai përmend toponime, ku zhvillohen konflikte, si :

Polena, Pojani, Hoçishti, Lubonja, Dërsniku, Mburimi i Çëkanit, toponime të përdorura jo vetëm në Korçë e në krahinat rreth saj. Me krenari të veçantë përmend ngjarjet në Manastir dhe veçon Kongresin e Manastirit. Ai krenohet me përpjekjet që u kurorëzuan me pranimin e një alfabeti të vetëm të shqipes. E konsideron një provë të pamatshme atdhedashurie për bashkimin kombëtar.

Prej kohësh shumë kishte fillue,
Si një shkëndizë nga shpuz' e hirit,
Frym' atdhesije me gurgullue.
Disa Shqyptarë atje të mbledhun,
Punonin fshehtas e pa një bujë,
Themel' e parë e kishin hedhun,
Pa turbullime, e pa rëmujë.
Ata Kongresin patnë shkaktue
Për alfabetin e gjuhës s' onë,
Shkronjat llatine patën pranë
Për me e shkruar gjuhën gjithmonë,
Edhe me vujtje e me mundime,
BASHKIMN' E KOMBIT nxuar në dritë,
Gëlltitnin lotte e pikëllime,
Por se punonin si ca petritë !

Të gjithë punonin me vetmohim, luftonin për një qëllim të shenjtë, që kërkonin vënien e interesave kombëtare mbi ato vetjake. Në fund të poemës, është vendosur një epilog i shkurtër, i cili lartëson heroizmin dhe përkushtimin e njerëzve të shquar të kombit, ai i evokon me dashuri ata njerëz, që me gjakun dhe veprën e tyre, sollën ditën fatlume të Pavarësisë.

Zân i luftës, i barotit,
Zân' i bijve të Kastriotit,
Zân' i djelmve të Shqipnis
Shkoj te vesh' i Perëndisë .

Floqi ëndërron dhe beson te fitorja e shumëpritur, beson se vepra e martirëve do shndritin brez pas brezi:

Sa të llampsin drit' e Qjellit,
Hyjt' e Hâna sa të jenë,
Sa të ndritë flaga e Djellit,
Ata trima do kujtohen,
S' vdesin, jo, djelmt' e Atdheut,
Hijet do t'u adhurohen,
Dhe mbi krye të ç' do varri,
Emnat lé t' u llamburitin,
Thurrun me kunora lari
Brez-pas-brezi t' u shëndritin !

Si njohës i mirë i gjuhës shqipe, si mjeshtër dhe artist i fjalës, ai përdor me mjeshtëri shprehjet frazeologjike, urime e mallkime, si shprehje të mençurisë popullore. Ato ai i ka vënë në gojën e tij dhe të personazheve që shprehin qëndrimin ideoemocional të autorit si:

-Dhé të lehtë e ndjesë patshin,
-Më Parajs si ëngjej vajtshin !

ose

-Mos gjeç shtrofk e mos gjeç shtek...
-Ç' do që prekç t' u baftë trokë

si dhe shprehjet frazeologjike :

Nuk do t' të lenë për ferra e sdrule,
I ve këmbët në një këpucë,
Foshnjat dridhen në bark, etj.

Me durim Floqi në çdo këngë e varg nxjerrë në pah bukurinë e gjuhës dhe ndihmon në pasurimin gjuhësor të shqipes.

Nga ana metrike duhet theksuar se Floqi e ndau poemën në këngë, përdori strofën monokolonë, përdori kryesisht vargun tetërokësh në pjesën më të madhe të saj dhe vetëm në këngën e parë përdori vargun 10 rrokësh. Tetërokëshi është vargu më i përdorur në vjershërimin shqip dhe për nga përdorimi është vargu më i mocëm, atë kanë përdorur edhe shkrimtarët tanë të vjetër, si Lekë Matrënga, Pjetër Budi. E ndeshim në të gjitha llojet e poezisë popullore. Me këtë varg i kanë ndërtuar poezitë e tyre të bukura poetët tanë të Rilindjes.

Tetërokëshi paraqitet me skema të ndryshme ritmike, por skema tipike e këtij vargu është theksi në rrokjet 3-7, me theks parafundor ku zotëron 8 rrokëshi troaik. Tetërokëshi i Floqit i trajton ngjarjet me një frymë epike, herë me ritëm të ngadaltë, herë me ritëm të shpejtë plot temp e rrjedhshmëri. Kjo i jep poemës së tij një frymë të ngjashme me epikën popullore. Me artin e tij elegant hyn në botën e personazhit dhe natyrshëm jep ndjenjat dhe mendimet e tij për atmosferën e ngjarjes dhe frymën kryengritëse të personazheve të veprës.

Në hyrje të poemës, në këngën e parë përdoret vargu 10 rrokësh, që është varg me një frymëmarrje më të gjërë, që rrjedh më shtruar, që të lejon një notë meditimi dhe forcë narracioni më të gjërë për ngjarjet, për kohën, për situatën, për personazhet. Është dhe vargu i eposit të kreshnikëve, është vargu që gjeti një përdorim të gjërë në poezinë e Rilindjes sonë.

Edhe figuracioni i Kristo Floqit paraqitet me një origjinalitet të vetin, me një larmi figurash që shprehin ngjyrat e situatave dhe lëvizjet vitale të personazheve. Vërtet mbështetet në krijimin e pasur popullor, por gjetjet e tij befasojnë lexuesin me forcën shprehëse që zotëron. Shkrihen kufijtë midis krijimit

popullor dhe krijimit letrar të vetë poetit. Duke iu përmbajtur këtij stili, poeti vë në tekstin e tij një fjalor të pasur të letërsisë gojore, jo si citate në gojën e personazheve, por si një krijim i goditur me forcë artistike.

Ndodh ndonjëherë që poeti zgjatet dhe poema merr një lloj monotonie ose përsëritjeje, që e lodh lexuesin.

Në poemë përdoren shumë figura artistike. Ato jepen në funksion të idesë dhe situatës së ngjarjes. Është i goditur dhe i freskët paralelizmi figurativ në këngën “Tmerri”. Nga njera anë poeti përshkruan natyrën e vrarë, të heshtur, të përvajshme (pushoj mllinja, pushoj bengu, zan’ i bakllamasë, tingll’ i tamburasë) dhe nga ana tjetër jep mjeshtërisht dramën në jetën njerzore me vargjet: “pushoj foshnja mu në djep”, “pushoj fyell’ i bariut”, ose “pushoj vallja e të riut”. Cila është arsyeja ? Poeti jep përgjigjen:

“I ra mbi krye rreziku
Shumë e dergji, e dërmoj,
Sepse s’ i ndahet armiku”.

Aty natyra është pjesmarrëse në ngjarje, kjo rrit dramacitetin, thekson dhimbjen njerzore e tonet tragjike.

Anaforat e shumta dhe enumeracioni shkallëzojnë situatën, ngacmojnë emocionet dhe përjetimet, tabloja bëhet e gjallë dhe tronditëse.

Përrenjt’ u thanë, shterroj lumi,
Krua, çezmë ujë s’ ka,
Korçën e ka marrë gjumi,
Një rrezik mbi kok’ i ra !....
Ky anmik, që e farroj !
As një dritë s’ sheh gjëkund,
As një llambë nuku djek,

Gjâma popullin e tundi,
Shumë vuan, shumë heq !
S' dëgjon zâ, kuvent, a fjalë,
Thua jeta po mbaron !
Pushoj kanga e ahengu
Në ç' do kënt e në ç' do cep,
Pushoj mllinja, pushoj bengu,
Pushoj foshnja mû në djep
Pushoj zân' i bagllamasë,
Pushoj fyell' i bariut,
Pushoj timgll' i tamburasë,
Pushoj vallja e të riut !

Tetë herë përsëritet si anaforë fjala "pushoj", ajo jep përmasat e tragjedisë, pasojat e rënda që sollën gjamë në popull, "ky anmik , që e farroj!"Edhe paralelizmi figurativ i thekson këto drithërima njerëzore.

Ashtu si te rilindësit, edhe tek Floqi gjuha është pasqyrë e shpirtit liridashës dhe një armë për zgjimin e ndërgjegjes kombëtare.Ai i drejtohet gjuhës së popullit, të cilën e ka njohur në thellësi. Duket se ai njeh mirë të folmen e shkodranishtes dhe e zotëron mjeshtërisht toskërishten¹ dhe të folmen e Korçës dhe këto i shkrin natyrshëm në poemë. Është koha mbas mbajtjes të Komisisë Letrare nga gjuhëtarët shqiptarë, me në krye Luigi Gurakuqin, që kërkonte unifikimin e gjuhës shqipe.Duket dhe poeti ka qëllimin fisnik të bashkimit mbarëkombëtar në fushën e gjuhës, ndaj përdor gjërësisht forma të gegërishtes brenda toskërishtes. Në të gjejmë format e paskajores veriore,(tue ulrit,tue i drue, tue i shue) rënien e ë-së në trup fjale (një gzim,miqsi, msyn) apo format foljore me mbaresën -em (larguem,mallkuem), fenomenin e rotacizmit (pleqni,i vendosun,

¹ Kristo Floqi ka hartuar një fjalor shqip-shqip me shkrim dore në dialektin toskë që ndodhet në AQSH Fondi 429 (H.K.)

i padrojtun,) përdorimi i a-së hundore (Zân i luftës, Zân' i bijve). Krahësaj gjejmë arsenalin e pasur të të folurës së Korçës që nga përdorimi i fjalëve karakteristike (llom, bata, mbrinj, zemra, ardhi, shkëndizë), mbaresa e foljes në të kryerës e thjeshtë (pushovi, lajmovi,) apo pasuria e leksikut të toskërishtes.

Kjo analizë e tipareve gjuhësore dhe e pasurisë së shprehjes kërkon një vemendje të veçantë.

Viktor Hygo thotë: "Poetit (veç ndikimit qytetërues) i bie barra t'i ngrejë ngjarjet politike kur ato e meritojnë, në lartësinë e ngjarjeve historike. Për këtë duhet që poeti të hedhë mbi bashkëkohësit atë vështrim të qetë, që historiani hedh mbi të kaluarën". A nuk përpiqet me mjeshtëri dhe Kristo Floqi për të na sjellë ngjarjet tronditëse që çuan në Shpalljen e Pavarësisë?

Jeni të ftuar ta lexoni dhe ta shijoni vetë poemën epike të trimërisë, të jetës, të lirisë, të patosit të fuqishëm heroik.

Besoj se ashtu si unë, do të mendoni se poeti meriton një studim sistematik për ta vendosur drejt në radhët e poetëve të më të mirë, për ta vendosur në lartësinë që i takon në letërsinë shqipe.

TEUTA BROQI

I.Fermani i Sulltanit

Vajto, moj Zânë, djelmat Shqiptarë,
Që për Atdhenë jetën s' kursyen,
Trego me radhë si kanë ngjarë,
Trimnit' e veprat q' ata rëfye !
Prej majës së malit, ku rri e qetë
Zbrit pak të lutem, o Zâna ime,
Me harpën t' ende ti, si di vetë,
Ligjroji burrat me mallëngjime !
Nem edhe mua në k'të fëllqinjë¹,
Afshën e shpirtit, të zembrës flagën,
Forcomë zânin kulmin t' harrinjë
Të ligjëronj trimat, që muarr shpagën!
Urdhën i naltë u dha prej Mbretit,
Sulltan Reshadi, Mbretit Turqisë,
T'i ulen gjithë Baba-Dovletit,
T'i shtrohen urdhnit të Qeverisë;
Gjithë Shqiptarët, rajanjt'² e vjetër
Të mos kuxojnë të ngrehin krye,
Lirin' e gjuhën dhe ç' do gjë tjetër,
M'i lanë doret pa pik' arsyë.
Sulltan Reshadi s' desh të dëgjonte,
Farën e racën e ç' do Shqiptari,
Lirin' e tyne krejt u mohonte,

¹ Fëllqinjë = mundim, përpjekje.(K.Floqi)

² rajá = Nënsh tetas jo mysliman në Perandorinë Osmane, që nuk kishte të drejta e shtypej egërsisht

Shpresën i previ ç' do atdhetari !
 Fermani¹ dolli i rreptë shumë,
 Ç' far' do lëvizje me u ndalue,
 Mjerë Shqiptarët, q' ishin për lumë,
 Me varje kishin gjith' m'u dënue !
 Ah, sa gabime Shqiptarët bënë,
 Tuke ndihmue Anadollakun,
 Eshtnat e tyne gjithkunt kan' lënë,
 Për Turqit kurrë s' kursyen gjakun,
 Dhe sot Turqija, si penk shpërblimi,
 U mohon gjuhën, u ndal lirinë,
 U pret ç' do sulmë, ç' do rast shpëtimi
 Kërkon t'a shdukë krejt Shqipërinë !
 Sa gjë e poshtër, mëkat e dhunë,
 Kjo sjellj' e dobët e një tirani,
 Të durosh turpin, përbuzjet, drunë,
 Kërbaçin, thundrën e një avâni²,
 Të ushqesh gjarpnin e helmatisun,
 Në gjin' e ngrohtë, në krahënorin,
 Anmikun, bishën e nëmatisun³,
 Hijenën, tigrën, ujkun, gjaksorin,
 Të të helmojnë eshtra, kokalla⁴
 E të të shkelin me këmbë fytin,
 Dhe të të zhgulin dhëmb' e dhëmballa
 Në gjak, në lotte ty të të zhytin !

¹ Ferman = Dekret apo urdhër me shkrim i Sulltanit në Perandorinë Osmane

² Avân = tiran, dheshpot. (K.Floqi)

³nëmatisun = e mallkuar

⁴ kokalla = eshtrat, kockat e mëdha të organizmit

Jet' e këtillë ka si kalohet,
 Të vdeç për dita, në varr të ndryhesh,
 Robní e poshtër munt të durohet
 Të gëlltitsh vnerë¹, në vaj të krydhesh² ?
 Ku janë burrat, burrat Shqiptarë,
 Ata fatosa³, trimat e naltë,
 Që e çuditnë Europën mbarë,
 Sepsë s' duruan pluhur e baltë ?
 Ata luana, që me burrninë,
 E flaknë zgjedhën e tiranisë,
 Q' e tretnë shqimit⁴ gjithë Turqinë,
 Q' i ndalë hovin krejt Osmanllisë ?
 Ata q' Europën me një grusht trima,
 Patnë shëlbue⁵ prej një rreziku,
 Tuke u derdhun rrufë, vettima,
 Që nuk e shkeli këmbë anmiku ?
 Ndryshe, mos t' ishte zogu i Shqiptarit
 Vrulën me i ndalë Sulltan Mehmetit,
 Mû në Shën Pjetër, e mbi alltarin⁶,
 Tagji do t' hante âti i Mbretit !
 Por, ah, Europa e qytetnuem
 Harrovi bolbën⁷, harroj mirsinë,
 Flit' e therorët tuke mohuem,

¹ vner = helm

² Krydh ose kryth = fundos në ujë, zhyt. (K.Floqi)

³ Fatos = trim, burrë, herô (K.Floqi)

⁴ Shqimit = krejt, me gjithsej. (K.Floqi)

⁵ Shelboj = shpëtonj një njeri prej rrezikut (K.Floqi.)

⁶ Alltar = tryez' e shëntrume, elter (K.Floqi.)

⁷ bolbë = e keqe e madhe, fatkeqësi

Në thonjt' e ujkut e lá Shqipninë !

Po mbrini koha, që atë zgjedhë,
Kaqe mizore, të paduruem,
Shqiptari qafet përtej t' a hedhë,
Tuke e shkelun, tuk' e dërmuem !

Ti, o moj Zânë, Zân' e Tomorit,
Që ja ké njohtun vleftën Shqiptarit,
Ti ja ké ndyem flagën krahnorit,
Që i thek shpirtin dhe buzë varrit,
Shkëndiz' e zjarit nuk ju shojt kurrë,
Sado që vujti, shpresën s'e humbi,
Ky për gjithmonë u nda si burrë,
Kudo që shkeli vëndin e tundi !
Me faqe t' bardhë dalloj Shqiptari,
Nuk i çnderovi armët kreshnike,
Si penk trashgimi, q' ja la i pari,
Përpjet' i mbajti armët jetike !

Vështrimn' e tija Mbret' i Turqisë
Në Korçën plakë e kish vërvitun,
Se Korça ishte djep' i lirisë,
Edhe Sulltanët i kish mërzitun.
Në Korçë shkrepë shkendi' e parë,
Që dha flagën gjithë Arbrisë,
Aty dha krye e para farë,
Që ideali leu i Lirisë !

Ahmet Hafiznë, q' ishte myshiri¹
 Edhe Valija i Monastirit,
 Në Stamboll befas Mbreti e thiri,
 Të marrë urdhnin drejt prej Vezirit.
 Të marrë urdhnin, atë fermanë,
 Që për Shqiptarët po bënte fjalë,
 T'i poshtëronte krejt, an' e mb' anë,
 Njeri përpara të mos i dalë.
 Dhe Hifzi Pasha u lâ i lirë,
 Që të përdorte gurin e arin,
 Masën më t' ashpër, më të vështirë,
 T' a merte ngutas për Shqipëtarin.
 Medet ç' të tirret, moj Korç' e mjerë,
 Mbi kryet t' ende ç' rrezik, vërvitet,
 Në ç' brenk anmiku do të bjerë,
 Popull' i ngratë sa do sfilitet !
 Ty s' të mjaftuan zjaret, tërmeti²,
 Vujtjet e gjaku, që rrké ké derdhun
 Tjetër poterë, po po, ç' të gjeti,
 Të shoh të krusun, të shoh të dergjun !
 Gjer kur kto shujza³, këto pjavica⁴
 Gjakun e vlyer do t' t' a thëthijnë,

¹ müşir = general. Mbas vitit 1826 ky titull, si dhe në vitet e para të Republikës Turke, ishte grada më e lartë ushtarake e barazvlefshme me titullin Marshall, apo admiral i flotës detare. Përkthyer nga arabishtja fjal për fjal don të thotë “Këshilltar” ose “konsulent”. Marrë nga Wikipedia

² Zjarri në çarshinë e Korçës dhe tërmeti është përshkruar me hollësi nga Kristo Floqi në “Autoiografia ime”

³ Shujzë = pijavicë që thith gjakun. (K. Floqi) Shujza = shushunja

⁴ pjavica = një tipi shushunje, qenie gjakpirëse

Këto gjarprushe, këto mushica¹
Do të të tretin, do të të shkrijnë ?
Po, mos kij frikë, o Korç' o lule,
Se djelmat trima nuk të turpnojnë,
Nuk do t' të lenë në ferra e sdrule²,
Dhe këtë herë do t' të nderojnë !

Pashaj, kur kthehej ish i hutuem,
Ish fort i gjyfkun³ me shum' andralla,
S' hante, as pinte, rinte i mentuem,
Urdhnat që mori nuk ishin prralla !
Prej atij urdhni varej shpëtimi
Edhe qendrimi i gjenerallit,
Prej atij urdhni varej gradimi,
Ose dënimi i mareshallit !

Në merqez⁴ Pasha posa ja mbriti,
Thiri me një herë Hafûz Pashanë,
I foli rëndë, e porositi
Qysh t'a zbatonte pikrisht fermanë.
Ky e puth urdhnin, e vë në ballë,
Shumë premtime i dha myshirit,
U kreshperua, u soll vërdallë,
Ky mirallahi⁵ i Monastirit.

Qyrdi i egër, fis gjakatari,
Xhelat i famshëm i Ermenisë,

¹ mushica = miza të vogla që sillen rrotull sipër bërsive të rrushit

²Sdrulë = një lloj gjambi që çpon keqas (K.Floqi)

³Gjyfkem = lodhem, këputem, aparjas.(K.Floqi)

⁴Merqéz = qendër administrative.(K. Floqi)

⁵ mirallaj = kolonel. Barasvlëra e gradave ushtarake ottomane me gradat ushtarake të sotme janë marrë nga gazeta "Kalendari Korça".

Ajy që s' ngopej kurrë së vrari,
Tash do t'i turrej dhe Shqipërisë!
Ky Ermeninë në gjak e mbyti,
Tigrin e bëri si kasaphanë,
Grâ, pleq e burra i preu nga fyti,
Gjaksit' e tija nuk kishin anë!
Këtë për vegël Valiu e zgjodhi,
Si mirallahin e Vilajetit,
Edhë nga Korça me vrap e hodhi,
Si t'i shërbenjë mirë Dovletit.

N' atë qytetin e Monastirit,
Prej kohësh shumë kishte fillue,
Si një shkëndizë nga shpuz' e hirit,
Frym' atdhesije me gurgullue
Disa Shqypetarë atje të mbledhun,
Punonin fshehtas e pa një bujë,
Themel' e parë e kishin hedhun,
Pa turbullime, e pa rëmujë.
Ata Kongresin patnë shkaktue
Për allfabetin e gjuhës s' onë,
Shkronjat llatine patën pranue
Për me e shkrue gjuhën gjithmonë,
Edhe me vujtje e me mundime,
BASHKIMN' E KOMBIT nxuar në dritë,
Gëlltitnin lotte e pikëllime,
Por se punonin si ca petritë !

Doktor Bedrija, q' ish nga Përmeti
Pat kryesue shoqnin' e parë,
Dhe sa do mijra pengime gjeti,
S' u tremb; pat shokë mjaft kuximtarë
Ramis bej Dibra dhe Dervish Hima

Ishin Kollonat e Shoqënisë,
Mustafa Qulli me disa trima
Edhe Shqiptarët e Rumanisë.
Levizj' e tyne pati jehime,
Në gjithë këndet e Toskërisë,
Dhe u shënuan mjaft vepërime,
Në popull frynte er' e lirisë !

Viti pas tjetrit tuke kalue,
Ata Shqiptarë kurajo muarr,
Tuke nxitue, tuke kuxue,
Vepra të gjalla prej duarsh nxuar,
Dhe me Xhon-Turqit më von bashkohen.
Për me fitue lirit' e tjera,
Kundra Hamidit për dit forcohen,
Gjer sa i shkrepit një dit potera,
Dhe çpalli vetë Konstitucionin
Për gjithë popujt e Osmanllisë,
U dha të drejtat, q' ata kërkonin,
Ashtu ja njohti dhe Shqipërisë.
Por se Xhon Turqit si u forcuan,
Fjalën s' e mbajtnë, besën e shkelë,
Sulltan Hamidin si e rëzuan,
Zunë e përdornin sheshazi dhelë¹.
Edhe sulmuan me hov Shqiptarët,
Tuke ndalue të gjuhës msimin,
Msuësit gjithë dhe gazetarët,
Zun' i burgosnin, qetë s' i lijnin !

Në Korçë vetëm burgosun ishin
Dyqint djelmosha, lul' e trimrisë
Që prej sijsh shumë faj nuku kishin

¹ Dhel = djallëzi, mejtimit i keq (K.Floqi)

Veç se urrejtjen e Qeverisë.
Ish i dyshimtë i tyne fati,
Sepse në Korçë që shtet-rrethimi,
Mbret' i Turqisë, Sulltan Reshati,
Deshte t'i shdukte farën ç' do trimi !
Kështu Shqiptarët u egërsuan,
Edhe filluan komita, çeta,
Zembrat e tyne nuku duruan,
Liri kërkonin me kraht' e veta

Komit i parë Tajar Tetova
Dolli ndër male me disa shokë,
U dha Xhon Turqve shëmblla e prova,
Pllanet e tyne i bâni trokë.
Shokë dy nipa kishte të tijtë,
Sadikun trimin dhe Muharremin,
Djelm por si Zâna, si dy petritë,
Edhe Korçarin Misto Gërmenjin¹
Me ta bashkohet edhe Meleqi,
Një div² i gjallë, div i Dangëllisë,
Xhelal Preveza q' ish vetë dreqi,
Zabit³ i njohtun midis Ushtrisë.
Kishte akoma shokë të ndjerë
Spiron, Mihaln nga Bellkameni
Hakki Devênë, Xhevatn⁴ e tjerë,
Merron e Zylfon, q' ishin nga Treni.

Kjo çetë Xhonvet ju qit pengime

¹ Themistokli Gërmenji (K.Floqi)

² Div = i ranë prej Qjelli, hynor.(K.Floqi)

³ zabit = oficer (K. Floqi)

⁴ Xhevat Korça. (K.Floqi)

E u vé këmbët më një këpucë,
Prandaj filluan rahje, dënime,
Shqiptarët ndiqshin vër' e birrucë.

Dy atdhetarë, dy shpesh¹ të lehtë,
Ranë viktima të Xhemijetit,
Sepse punonin me gjak të nxehtë,
Përkundra urdhnit Sulltan Mehmetit.
Një prej këtyne ish Zavalani,
Memduhu i shkretë, në vluk² djalrije,
Dhe Telemaku, vigan vigani,
Vllaj i Gërmenjit, lule trimrije,
Të dy të zgjedhun, djelma Korçarë,
Shkrinë mundime me dit me natë,
Çuna me ndjenja e atdhetarë,
I korri dora xhon-turk' e thatë !

Shumë lëvizje ishin shënue,
Nga gjithë anët e Toskërisë,
Dhe shumë burra ishin dallue,
Tue formû çeta kundra Turqisë.
Nazif Hajdari nga Gjinokastra,
Çerçiz' i Topullit nga Mallakastra,
Ali Tremishti nga Dangëllija,
Demo Emini nga Kurveleshi,
Mehmet Bitincka ng' an' e Bihlishtit,
Islam bé Goça nga Martëneshi
Jaup Dishnica ng' an' e Hoçishtit,
Jashar Starova, Misto Gërmëni,

¹ shpesh = shpezë, shpend

² Vluk-gu = lulja e moshës.(K.Floqi)

Salih bé Butka mû në Kolonjë,
 Ali Çausi, Istref Vërlëni,
 Dhe Dilaveri bash në Lubonjë.
 Përveç këtyne mjaft atdhetarë,
 Çeta, programe organizonin,
 Pa pikë frike, fort kuximtarë,
 Nj' Atdhé të lirë gjith' ëndëronin !

Ndër' ta dallonin Doktor Hakija,¹
 Rodhja², Karoli³, Bimbli⁴, Tromara⁵,
 Naçi⁶, Gramenua⁷, Neps Kërënxhija,
 Kosturi⁸, Gjika⁹, Goni¹⁰, Erebara¹¹,
 Cilka¹², Avrami¹³, Qani Dishnica,
 Ypi¹⁴, Pojani¹⁵ dhe Mengulâsi¹⁶,
 Visua¹⁷, Aristidhi¹⁸, dhe Nikolica¹⁹,
 Pëppua¹ dhe Plasa², Alem Trajâsi,³

-
¹ Dr. Haki Mborja	(K.Floqi)
² Kol Rodhja	(K.Floqi)
³ Stavre Karoli	(K.Floqi)
⁴ Llambi Bimbli	(K.Floqi)
⁵ Vasil Tromara	(K.Floqi)
⁶ Nuçi Naçi	(K.Floqi)
⁷ Mihal Gramenua	(K.Floqi)
⁸ Idhomen Kosturi	(K.Floqi)
⁹ Vangjel Gjika	(K.Floqi)
¹⁰ Goni Katundi	(K.Floqi)
¹¹ Jashar Erebara	(K.Floqi)
¹² Grigor Cilka	(K.Floqi)
¹³ Thoma Avrami	(K.Floqi)
¹⁴ Qani bej Ypi	(K.Floqi)
¹⁵ Sami bej Pojani	(K.Floqi)
¹⁶ Emin Mengulasi	(K.Floqi)
¹⁷ Gaqi i Thanas Visos	(K.Floqi)
¹⁸ Kristaq Aristidhi	(K.Floqi)
¹⁹ Hysein Nikolica	(K.Floqi)

Hafëz-Alija⁴, Floqi⁵, Berati⁶
Të trë të aftë e me kulturë,
Që Komiteti faktor' i pati,
Që pënd' e tyre nuk u loth kurrë,
Dhe sa të tjerë që nuk harrohen,
Për sa shërbime Kombit i prunë,
Që bres-pas-brezi do të kujtohen,
Jetën e tyre në rrezik vunë !

Pëzân burrnija, pa gdhirë mirë,
Vihen në vepër pizgat⁷, zurnatë,
Kërcet daullja si e rëpirë,
Frika i mori burrat e gratë !

Zot, ç' ishte gjithë ajo humnerë,
Zhurm' i fortë që pat shbërthyer,
Gjith' ajo gjâmë, ajo poterë,
Që shkrep i befas e pa pandyem ?
Mbyllen shtëpitë, mbyllen dyqanet,
Milet' i gjorë tepër po tutet,
Mbyllen kafetë, pjetoret, hanet,
Popull' i ngratë s' di ku të futet !

Javo⁸ kasneci me zâ vikati :
Dëgjoni, popull i Osmanllisë,
Urdhën ka dhanë Sulltan Reshati,
T'i binden gjithë Mbretit Turqisë.

¹ Gavril Pëppua (K.Floqi)

² Shaban Plasa (K.Floqi)

³ Alem Trajasi nga Vlora (K.Floqi)

⁴ Hafëz-Ali Korça (K.Floqi)

⁵ Thanasi Floqi (K.Floqi)

⁶ Dhimitri Berati (K.Floqi)

⁷ Pizgë = pipëzë, gërnetë e vogël (klarinetë jevgsh) (K.Floqi)

⁸ Javo = befas, atë ças. (K.Floqi)

Kush të kuxojë të ngrehë krye,
E pret e zeza, e pret litari,
Pa gjyq, pa ligje, pa arësye,
Qoftë i fundit, ose, i pari !

Bije daullja të dytën herë,
Edhe dëgjohet prapë burria,
Bërtet tellalli me një poterë
Që t'a dëgjojë gjithë djelmrija:

Hej, popull, popull, mbaj veshin mirë,
Arnautllëku zu të lëvizë,
Zu të përpiket, të rronj' i lirë
Punë të keqe Mbretit t' i ngjizë¹ !
Thonë se qendra â Monastiri,
Ku po punojnë ca Shqipëtarë,
Embën ka dalë sot nga Myshiri,
Kush që të kapet do mbes' i vrarë !
Monastirllinj të hapin shtë,
Me Shqiptarët të mos shoqnohen,
Në këtë çashtje, kaqe të ndytë,
Pjesë mos marrin, se do pendohen !

Këto kasneci Monastirllinjve,
U tha me gojë, i këshillovi,
Dhe ushtërija e Osmanllinjve
Fermanin me armë e salutovi.

Ushtriya mori rrugën përpara,
Sanxhakut Korçës tue ju drejtue,
Topa e gjyle, fyshek' me barra,
Për Shqipëtarët i kish ngarkue !

¹ Ngjiz = shkaktonj (K.Floqi)

Ushtojnë fushat, malet gjëmojnë,
 Prej zhurmit turmash të ushtërisë,
 Rënkon dhe toka nga do kalojnë
 Topat e kuajt e kalorisë;
 Nxin fush' e Korçës prej Turkushakësh,
 Që u përhapnë si karanxhatë¹,
 Prej Qyrdësh², Llazësh³, Anadollakësh,
 Q' ishin gjakpirës edhe xhelatë !
 Prîjsi i tyne urdhnin e kishte
 Për rahje, djegje, vrasje e mvarje,
 Dhe si mizuer ky gati ishte
 Me vepërue ç' do farë ngjarje !

Në Korçë ndodhej një grup djelmoshash,
 Trima, shtat-derdhun, në trup të lidhun,
 Gjithfarë vërsash, gjithfarë moshash,
 Fytyrë-âmbël e jo të hidhun.
 Ishin prej shtpive shumë fisnike,
 Të rritun mirë e me tiparë,
 Djelma me ndjenja patriotike,
 Burra kreshnikë, burra Shqiptarë.
 N' ata krahnorë i nxehtë vlonte
 Gjak i kulluët, një gjak i vlyer,
 Që prej tiranëve shpagë kërkonte,

¹ karanxhá = milingona, miza dheu, thnegël

² Qyrd = banor i Kurdistanit

³ Llaz = vendas i Llazistanit (Llazistani është emri administrativ ottoman në vilajetin Trebisonda që përfshin popullsinë që ka gjuhën laz në bregdetin jug-lindor të Detit të Zi. Sot mbulon territorin e provincës së Trebisonda, të Rize dhe bregdetin e provincës Artvin. Më 1878 pjesën lindorë të Lazistanit, përfshi Batum, e mori Perandoria Russe. Mbas vitit 1922 territori u nda midis Bashkimit Sovjetik dhe Turqisë). Marrë nga Wikipedia

Tue ra therorë pa u kursyer.
Të zjartë, t' hekurt, trima me besë,
Nuk dijsin trembje, frikën s' e njihshin,
Ç' do kush e shihte se do të vdesë,
Për 'ta mjaftonte gjith' flî të bijshin !

Për disa shkaqe, mjaft strategjike,
Q' u biseduan pak dit mâ parë,
Kjo çet' e vogël, çeta kreshnike,
Cak¹ në dy orta² ish qën' e ndarë.
I ortës s' parë ish Bellkameni,³
Prijës, q' i printe ortës krenare,
Rrufë prej Qiellit, timoni, frëni
Që do përballte turmën barbare.
Flokët e tija mbi supet bijnin,
Baluket⁴ fqollë⁵ si ibrishimi⁶,
Dy gjarprushe buzët i zijnin,
Q' ishin mustaqet e ketij trimi.
Me vehte kishte kushri-Mihalë⁷,
Një shpesh të lehtë, trim si dragua,
Që nuk i mbshtetej përsipër alë,
Me sÿ të forta, një sÿ-fajkua,
Pason Tërbaçi,⁸ një djal i hijshëm,
Një buzë-qeshun, i holl' i gjatë,

¹Cak = vënt, tamam (K.Floqi)

²Ortë = çetë, taraf, kompani (K.Floqi)

³Spiro Bellkameni (K.Floqi)

⁴Baluke = flokë që zënë ballin.(K.Floqi)

⁵Fqollë = i rahun e i krehun gati për m' u tjerre. (K.Floqi)

⁶ibërshim = fill mëndafshi i dredhur e i ndritshëm

⁷Mihal Bellkameni (K.Floqi)

⁸Halim Tërbaçi (K.Floqi)

Djalë dyfegu, në zell i vijshëm,
Syn' i tij s' flinte as dit' as natë.
Furxhiu Kristaqi, një trim i urtë,
Q' i zhgulnje fjalët vetëm me darrë,
Dukej i fjetun, tepër i butë,
Por se në luftë ish krejt i marrë,
Pse, kur dëgjonte zhurmë baroti,
I terrej mendja, i ndizej gjaku,
Ishte i tmerrshëm, tepër i zoti,
Po dhe i pjekun me mëndje plaku.
Pas atij vinte një tjetër djalë,
Q' ishte Petraqi Krastafilaku,
Thatik në ftyrë, mjaltë në fjalë,
Fisnik në sjelljet, fisnik nga gjaku.
Midis këtyne dallonte bukur
Një fatos tjetër me shtat selvije,
Tepër i matun, tepër i strukthur,
Me ca tiparë, q' i kishin hije,
Ky ishte Stefani i Kondillarit,
Trim i përmendun, Shqiptar i kjartë,
Turrej në flagë, në mes të zjarit,
Shumë gjak-nxehtë, tepër i zjartë.

Por, Zot, kush ishte ajy fajkua,
Ajy lesh-dredhun, me shtë gjaksore,
Ajy shtat bukur, si një pallua,
Ajy zok mali, reja mizore ?
Oh, ishte Nuçi, aj Nuçi Lapi,
Që nuk i dhimbej gjâja e jeta,
E Turqvet kossa, exheli, drapi,

Cok gjeraqinja me thonjt' e mprehta !
Ky kish luftue kush di sa herë,
Gjilldrim¹ i rrebët, i shpejt' i aftë,
Ku do që binte shkrepse poterë,
E kapitanit ish dor' e djathtë.

Prijës i dytë ish Panariti,
Qamil' i hijshëm si një pallua,
Shprohë², i turrshëm por si astriti,
Panther i gjallë, tigër, dragua !
Ishte i fortë, mjaft i kuxuem,
Tepër i vrulshëm, teh' jatagani,
Ordhit' e Turkut i kish tmerruem,
E meritonte t' ish kapitani.
Sabri Dajlani, kushriu i tija,
Që me qerpikun të shtinte frikën
I kuq, i bardhë, trim si lubija,
Përdorte aftas shpatën e thikën;
M' andej Tosûni nga Selenica,
Një trim i rallë, me sÿ skifteri,
Që mbante pushkë system-Novica,
Shêjën e tija s' ja ndante peri.
Pas Dilaveri, një zok Lubonje,
Djalë shtat-gjatë si qiparisi,
Që nuku ngjinjej sa t'a shëkonje,
Çinar i fortë, si bush, si lisi.
Llambi i Bimblit, një shpatull-gjërë,
Një vetull trashë me sÿ shgabonje,

¹ Gjilldrim = rrufë, zjarm Qjelli (K.Floqi)

² Shprohë = llamja, kulçedër, drangua (K.Floqi)

Q' e ndiqte hasmin vër' e më vërë,
Fytyrë-vrazhët kur e vështronjë.
Odhysé Kotta, një djalë-djali,
I gjat' i shtatshëm, një trim me fletë,
Që kur e shihnje hipun një kali,
Thojshë se ashtë ëngjelli vetë !
Kostaq Kosturi, vigan-vigani,
I bir' i Spiros, që Grekt' e vranë,
Në vluk Pranvere, me shpirt luani,
I rinte prijsit gjithënjë pranë.
Ish i patrembun, përpinte retë,
Ishte i aftë, ishte i gjallë
Turrej si flagë, por si shigjetë,
Kuxim' i tija ishte i rallë !
Pashua nga Butka, një shtat-levendi,¹
Ngjeshun në armë e fort shtërnguem,
Që kur luftonte s' loste nga vendi,
Si trunxh i fortë, div i kreuem.
I mbrami ishte Musaj nga Psari,
Një burrë-burri, por si çeliku,
Që nuk ish ngjinjun Turqit së vrari
Q' i bante ballë ç' fardo rreziku.
Munt të luftonte pa lodhun kurrë,
Fuqin' e shkrinte gjer më të mekun,
Në meterizet qendronte burrë,
S'lëshonte vëndin veç se i vdekun !

¹ levend = shtathedhur, i shkathët e i zhdërvjellët, i fuqishëm e trim

Po ish një tjetër, që kur e shihnje,
Të merrte frika, hethet të zihnin,
Ari, ujk, bishë ç' ishte s' e njihnje
Dy veta bashkë poshtë s' e vijnin !
Kur fliste tundej trualli, toka,
Zân' i tij ngjiste si halurimi,
Dridheshin suka¹, dridheshin boka²,
Si kur se malet kur shkrep gjëmimi !
Ky ish murrâshi, trim Bajaziti,
Djalë Rehovet, zok Kolonjari,
Që edhe vetë Sulltan Hamiti,
Vleftën ja dinte këtij Shqiptari.

Tetar mâ parë ish i Turqisë
Shërbente n' armën e Zhandarmasë
Po, kur dëgjovi zân' e Shqipnisë
Tjetër nuk priti askush t' i flasë,
Rëmbeu dyfegun e ç' tjetër mundi,
Vjen e bashkohet me shoqt' e tjerë,
Luftoj shpeshërë, Turqin' e tundi,
Shpresë, kurajo s' humbi as nj' herë !
Ish burr' i lidhun, mustaqe-verdhë,
Me Bellkamenin ish vëllamë,
Gjaqe të mjafta kishte pas' derdhë.
Ishte i njohun trim në ç' do lâinë.
Trimnit' e tija edhe kuximi,
Ishin në shêjë, s' kishin të shara,

¹ Sukë = kodrin' e veshun me shëlgje. (K.Floqi)

² Bokë = kodrinë, sukth i mvëshun me shëlgje (K.Floqi)

Ishte agzoti¹ i ç' do sulmimi,
 Mbiemnjin tjetër e kish *Tromarra* !
 Thonë se ishte dikur ngatruë
 Me një bimbashin² e kalorisë,
 Për shkak një pele, që kish kuxue
 T' ja marr' eprorit në mes t' ushtrisë !
 Ish pel' e tij, në grasht i lindi,
 Vet' e kish mbajtun, ushqyem, rritun,
 Edhe me parë mbassi s'e bindi,
 Bimbashi pelën ja pat grabitun !
 Fjalë shkëmbyen, u egërsuan,
 Bimbashi tepër randë e shavi,
 U kapnë fytas e u grykuan,
 Sa Bajaziti i ra, e vravi !
 Por se në gjyqin ushtrak që rodhi,
 Heroji jonë ish i përkrahshëm,
 Se kryetari një Shqiptar ndodhi,
 Dhe Bajaziti doll' i pafajshëm !
 Këta të gjithë ishin betue
 Për mbi Flamûrin, mbi armët kryqe,
 Flî e kurbanë m'u therorue,
 Tue kundrështue ordhi, bylyqe.³
 Ishin të gatshëm për ç' do përpjekje
 Dojshin të binin gjithë dëshmorë,
 Për symbol kishin LIRI a VDEKJE,

¹agzot = barut i imët që vihej në bubëzën e armëve të vjetra me strall

² bimbash = major

³ bylyk = njësi ushtarake në Perandosinë Osmane që përbëhej nga 100-250 ushtarë me pagesë

Shkruem secili mbi krahënorë.

Një tmerr i fortë Korçën e kapi,
U mbyllë brenda, u çqetësuan,
U kishte ardhun në prak kasapi,
E kishin humbun gjithë torruan !

Mbushen kazermat plot me nizamë¹
Bisha të egra, labica² Ferri
Që si në mvëshje, si në të pamë,
Po t'i vezhglonje të zinte tmerri !

Ditën e nesërt, kur agoj drita,
Mirallaj Pasha parín' e thiri,
Fjalë u bani për ca komita,
U foli ashpër, mnerrën u shtiri !
Edhe kërkovi t'i dorëzohen,
Përndryshe zjarin ky do t'i vinte,
U dha një kohë që të mendohen,
Gjall' ose vdekun ata t'i zinte.

Kto tha Qyrd Pasha, dhambët u ndriti,
Tepër i trembi, i frikësovi,
Masa të rrebta morri *jeziti*,
Korçën e qetë mjaft e trazovi !

Lajmi i hidhun ra si sharpnellë,
Tundi qytetin, tundi krahinat,
Kratër vullkani që zë të vjellë,
Llavat e tija me djeg' rrethinat !
Po Korça plakë s' e humbi tragën³,

¹ nizam = ushtar i shërbimit të detyruar i ushtrisë turke

² Labic ose labic = lufgat, xhind, kusar i natës (K.Floqi)

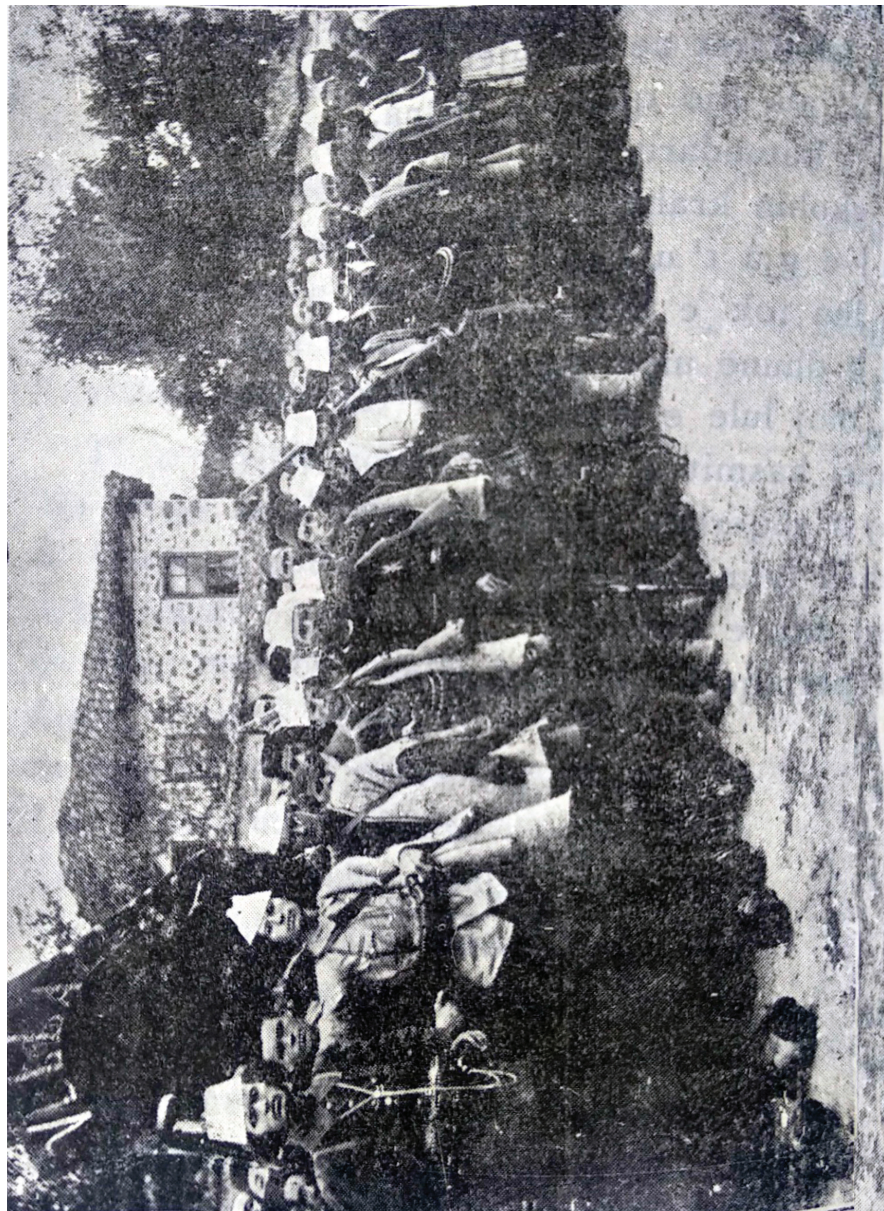
³ tragë = drejtimi që merr nje punë, një ngjarje

Shum' her' i shkrepnë kësij potera,
Sot do të hidhte terrën, a lagën,
Zarin e fundit loste e mjera !
Çetat e vogla me një grusht trima,
Këto të gjitha po i dëgjonin,
Pa mbrijt' ushtrijs, por si shkrepnë
Ishin larguem, rrotull përgjonin.
Ishin përcjellë me shum' urime
Me armt' e lara ngjeshun, piskllue¹
Nga do kalonin mernin bekime
Çetat q' i ishin Kombit kushtue !

¹ pisk = nyje e fortë e lidhun dhe e shtërngueme fort

Mihal Bellkamani, Qamil Panariti, Spiro Bellkamani

ÇETA E SPIRO BELKAMENIT

II.

T m e r r i

Dolli Hylli mbi Morravë,
Shum' i vrânët, mjergull plot
Edhe rétë ravë-ravë¹,
Zunë Qjellin, s' shihet dot !
Moti duket mjaft i trubull,
Poshtë fushës një qetsi
Nuk pëptin as zhurm' as vrundull²
Vdekj' e plotë, vaj e zî !
Nuk levis as gem, as fletë,
S' fryn as erë, zagushi,
Fush' e Korçës asht' e qetë,
Thua se vërtitet shî.
Përrenjt' u thanë, shterroj lumi,
Krua, çezmë ujë s' ka,
Korçën e ka marrë gjumi,
Një rrezik mbi kok' i ra !
I ra mbi krye rreziku,
Shum' e dergji, e dërmoj,
Sepsë s'i ndahet anmiku,
Ky anmik, që e farroj !
As një dritë s' sheh gjëkund,
As një llambë nuku djek,
Gjâma popullin e tundi,
Shumë vuan, shumë heq !
Kishte shkrepun një dit zije,
Ugursëze e pa hîr,
E përvajshme e pa shihje,

¹ Ravë = ndërmjetî, midis dy ose më shumë reve.(K.Floqi)

² vrundull = gjënim, buçim (K. Floqi)

Ditë vneri e plotë cmir !
 Nuk kuxon njeri të dalë,
 Gjithkush brenda po qendron,
 S' dëgjon zâ, kuvent, a fjalë,
 Thua jeta po mbaron !
 Pushoj kanga e *ahengu*¹
 Në ç' do kënt e në ç' do cep,
 Pushoj mllinja, pushoj bengu,²
 Pushoj foshnja mû në djep
 Pushoj zân' i bagllamasë,³
 Pushoj fyell' i bariut,
 Pushoj timgll' i tamburasë,⁴
 Pushoj vallja e të riut !

Folë ti, moj Zân' Hyjnore,
 Ç' e ka gjetun Korçën sot,
 Pse kto suka, kto bregore
 Duken se qajnë me lot ?
 Ç' ashtë ky gazep – gazepi,
 Që mbi krye sot i ra,
 Kjo e zezë që i shkrep,
 Kjo e keqe kjo *hata* ?

Pse po qajnë me vaj gratë,
 Foshnja pse dridhet në bark,
 Korçës mos i ra lëngatë,
 A gjâ tjetër – qoftë lark – ?

¹ Ahenk = kângë, dëfrim me kângë e valle.(K.Floqi)

² beng = Zog shtegtar sa një harabel, me pupla në ngjyrë të verdhë të ndritur, me krahë të zinj e me sqep të kuq, që ushqehet me fiq

³ Bagllamâ = një farë buzukut (K.Floqi)

⁴ tambura = një instrument tjetër muzikor

A mos arat karkaleci
Qyme-qyme¹ ja sulmoj
Apo pemëve bubreci
Palc' e gjethe u lëmoj ?
Mos pësuan bagti, shtëza,
Mos i çqeu ujku mizor,
A në berrat ra gëlbaza²,
A sëmundje tjetër' i korr?

Jo, moj Zânë, gjë s' e gjeti,
Korça e pasun ashtë sot,
Djelmt' e saj që nga kurbeti
I dërgojnë pare plot.
Grurë rrafsh i ka hambaret,
Bereqeti veshillon³
Misër dink i ka koshalet,
Korçës gjâ nuk i mungon,
Po, ah. vuan prej sikleti,
Ankth'⁴ i saj nuk ka shërim,
Nga Sulltan Reshad Mehmeti
I vjen rrotull një shkatrim !
Djelmt' e saj, q' i pa, q' i rriti
Nuk i ka brenda në gjî,
Fati duarsh, ah, ja çqiti,
Muarr male, muarr vrî⁵,
Edhe fill' i tyne s' dihet,
Si do vejë paskëtaj,
Qysh se ngryset e se gdhihet

¹ qyme = tufë, kopë, grigjë (K.Floqi)

²Gëlbaza = sëmundje e mëlçisë së zezë e bagëtive të imta shkaktuar nga një krimb

³ Vëshillon = ka produkt të math, lulëzon e ent mirë (K.Floqi)

⁴ Ankth = siklet, randsi shpirti (K.Floqi)

⁵ vrî = bjeshkë, plok, vent malsor i veshun me shëlgjë.(K.Floqi)

Korçës loti i shkon vaj !
 Qajnë mëma, qajnë motra,
 Qajnë nuse, vajza, gra,
 Ju shkrepnë carrâj¹ e votra,
 Fort halldupi i ka vra !
 Do të mbesin, ah, qyqare,
 Do mos gjejnë një ngushllim,
 Pa vëllazën, pa djelm fare,
 Pa një pikë përdëllim²,
 Do t' ju rijnë vëndet zbrazët,
 Do të vishen në të zî,
 Kukumjaçkat nër pullaze
 Do t' ju mbajnë shoqëri !
 Ah, anmiqtë shekullorë,
 Që mëkati n'a i çoj,
 Sot n'a kanë rob në dorë,
 Hij' e prindve n'a mallkoj !
 Ehû ! u dehmë pas premtimesh,
 Nuk menduam për Atdhé,
 E u rrejtëm prej gadhnimesh,
 Q' i fituan po me né.
 Dhe sot zogu i Çagatës³
 Ra si sorra me lakmë
 Edhe me fuqin e shpatës
 E pushtoj këtë Shqipri,
 Edhe pse vleftën na njohti
 Zu përdori dhëlpëri,
 Mjaft çifligje n' a dhurojti
*Bejllëk, rytbe*¹ e flori,

¹ Carrân : çerrep, votër (K.Floqi)

²Përdëllim = mëshirë (K.Floqi)

³ Çagate = gjuha e vjetër turke, mëma e gjuhës së sotme turke. Zok çagate d.m.th. turk prej çagate (K. Floqi)

Deri sa n' a ndroj dhe besën,
Që dhe sot mbet trashëgim,
Deri sa n'a previ shpresën,
E n'a la në kaq mjerim !
N'a mundoj, n'a shtiu nër halle,
N'a përçau, në fat n'a lâ,
E n'a futi në një valle
Që të vrasim vlla me vlla !

Deh, moj Zâna e Gramozit,
Si duroj kjo Shqipëri,
Nënë zjar' e mitralozit,
Kaqe shekuj në robni ?
Si s' iu tha kamba kur shkeli,
Kjo lubi² në Rumeli,
Si u la edhe qysh ngeli
Ky i huaj Turçelli ?

Ah, mëkatet katragjyshe
Tash i lajnë nipt' e ri,
Edhe si nuku bajnë ndryshe,
Po përpiqen për liri;
Por Shqiptari tash u zgjua,
Tash gabimn' e morri vesh,
Tash qëllimit ju afrua,
Nuku mundesh mâ t'a rresh !

Hafuz Pasha asqer'³ e mblodhi
E kshillon, e pregatit,
Disa oficerë zgjodhi,
Një nga një i porosit,

¹ rytbe = gradë ushtarake apo administrative, titull ushtarak.

²Figurë e mitologjisë shqiptare, që përfytyrohej si një gjarpër keqbërës shumë i madh, me bisht të gjatë, me disa krerë dhe i pangopshëm, i ngjashëm me kuçedrën.

³ asqer = ushtar

U dha urdhën të vrapojnë,
Dërgoj shpejt një kalori,
Që komitat t' i rrethojnë
E t'u bijen me furri,
Do të tjerë ndau në çeta,
Në për fshatrat i drejtoj,
Korçën me nj'a dyqint veta
An' e mb' an e qarkulloj
Dhe në kisha e xhamija
U këndua urdhn' i rì,
Fort e rrepët shkrep stuhija,
Ish një tmerr, një mizori !

Mbrëmanet në dy-mbë-dhetë
Do të mbyllej ç' do njeri,
Askush jashtë do mos jetë,
Burrë, plak, a mituri,
Dhe me llozet gjith' shtëpitë
Do të ndryjshin an' e kant,
Do mos ndizej as një dritë,
Do mos delte as pasvant¹,
Përveç rojet e patrullat
Tjetërkush të drejtë s' kish,
Dhe kalybet edhë kullat
Mbyllun secila do t' ish.
Prindve të disa komitve
Tjetër urdhën u kumtoj²,
T'u lajmonin shpejt *jezitive*
Komandanti ç' ka urdhnoj,
Edhe shpejt t'i dorëzohen
Se t'i fal ishte gati,

¹ Pasvant = rojtar nate (K.Floqi)

² Kumtonj = baj me dijt, komunikonj.(K.Floqi)

Ndryshe shumë do pendohen,
Po nuk ardhi një ujdi,
Edhe prindët do t' i zinte,
Do t' i kalpte mû në burk
Kambë synesh do mos linte,
Do të vinte gjaku çurk !

Kështu foli Hafûz Pasha,
Gjithë Korça e dëgjoj,
Qyrdin që hiqte të trasha,
Fort e nami e mallkoj !
Shaloj âtin, një dori
Me një shalë telatini¹,
E i vû një fré të rî,
Plot me pulla prej pllatini.
Ngjeshi belthit një nagan²,
Mbathi çizmat, u krekua,
Si një shprohë, një vigan,
U ngjesh mir' e u shtërngua.
Kryenalt' i hipën kalit,
Dhe doriu u turr si ré,
Shetit fushën anës malit
Edhe me dylbî vé ré.
Ka me vehte ca ushtarë,
Graduat³ e sufari⁴
Ca Arabë, ca Konjarë⁵,

¹telatin = lëkurë e mirë, zakonisht lëkurë viçi, e përpunuar, e ndritur dhe e butë

²nagant = lloj pistolette me mulli

³Graduat = ushtarak me një lloj grade, por që ka autoritet mbi ushtarin e thjeshtë.

⁴süvari = kavaleri

⁵Konjara = një grup etnik, i njohur gjithashtu si Fur People, gjuha e të cilëve quhet Fur, është grupi etnik më i madhi në Darfur, regjon i Sudanit Perëndimor (Afrikë), por i përhapur edhe në Chad,

Ca Çerçez' mustaqe zî.

Kali sillet djatht' e majtas,
Shkel të mbjellme, kopsht, livath,
Kithi¹, shulthi²,shkarthi³, gjatas
Shkel gradinë e shkel garth.

Si një bishë e etuem⁴
Që del shtrokillit me furri,
Dhe nga stel'⁵ e saj hutuem
Turret e çan pyll e vrî,
Si një shkerbë⁶ që breth shpatit
Edhe gjahun po kërkon
Dhe tue shkue monopazit
E nuhat e e gjymon,
Ashtu Hafuz Pasha brithte,
Ç' do skundill⁷ e ç' do tërmall⁸
Bregje, kodra, sukthe⁹ hithte,
Si një ujk, si një çakall.
Moti vjen e errësohet,
Mirallahi po vashdon
Herë ngutet, herë çohet,
Herë ulet e përgjon.
Fort i gjatë ju duk dhromi¹,

Republikën e Afrikës Qëndrore, Egjypt, i përkasin fesë islame
Sunni. Marrë nga Wikipedia

¹ Kithi = njanas, shkarthi, tërthoras (K.Floqi)

² shulthi = kalëroj shtrembër

³ shkarthi = pjerrtas

⁴ Etuem = ay që ka etje (K.Floqi)

⁵ Stelë = folë, ose çerdhë egërsinash (K.Floqi)

⁶ shkërbe = bishë,shpend i math grabitqar

⁷ Skundill = pëqin' i një mali (K.Floqi)

⁸ Tërmal ose tërmall = anë mali (K.Floqi)

⁹ sukthe = sukë, kodër e vogël,kodrinë

E zu nata, tërrët ish,
Sorollatet nga Qatromi²
Edhe has më një dervish.

Varfa³ i gJORë e prit mirë
I shtroj buk' e gjell' e ç' kish
I dha t' hajë e për të pirë,
Ajk' e qumësht, kos e mish.
Dal-nga-dale kuvent zûnë
Folë për Ushtri e Mbret,
Në komitat fjalën prunë,
Dervish plaku, dëgjon, s' flet.
Qyrdi i tregon qëllimet
Që do vinte në zbatim,
E litarin e mundimet
Për një shtypje, një shkatrim.
Po dervishi, plak i matun,
E pret me gjakftohtësi,
Dhe kuvendin pa e zgjatun,
Kshtu i thotë qyrdit t' zî :
- E dëgjo, or t' u ngjat' jeta,
Pashaj im, *hasretleri*,
S' kanë vënt kto të përpjeta,
K'tu i thonë Shqipëri !
Ksaj i thonë "Shqipri Plakë",
S'u çnderua gjer më sot,
Dhe Shqiptari s' ha shuplakë,
S'e ka than' i madhi Zot !
Ju, me krahun e ktij burri
Muarrr zulm'⁴ e muarrr *shan*,

¹ Dhrom = udhë, rrugë.(K.Floqi)

² Qatrom = fshat në Korçë afër Drenovës

³ Varfë = dervish (K.Floqi)

⁴zulmë = famë, lavdi

Ky ju çoj ku piqet guri,

Në Hexhaz, n' Arabistan¹;
Me Shqiptarin ju kuxuat
E harittë në Vijen²,
Me fuqin' e tij zaptuat,
Bagdad, Basrë e Jemen,
Mâ besnik se Shqipëtarin
Osmanllija tjetër s' ka,
Trimn' e math e luftëtarin
T'a poshtnoni, është *hatâ!*
Ç' ju kërkojnë djelmtë t' onë
Përveç gjuhë e liri ?
Fort mëkat, *gjynah* për Zonë,
Ju t' ju mbani kaq mëri !
Pashá, dëgjo dervish plakun,
Një Allah të dy n'a sheh,
Mos prish zembrën, mos prish gjakun,
Zoti të drejtën e njeh.
Kthehu, *evlat*³, që nga ké ardhun,
Mos derth gjak kështu më kot,
Se Shqiptari e ka zbardhun
Faqen, ballin, me 'të s'lot !
Për ca djelm nuk flet gjâ Mbreti,
Nuk i sjellin një ngatrim,
Nuk do bahet *kijameti*,
Që kërkonin një shkatrim !

Kto tha plaku, mjekër-bardhë,
Mbi shkop mbshtetun, me qetsi,
Nënë një të dendun dardhë,

¹ Arabistan = vëndet Arabe

² Vijen = Wjenë

³ evlat = bir, trashëgimtar

Fort gjakftoht' e me butsi.

Mirallajt s' i ardhi mirë,
Edhe vrik¹ përpjet' u hoth,
Ment e çqeu si egërsirë,
Shtat' i tija fort u droth !
S' ish i msuem t' a qortojnë,
U çudit për kët kuxim,
Nuku desh t'a këshillojnë,
Nuk pranont' as një afrim;
Dhe me sýt' e zgurdulluem,
Ftyr' e tij u zbarth, u zbéh
Si i marr' i çartalluem,
Varfën plak në vënt e vé !
Më së fundi s' ju durua,
Gërcet dhambët, tokën reh,
Shumë tepër u kreshprua,
Thua se i ra rrufé !

- O dervish, ty t' raftë pika,
Nuk e di qysh të duronj,
Fjalët më shpojnë si thika,
Kshtu më vjen të të coptonj !
Më vjen të të shkel në grykë,
Të të shtrinj mbi dhé përmbys,
Paske qenë deli, pykë,
Si duronj e nuk të mbys !
Po, kij hîr për sa që fole,
Se qëlllove një fetar,
Nuk më trembni me gogole,
Do t' të shkonja në litar.
Po nderova rrobën t' ënde,

¹ Vrik = shpejt, me vrap. (K. Floqi)

Jé një plak e s' t' i vé ré,
Si më thé e sa përmende
Ktu i fole, ktu i lé.
Po hap sytë tjetër herë
Dhe pa matun ti mos pré,
Se, vaj halli, mor i mjerë,
Do t' të mbjell si presh në dhé !
Ruhi, mos i qasni pranë.
Mos u bani streh' *jatak*,
Se ju djek teqé e ç' janë,
Ju shtronj gjithve në *dajak* !

Kështu foli qyrd-halldupi,
Dorën heth mbi revolver,
Po dervishi nuk e hupi,
Fjalët mbrapa nuk i merr !
Ishte një plak mjaft i njohtun,
Trim, sý-qutë¹, plot burrnì,
Kishte par' e kishte vojtun
Ish përpjekun për Shqipni !
Mjeker' e tij e bardhë dborë,
I harrinte gjer në bres,
I mbulonte gjoks, krahnorë,
Ish shpirt-math e pa një ves.
Me *syr gjyne* ishte mvelun,
Tarablûz, Fas e Misir,
Kurájua e tij s' kish ngelun,
Pse pa burg, pranga, zinxhir !
Mori do memurijetë²
Grada e nishan ngjeroj³,
Shërbeu në kaq Vilajete,

¹ Sy-qutë = i zgjutë. (K. Floqi)

² memur = nëpunës në Perandorinë Ottomane

³ Ngjeroj = shijoj

Po Atdhenë s' e harroj;
Dhe me gjithë pleqërinë
Shpirt' i tij s' duronte dot,
Kur kujtonte Shqipërinë,
Syt' e tij mbusheshin lot !
Dhe kur pa ky varfë plaku
Që ju mat me revolver,
Ju prish mendja, ju nxe gjaku,
Edhe s'yni fort ju terr !
Desh t' a kapte vrik për fyti,
Por u mbajt e nuk u ngut,
Urtësi' e tij s' e shtyti
U shtang nj' anas, po s' u tut¹,
Dhe mjaftoj një s'yn t' i hedhë,
S'yn që të dërmon, të vret,
Edhe vehten tue përmbledhë,
Nuk e çoj mâ tëj, po mbet !

Katallân²-Hafuz-Harapi
Hipi kalit edhe shkoj
Dhe me sa i hante vrapi
Nga qyteti e drejtoj;
Dhe sado që ra me fjetë,
Gjumi nuk e merrte dot,
Kish një ankth e një të nxehtë,
Dervish plaku s' foli kot !
U ngrit shtratit si i marrë,
Tue bërtitë, e tuke shâ,
Kurrë nuk i kishte ngjarrë,
Turp këjo për një pashâ !
Nesërmet pa gdhirë mirë,

¹ Me u tutë = me u friksue

² katallan = njeri i madh e i fuqishëm, ciklop, vigan. Figurë që e gjejmë në prallat shqiptare

Oficerët gjith' i thret,
 Ju flet ashpër e rëpirë,
 Dhe dy fjalë nuku pret:
 - Uh, *harram* buka ju qoftë,
 Po nuk batë një kuxim,
 Nami juaj krejt u shoftë,
 Po s' më prutë një fitim;
 Po nuk zutë gjall komitët,
 Për nj' at Zot do t' ju dënonj,
 Po s' m'i suallt ktu jezitët,
 Që të gjith' në plump ju shkonj!
 Kryet t' uaja pa tjetër
 Do t'i kem si *qefalët*¹,
 Po s'e kryet këtë vepër,
 Mjerë ju se ç' gjâm' ju pret !
 Në mos qofshi aq të zottë,
 Shkoni, mbyti, mos u shoh,
 Në ju vafte mudi kotë,
 Nuku dua mâ t' ju njoh !
 Hajt, pra, hapi, zijni shtegjet,
 Hiqni shpejt, pa humbun ças,
 Merrni malet, merrni bregjet,
 Merrni ç' ka ju duhet pas;
 Topat, bombat, mitralozat,
 Bini, korrni, vini zjar,
 Çani rrushkujt², ferrat, shkozat,
 Vrisni, prisni ç' do Shqiptar;
 Pikë mëshire të mos kijni,
 Mos kurseni as pleq, as gra,
 Gur mbi gur ju të mos lijni,
 Mos u ngijni tuke vrâ !

¹qefalet = dorzani,

² rrushkull = shkurre e viseve mesdhetare

Dua gjaku rrké të vejë,
Kamb' Shqiptari të mos lé,
Këjo punë funt të gjejë,
Do t' i baj pluhun e dhé !

Kështu çfryu Halldup-Harapi,
Si rrufë zabitve ju ra,
Frika, tmerri gjith' i kapi,
Gjithësekush u mek, u vra !

Ah, të shkretët oficerë,
Me sa frik' e sa shpejtì
Fort të prekun e të mjerë,
Më një ças ishin gati !
U dëgjua turumbeta,
Gjith' ushtria armët merr,
Nisen shpejt si grigje¹-mbleta,
Buz' e tyne kullon vner !

Por si grerat, kur harbohen,
Edhe derdhen si një ré,
Por si sorrat kur lëshohen
Me ushtim, me bataré,
Ashtu tundet ushtërija
E gërthet me brohori,
E përhapet si mizrija
Grigje-grigje, sogori²,
Dhe utrojnë³ fusha e kodra,
Shkrep një mnerr e një duhì⁴,
E shungllojnë⁵ pizga e lodra,
Tallas, zhurmë, një stuhì !

¹Grigje = kope, tufë, sogori (K.Floqi)

²Sogori = kopë qensh, ujqsh, çakajsh.(K.Floqi)

³uturin = nxjerr zhurmë të mbytur e të zgjatur, ushtimë, etj

⁴duhì = fortunë, shtërngatë, stuhi, etj

⁵me shungullue = me oshëti etj.

Zunë rripat, bregjet, majat,
U përhapnë me nxitim,
Zunë bjeshkat e ogrâjat¹,
Vunë pllanin në zbatim.
U shpërndanë nër katundet,
U stalisnë² në ç' do vënt,
Ushtërija, sa i mundet,
Gjyrmon cep e gjyrmon kënt.

Ty, o Hÿ, të qofsha falë,
Më trego se ç' ngjau at' dit,
Ç' tmerr, ç' poterë, ç' farë valë
Katundarët i godit !
Si filloj me hov dajaku,
Gjâm e vaj e ulërim,
Si rrijodhi currill gjaku,
Lot e vner edhe pikllim !
Zot, si digjen kulla, ksolla,
Shtpi e vathë, strung' e stan,
Si grabiten plâgj' e t' holla,
Kusi, enë e kazan,
Si mundohet ç' do barì,
Si rëmbehen dhên e dhì,
Rihen bujq e katundarë,
Vihet zjari nër mullarë,
Digjet misri nër kosharë,
Vegla, qerre e hularë³
Tymi flaga shkon te Qjelli
Edhe s' mbetet kokër meli !
Ç' ishte gjith' ajy kijamet ?

¹ Ograjë = kullotë, livath, merâ (K.Floqi)

² Stalis = storas ; (K.Floqi) stalisnë = u ngulën, u vendosën.

³ Hulâr = një vegël bujqësore, që u venë qeve më qafë për me lëvrue.(K.Floqi)

Oh, fshatarët se ç' i gjet !....

Po, ah, kjo qënka e thâna,
Fat' i katundarit t' zî
Të shohin krahët e râna,
Mall e gjâ t'u bahet hî ?
Dridhu tok' e Shqipërisë,
Këtë dhunë mos e duro,
Ti, moj lule e djalrisë,
Bjerri hasmit e dërmo,
Bjerri shqerbës¹ së mallkuem,
Shkeli fytyrë, mjaft e lé,
Çeli dita e bekuem,
Të përpiqesh për Atdhé !

¹ Shqerbe = egërsinë, bishë (K.Floqi)

III.

Betimi mbi Armët

Folmë, o Hyjneshë ti,
Ç' jan' ata dy djelm të rì,
M' ata sÿ po si shkëndi,
M' ata shtate si selvi,
M' ato vetulla si shpata,
M' ato perçe fqoll të gjatta,
Me të bukura tiparë,
Si fatosa legjendarë ?

Ç' jan' ata që bisedojnë,
Që po nguten e vrapojnë,
Ndenjun njatë¹ n' hijeshi,
Nën' atë të dendun blì,
Pa më thuaj, pa mërzi,
Psé tregojn' aqe ngutsi
Psé vezhgojnë me aq droje,
Mos i përgjon ushtri, roje,
A mos hahen për do troje,
Që po nxjerrin shkrumbra goje ?

Psé, pa dalë Hyll' i rì,
Afërdita rreth – flori,
Kanë dalë n' atë brek,
Janë unjun n' atë shtek,
Psé kaq shpejt e lanë shtratin,
E muarr përpyetë shpatin,
Gjer sa gjetn' atë limer²,

¹ Njatë = afër, anës, përbri (K.Floqi)

² limer = vend i fshahur në mal apo pyll ku qëndrojnë cubat (K. Floqi)

Që syn' i njeriut s'e merr,
E shpërndanë karaulla¹
Rreth e rrotull si patrulla,
Tuke marrë ç' fardo masë,
Që askush mos t' i përkasë ?

Ata janë dy fajkonj,
Dy sqyftera, dy dragonj,
Dy petrira, dy luâna,
Dy fatosa kapitana,
Njani Spiro Bellkameni,
Tjetri Qamil Panariti,
I par' i rrebtë si gorrëni²,
I dyt' i fort' si graniti,
Që të dy si reze Djelli,
Që të dy rrufë prej Qjelli,
Majë bregut n' atë sllok³,
N'atë mrizë, n' atë plok,
Si dy shpeshë, dy petritë,
Flasin në terr e pa dritë,
Japin, marrin, kuvendojnë,
Herë nxehen, her' qendrojnë
Herë ulen, herë çohen,
Herë sbuten, her' akrohen,
Flasin sikur ulrijnë,
E gjëmojnë e utrijnë,
Gjer sa gjenë një afrim,
Gjer sa marrin një vendim !
Bellkameni piksëpari,
Çohet me një afshë zjari

¹ karaull – rojtar, roje, gardian (K. Floqi)

² gorren = murlan, tufan (K. Floqi)

³ sllok = vend' i naltë pyllor (K. Floqi)

Me një duf, një pezm të plotë,
Qamilit këto i thotë :

- Do t' a bajmë nj' herë fora,
Me kta derra, me kta horra,
Që më qafë kaq' n'a ranë,
Që një shtek gjëkunt s' n'a lanë,
Që n'a vrasin por si berra,
Që n'a therrin por si shqerra,
Plânk¹ e pasje që n' a marrin,
Që n'a rrjepin, që n'a varrin,
N' a rrëmbejnë nderin t' onë,
Që e mbajtmë nalt gjithmonë,
N'a farrojnë mot për mot,
Edhë po n'a shdukin sot !

Jo, për Zotin, nuk durohet,
Me kta ujqë nuku shkohet,
Nuk duronj shallvar Halldupi,
Burizân'² e një magjupi³,
As përbuzje, as të shara,
As të ndraqm'⁴ e të pa-lara
Kta gjakpirës mjaft orvatnë⁵,
Mjaft n'a çqyen e n'a çvatnë,
Mjaft n'a shkelë e n'a doqnë,
Mjaft n'a rrjepnë e n'a poqnë !
Lé të ndizet, pra, shkëndija,
Lé të dalë tym e flagë,
Lé të çohet krejt Arbnija,
Lé t' u marrë sot një shpagë !

¹Plânk = rësk, mall, pasuni, randësinë (K.Floqi)

²Burazân ose burazâne = shallvar, poture. (K.Floqi)

³Magjup = jefk, evgjit.(K.Floqi)

⁴Ndraq = felliq, pëgënj, leros(K.Floqi)

⁵Orvat = punonj, lëvronj (K.Floqi)

Lé të vejë gjaku krua,
Lé të mbes' e vé ç' do grua,
Lé të qajnë mëma e motra,
Lé të shkrepën shtpi e votra,
Lé të shëmbet fshat, qytet,
Lé të bahet fusha det,
Të përmbysen rrafsh' e shesh
E të bahet një përsesh,
Mbi gërmadhat të bërtasin,
Huta e sorra të këlthasin,
Se, pa bamë një kuxim,
Nuk shkon ndryshe, o shoku im !

Po s'u ndes kështu Shqiprija,
Po s'u morri Turqve hakkun,
Po s'u çua sot djalrija,
Po s'u dha shkelmin, shuplakun,
Nesër, ah, do jetë vonë,
Turku rob n'a ka gjithmonë !

Vujtjet t' ona do t'a zenë,
Lotet t' ona qet' s'e lenë,
Lé t' i vjellë sot anmiku,
Që na shojti e n'a fiku !
Sa të jemi skllev' e robë,
Të paguajm harraç, gjobë,
Të n'a kalbin në budrumë,
K'ta të huaj, k'ta Dudumë¹,
Lé t'a bajmë sot rëmuje,
Lé të dalë pllamb' e ujë,
Lé t'i ndajmë që sot laknat,
Lé të turbullohen gjaknat,
Të vrenjlinjë jatagani,

¹ dudum = halldup, njeri i trashë nga mendja, njeri i humbur e budalla

Që t'a marrë vesht Sulltani,
Dhe Xhon-Turqit aq' të marrë,
Lé t'a njohin sot Shqiptarë,
Për në s' ka Bajram e Pashkë,
Sot s' n'a ndajnë, jemi bashkë !

Kështu foli kapitani,
Gjithë rredhet e kan' ndi,
U droth vendit si luani,
Sÿn' i tij lëshoj shkëndi !
E u nis e u spillua¹,
Armët fort shtërnguem ngjesh,
Fort u nxeh, u zgurdullua,
Ju skuq faq' e ball' e vesh !

Dhe petrit' i ri Qamili,
Kapitan-Spiros ja pret,
Me një zâ por si bilbili,
Si një rké, që lehtas shqet :
- Sado jemi një grusht trima,
Zembra n' a e thotë sot,
Do të shkrepin si ushtima,
Kohën nuk e bjerrim kot !
Gjithëkushi do çuditet
Qysh u bâ gjithky kuxim,
Gjithsecili do habitet,
Psé nuk patmë pak mejtim !
Do n'a marrin për të marrë,
Do na marrin për *deli*²
S' do të lenë gjâ pa sharë,
Do n'a quajn çilimì,
Po, sido që t' a pleqnojnë,

¹ spillohem = stolisem (K.Floqi)

² deli = i çmendun, i marrë (K.Floqi)

E t'a marrin për gabim,
Nuk prish gjâ psé n'a qertojnë,
Mjaft t' harrijm' atë qellim,
Se, nga fjala njeri s' lot,
Do t'i dalim çashtjes zot !
Kjo e drejtë nuk mohohet,
Zot' i Math ashtë me né,
Se Shqiptari nuk turpnohet,
Kur lufton për një Atdhé !

Këto troje, që të parët
N'a i lanë trashëgim,
S'i lëshojmë né Shqiptarët,
Do t'i mbrojmë me kuxim.
Lé t'a marrë vesh gjith' bota,
Që kto fjalë s' jan' të kotta,
Lé të dalë tym e flakë,
Tue luftu' me Turkushakë,
Pllambë toke nuk cedojmë,
Fyt për fyt pa u kap' me 'ta,
Me gjak t' onë do dëshmojmë,
Lé të shuhën burra e gra,
Qjell e Dhé të bâhet një,
Djellë mos flakronjë më,
Shkrump e hî, gjithçka u shkrephtë,
Do luftojmë, gur mos mbettë !

Kshtu vikati Panariti,
Shokët gjith' e vunë ré,
Jataganin fora e qiti
Dhe u turr me bataré !

Si një shpirt të gjithë hidhen
Dhe rreth kapitanve mblidhen,
Urdhnin presin shpejt e shpejt

Si t'a marrin shpagën shtrejt !
Vendim marrin me një herë
Gjith' ata trima të ndjerë,
Qysh e nga do t' ja fillojnë
Dhe qysh pllanin do zbatojnë.
Por se, befas Bajaziti
Nuk duron, as nuku pret,
Dhe me syt' e një lluriti¹.
Kapitanve kshtu ju flet :

Ju, m' a falni, or kapitana,
Që po hynj në bisedim,
Do t' ju flas sa më mban ana,
Thashë t' hesht, po s' kam durim !
Do t' ju çfaq dëshirën t' ime,
Një këshillë do t' ju jap,
Pa ju fyem, pa zembrime,
Nj' ashtu mëndja si m'a kap.
Ju, në dashçi më dëgjoni,
Dashçi mos i merrni sÿsh,
Po të doni m'i pranoni,
Duhet ndamun njâna dysh.
Nuku ban të vepërojmë,
Kështu si jemi në një bllok,
Duhet pllanin t'a ndryshojmë,
Ndryshe n'a bajnë bërlok² !
Nuk ja dalim dot rrezikut,
Po s' e ndamë çetën dysh,
Nuk i bajmë ball' anmikut,
Nuk del mirë' as një *yrÿsh*.
Njana çetë do të zerë
Gjattë grykën e Dërsnikut,

¹ llurit = një farë gjarpni me vijza e i tmerrshëm (K.Floqi)

² bërlok = copë-copë, hî, pluhun (K.Floqi)

Tjetra në Vockop do bjerrë
 Afër majave t' Bejllikut,
 Kshtu do mbrohen gjithë grykat,
 Klyçet me aq randësi,
 Duhet vû të gjitha pyklat
 Sa n'a mundet, me ngutsi !
 Sa për anën nga Kolonja,
 Dy, tre shokë lé t'a marrin,
 Mjafton Dilaver Lubonja
 Shtek me zânë për mbi Qarrin;
 Për skërkat¹ e Boboshticës
 N'a mjaftojnë Dvoranakët,
 Edhé grykat e Dishnicës
 Do t'i ruajn fusharakët,
 Sa për Mborjen strategjike
 Janë zânë gjith pusitë,
 Për ç' do hov, fërtym² anmike,
 Janë mjaft ata astritë !
 Për Cangonjin e për Plasën
 Kemi kush t'u vinjë hakkut,
 Se atje e muarr masën
 Burrat trima të Zëmbllakut.
 Brenda fushës t'a ndalojmë,
 Mos t'i japim një mejdan,
 Bash aty t'a kufizojmë,
 Sa të thotë vet' "aman" !
 Do t'a mbyllim brenda qarkut,
 Do t'i presim hovin krejt,
 Do t'a shtyjmë tutje tharkut³ ,

¹ skërka = grykë, ose luginë midis dy maleve të thata.(K.Floqi)

² fërtym = hov, vrul, sulmim (K.Floqi)

³ thark = kënetë, moçal, vurr, vallto (K.Floqi)

T'i kushtojë shumë shtrejt !

Kam luftue me Azabë.
Kam luftue me Moskof,
Me Felah' e me Arabë,
Në Misir, Jemen Azof ;
Ku s' kam vajtun e s' kam qënë,
Në Tunûz, në Qyrdistan,
Në sa luftra nuk kam rënë,
Në Halep, në Llazistan,
Me pak fjalë di nga pllanet,
Edhé nuk gabohem dot,
Shahit kam këto nishanet¹,
Që s' m' i falnë nj' ashtu kot !

Kur të shohë Hafuz Pasha,
Se ju zu ç' do shtek e vënt,
Nuk do presë mâ të trasha,
Do të vijë shpejt ndër mënt ;
Dhe do Zoti ban një gafë,
E n'a çporret që këtej,
Thyhen xverk e këput qafë,
E merr raqet, shkon përtej !
Kshtu po them me mendjen t' ime,
Se jam tepër shumë i vojtun,
Do të marrin prej nesh msime,
Turqit bukur i kam njohtun !

Në dëgjofshi këto fjalë,
Në më sjellçi mua besë,
Kujtonj mirë do n'a dalë,
Kam te Zoti shumë shpresë.

¹ nishan = medalje

Kshtu mbaroj trim – Bajaziti,
Fjal' e tij përshtypje la,
Ballkameni, Panariti,
Gjithkush randsi i dha.

- *Ashk ollsûn*, bre Bajazit,
Ja pret Qamil Panariti,
Goja jote, si magnit¹,
N'a freskoj e n'a përsriti !
Ti pêshoke katër-qint,
Tani po të njoh mâ mirë,
Me një fjalë, n' a ke bint,
Nuk n' a lé në erësirë !
Jé gjakftohtë, flegmatik,
Fjala të ka duk e shije,
Ti do t' ishe një *ferik*²,
E një prîjës ushtërije,
Po të pruni fati sot,
Të të kemi këtu pranë,
*Pirolla*³, bré Rehovjôt,
Dhe lum shokët që të kanë !

E si pa se gjithë çeta
Nuku pat një kundërshtim,
Shtiri sÿt e tij të mprehta,
Ju dha shënjën për marshim.

Një kushtrim at' ças shbërthen,
Si gjëmim, si valë deti,
Si tallaz që me turr vjen,
Si një krizm' e një tërmeti,

¹ magnit = që ushtron ndikim të fshehtë e të fuqishëm, që të tërheq si magnet

² ferik = leutenant gjeneral

³ pirolla = bravo, të lumtë, aferim (K.Floqi)

Edhé çohet gjer në Qjell,
Zân' i zjart' i Djalërisë,
Si vullkan, që pshtymë vjell,
Si mallkim kundra Turqisë,
E shungllojnë hone, pllaja,
Kodra, brigje, prozhme¹, maja,
An' e kant jehon, buçet,
O Zot ç' ashtë kjo që ngjet !

Një ushtim kumbon me nj' herë
Një lëvizje, një shpejtë,
Edhé kohën pa e bjerrë,
Ç' do fatos u gjent gati !
Armët kryq mbi dhé storasin²,
Nxjerin' shpat' e jatagan,
Për ty, o Shqipnë, bërtasin,
Dhe betohet ç' do vigan !

Kishte shkrep' e bardha ditë,
Hyjet shdukshin me nxitim,
Qjelli kish lëshuem dritë,
Hâna ishte në perndim
Zoqt' akoma po këndonin
Me një ândje, një galldim³,
Thoshe trimat po shoqnonin
Që tregonin aq kuxim !

Aty afër një mburrimi,
Mbshtjellë me lajthiza plot,
Q' ishte shtegu i ç' do trimi,
Q' uji i tij kullonte lot,
U vërsulë gjithë burrat,
Lanë syt' e u freskuan,

¹ Prozhmë = bjeshkë, pyllishte. (K.Floqi)

² storas = vendos, ngul

³ Galldim = gëzim, kënaqësi (K.Floqi)

Edhé vrik tue hedhë currat¹
Në një rank² gjithë qëndruan !

Bellkameni prîjs' i parë
Ndan të tijt' e i merr pas,
Dhe me shokët pa u ndarë
Përqafohen me një gas.
Edhé nisen e vrapojnë,
Tepër lehtë, por si zoq,
Thua se në dasmë shkojnë,
Shpresën kush prej zembret s' hoq,
Edhé marrin të përpjetën,
Si veriu edhe si era,
Hov' i tyne shkon shigjetën,
Si kur shkrep me vrull humnera !

Prej Vithkuqit rrugën zenë,
Shkojnë gjatë monopatit,
Në Shën-Pjetër mbajnë penë,
Tue i ra tërthoras shpatit;
Aty puthen edhe ndahen,
Të dy çetat dysh përçahen,
Njana merr gjatë Dërsnikun,
Për t'u matun me anmikun.
Edhé çet' e Panaritit,
Merr tërmalin, ec përpjetë,
Zenë Kishën e Shën-Mitrit
Si rrufeja që çan retë,
Dhe kalojnë dushnja³ e driza,
Edhe zhuga⁴ e murriza¹,

¹ curr = shkëmb i lartë me anë të thepisura

² rank = sërë, rrjeshtë, radhë. (K.Floqi)

³ Dushnjë = shelgishte të ulta, ferrishte (K.Floqi)

⁴ Zhugë = thupra kënetash (K.Floqi)

Herë pisha, herë bungje²,
Herë ahe, herë sungje³,
Në silahet⁴ revolverët,
Dhe mbi supet mauzerët,
Kanë kama gjiritllesha,
Që i quajn “pullumbesha”,
Më të mëngjër jataganë,
Të praruem me nishanë,
Dhe disa mjekra të gjata,
Për t’i zanë Turqit data !
Trandet⁵ vendi nga do shkojnë,
Si kaprollet fluturojnë,
As minutën nuku ngelin,
Thua si mbi tokë s’ shkelin !

Ecën, ecën e s’ qëndrojnë,
Nga do shkojnë vezhgëllojnë,
Kodra maja bregje lenë,
Gjer sa sosin në Polenë,
Ku e presin atë rymë,
E qëndrojnë’ e marrin frymë !

Çeta tjetër tuke zbritun,
Në Dërsnik qëndrojnë në pritë,
Turkushakët tue i pritun,
Zuni shtegjet e pusitë.

Nër katundet ç’ do që ngjiste

¹Murrizë, ose mrrizë = ferrë, mërquinjë (K.Floqi)

² bung = një farë lisi, përnar, çinar i vogël.(K.Floqi)

³ sung = një farë lisi i ulët (K.Floqi)

⁴ silah = brez i gjërë lëkure, me zbukurime, për të mbajtur armët

⁵ Trant = shkunt, tunt.(K.Floqi)

Prej asaj ushtris Tartare,
Ç' do që sillej e lëviste,
I dëgjon çeta Shqiptare.
U vjen keq, u dridhet zembra,
Duan shpagën t'u a marrin,
U gurgllon gjaku nër rembra,
Për Halldupin, gjakatarin !

Mjerë fshatrat se ç' pësojnë,
Si të fushës e rrotull saj,
Të këqija sa durojnë,
Sa lott derdhin e sa vaj !
Por katundet e Malsisë,
Që Halldupi s'i pat shkelun,
Do t'i bijshin ushtërisë,
Sÿnin e kishin të çelun.

Ish përhapun shpejt kushtrimi,
Ishin gjith' të pregatitun,
S'u mungon aspak kuximi,
Ishin tepër të mërzhitur.
Sa të treteshim më kambë,
Sa të vdisnin nënë zgjedhë,
Do t' ju jepshin një pëllambë,
Si kur gjaku çurk të rrjedhë !

Dit' e arthme – dit' trishtimi – ,
Si do qoftë do të shkrepse,
Ose dit' e një burrnije,
Dit' e bardhë, dit' liriye,
Ku me pushk' e bajonetë,
Shqipëtari kry-përpjetë,
Me fuqin' e jataganit,
Do t' i delte zot mejdanit,
Ose ditë e një zije,
Që shkatrrim të plotë bije

Që do tretej porsi vesa
E Shqiptarit gjithë shpresa !
Ohi, Zâna ligjërore,
Gjakun e pafajshëm ndale,
Këto toka arbënore,
Këto fusha e moçale,
M' atë gjak të mos vaditen,
Djelmt' e njohmë të mos vriten !
Të mos vriten djelmt e njohmë,
Si një lule, një aromë,
Ndryshe jepu llas¹ e shpresë,
Frymëzoji në detyrë,
Kush ka lindun do të vdesë,
Por, me nder, jo me mynxyrë !

¹ llas = fuqi, kurajo (K.Floqi)

ÇETA E ÇERÇIZ TOFULLIT

IV

Tradhëtija

Nem fuqì, o Nëmë¹, nem
Nem fuqì të nam at' horrin,
Që farrosi kaqe djelm,
Nëmë, name ti tradhtorin !
Nam tradhtorin faqezi,
Që shkretovi kaq shtëpija,
Që shkaktoj kaq vaj e zi,
Në kaq mëma, motra e bija !

Ah, ne ka në Qiej shkëmbënj,
Tash të gjithë të lëshohen,
Të vershojnë prrënj, lumënj,
Gjith' tradhtorët të gropohen !
Të mos mbetet sijsh nishan,
Dheu të hapet t'i përpijë,
Në Skëterr' a në *Zëndân*²,
Zjari, flaga t'i përfshijë !

I mallkuem qoft' aj fis,
E mallkume qoft' ajo farë,
E ju shembtë tjegull, plis,
Mos i mbift' as thekën n' arë !
Verbën e pa sy u pafshin,
Pa plank, lypës dhjakonarë,
Helm e ankth sijsh mos u ndafshin,

¹ nemesis = një nga 3 perëndeshat mitologjike që mallkonin e ndëshkonin popullin kur bënte punë të padrejta, punë të këqija. Besoj se auktori e ka shkruar “nëmë” për t'i dhënë linja melodike e eufonike aliteracionit.

² zëndan = ferr, skëterrë (K. Floqi)

E gjithmon' u heqshin xvarrë !

Tym e terr mbi ty u shkrepshin,
O tradhtor, gjithnjë lëngofsh,
Tamth' e trut' e tu t'u tretshin,
Një gzim kurrë mos ngjerofsh !
Mos t'u ndohtë hî në vatër,
Mos paç hîr, miqsi e hatër,
Mos paç bukë, një kothere,
As për veshje një levere,
Për ty shterrtë krua e vrell¹,
Të pafsha vjerr' a shkue n' hell !
Mos gjeç shtrofk' e mos gjeç shtek
Hû më hû e brek më brek,
Edhë natën djaj, lugetë,
Kurrë mos të lançin qetë,
Si shtërpí² u heqsh për tokë
Ç'do që prekç t'u baftë trokë
Vofsh i mjerë mbi shtrat ratë,
Mos t'u heqt' as një lëngatë,
E mos paç as një njeri,
U mundofsh gjer në pleqní !
Dhe në vdekjen një të dytë
Mos paç kush të t'mbyllë sytë,
Sorrat kërmën ty t'a xhvatshin,
Qëntë eshtnat të shpërndafshin,
Bres-pas brezi, mor horr-horri,
Për ty thançin : Që tradhtori !

.....

Zot, ç'pësoj Qamili sot,
Që po sillet këtë natë,

¹ Vrell = mburim, pus (K.Floqi)

² Shtërpi = shtëzë përdhese si kur se ardhusha, gjarpni
(K.Floqi)

Psé s' po flé i ngrati dot,
Mos dëgjoj ndo një mandatë ?
Psé tregon kaq fort mërzi,
Psé ri tepër i hutuem,
Mos i arth ndonji lajm' i zî
E e la të pikëlluem ?
Duket se nuk ka qetsi,
Ashtë tepër i drobitun,
Ka një ankth' një angushì,
Ftyr' e tij është e venitun !
Buz' e tij vner e pikllim,
Ka një dhimbje, një andrallë,
Nuku gjen as një ngushllim,
Sorollatet vjen vërdallë !

Ah, të mjerit çeç i ngjau,
Që s' ka mujtë me mbyll' sytë,
Diç e trembi, diç e vrau,
E në brengë e shtytë !
Deh, i gjori kapitan,
Dertin s' ka kujt t' ja dëftenjë,
Zembr' e tij duket se qan,
Një shërim nuk munt t' a gjenjë !

Pa një ândër për çudí,
Fort të keqe, të tmeruem
Që dhe vetë ky nuk di
Si e qysh duhet shpjeguem !
Ish ndër Qijêj e u gremis,
Ra përposh në disa vurqe¹,
Aty mbetet e s' lëvis,
E kafshuan fort do cfurqe² !

¹ vurrk = kënetë, moçal, (K.Floqi)

² cfurk = kuptimi tjetër është “akrep”

Shum' i dhembti, u trondit,
 Në trup ndjevi disa plagë,
 Shum' u zbëh e u drobit,
 Dhe në shpirt ju ndes një flagë !
 Edhé gjaku ju bâ qelp,
 E i morri gjithë shtatin,
 Zembra ju droth gjer në thelp,
 Si kur pa vdekjen, *xhelatin* !
 Plagët i majisnë fort,
 E ju çfaqnë në kangrenë¹,
 Tjetër s' priste veç një mort,
 Të vdekun në vorr t' a venë !
 Dhe atjë ku ish gati,
 T' epte shpirt e të mbaronte,
 Ndjeu një hije me shpejtë,
 Kamb' e duar t' i sharronte,
 Që e lé galamsh² e shyt³,
 Si kufomë pa gjymtyrë,
 Q' e përplas edhé e zhyt
 Në një llom, batak të ndyrë !

Këjo ândër shum' e vrau,
 E përsillovi e e theku,
 Ç' do vlak⁴ gjaku ktij i thau,
 E gajasi⁵ e e meku !
 Çohet shpejt me një vërtik,
 Fërkon shtë si i marrë,
 Ndjen një tmerr e një rrezik,
 Kësij ândre s' kishte parë !

¹ Kankrenë = mish i kalbët prej qelbi (K.Floqi)

² Galamsh = i paralyzuem (K.Floqi)

³ Shytonj = lé shyt, shkurtonj, gërshënonj. (K.Floqi)

⁴ Vlak-gu = lagshtinë, njohmësi, pikë lagshtine (K.Floqi)

⁵ gajas = më merret mendja, fryma, më bjen të fikët (K.Floqi)

Shtije shtë nalt mbi Qijell,
E sheh hyjet që vettinin,
Edhé armët i përmbshjtjell,
Që si ári po shkrepstinin.
Ri i shurdhën e s' ban zâ,
E mbleth vehten e mendohet,
Vërtet pa se s' ishte gjâ,
Por se shpirt' i tij s' qetsohet !

Ish një natë si stih¹,
Mjaft e terrët e e rândë,
Nat' e keqe, plot mërzi,
Pa pik' er' e pa një ândë.
S' tundet rrap, as tundet lis,
Hone, gërxhe² nuk jehojnë,
As një fletë nuk lëvis
Thua gjithë se rënkojnë !
As një kang' as një xhurra³,
As një fyell prej shtërpari,⁴
As një sorrë nuk bân "krrâ",
As një erë prej thimari,⁵
As një shpesh nuk ligjëron,
Duket se ranë në gjumë,
Një pushim tek do mbretnon,
S' ndjehet as rëké, as lumë !

Qijell' i kalltërt hyje plot,
Duket det si një kërñjallë⁶,

¹ Stih (gr.) hije, llamje, kulçedër.(K.Floqi)

² Gërxh = grykë malesh të thata, skërkë, thermopyl (K.Floqi)

³ Xhurra = fyell, xhamarë, duduk (K.Floqi)

⁴ shtërpar = barë që kullot berrat shtërpa (K.Floqi)

⁵ thimar = një farë shëlgjishte që mban erë të mirë.(K.Floqi)

⁶Kërñjall, ose kërñjallë = det i hapët, oqeân.(K.Floqi)

Hyjet si kur derdhin lot,
Hâna nuk kuxon me dalë!

Si një gocë, vash' e ré,
Q' u lint nemece, pa gojë,
Q' e vrerosun mëma e sheh,
E pret fjalën t'i dëgjojë,
Dhe natyr' ashtu qendron,
E përzishme, e lënduem,
Për herojin q' andron,
E që ri i dëshpëruem !
Kapitanit buzë-plasun,
Q' ju zhurit, e që ju doq,
Shpirti i tij për shoqt' e dashtun;
Se i vinte shumë keq
Sepsé tepër i drithronte,
Mos bijnin në kurth, në leq,
Frikë kish, prandaj mendonte !

Cok at' natë, n' atë terr
Që njeri nuk shihej jashtë,
Që Korçarëve një tmerr
U kish thekun palc' e ashtë,
Nga një lagje, një shtëpi
Tej xhamis së Mirahorit,
Del me ngut një burr' i ri,
E çel derën e oborit.
Prej një grazhdi kalin nxjer,
E shalon fort mir' e bukur,
Dhe prej freni jasht' e nxjer,
Pa një buj' e pa u dukur.
Kalit ât diç'ka i tha,
Fort nga dal' i pëshpëriti,
Vitheve dy her' i ra,
Kali e ndjeu, e turfulliti !

N' andej mbi shpin' i kërceu,
Ktij karrajt¹, varvat², të gjallë,
Edhé tatëpjetën theu,
Drejt Vockopin tue përballë.

Në Polenë kryeplak,
Ish njeriu i asaj nate,
Që rrezik s' peshont' aspak,
Mveshun në sërm' e savate³.
Kish një mik shumë besnik
- Si ajy e kish kujtue -
Q' i kallzonte ç' do rrezik,
Fshehtas e pa u kuptue.
Qe memûr në polici,
Ku shërbente disa vjete,
Hypokrit e faqezi,
Që merrte me grusht rryshfete !
Kryeplaku këtë shpesh
Me mexhit'⁴ e darovitte,
Dhe kështu ky merrte vesh,
Ç' do të ré prej tij e shqitte.
Kryeplaku kish dijeni
Për sa ngjisnin e takonin,
Edhé çetat gjer tani
Dijnin qysh të vepëronin.
Aj i ngrati e dinte mik,
Shumë her' i zbraste barkun,
Por ky ish njeri i lik,

¹ karái = kalë

² varvat = i tredhun, hanuer (K.Floqi)

³ savat = argjënt, sërmë e punueme (K.Floqi)

⁴ mexhit = pará e argjentë në kohën e pushtimit osman e barabartë me 20 grosh

Që nuk kishte shok në qarkun !
Kish haritë dal-ka-dal,
Sa t' i thesh këtij lugati
Ç' ngjiste me çetat në mal,
Ç' do lidhni që me 'ta pati,
Edhé, se shtëpi e tij
Ish një dêpo, një *xhephâne*¹,
Me arm' të systemit t' ri,
Edhé me disa shishâne².

Ish njeri pa djallëzi
Atdhetari i uruem,
Sa besoj një faqezî
Besoj bishën e mallkuem !
Burr' i mirë, patriot,
U dallua n' Amerikë,
Psé dollarët me grusht plot,
Për Atdhé harxhoj pa frikë;
Edh' ahëre kur dëgjoj
Se djelmnija zû të tundej,
As minutën nuk duroj,
Por me sa fuqi q' i mundej,
Ardhi shpejt në Shqipëri
E përziejehet e merr pjesë,
Tok me djelmt' e Brezit t' ri,
E punonte pa përtesë.

Si një burrë me guxim
E i kthellët, i sinqertë,
I patrembun, fatos, trim,
Për Atdhenë shum' i vleftë,

¹ xhephane = depo municjoni, municjon

² shishane = një lloj pushkë e vjetër me strall, që mbushej nga gryka

Nuk kursente gjâ e mall,
Për nj' at' ideal të shêjtë,
Do përpiqej sa ish gjall,
Gjak fisnik i vlon ndër dêjtë !

Çetave shum' u ndihmoj,
Me të holla e me vepra,
I frymzoj, i inkurajoj,
S' kish pallavra, as kish gjepra !
Me ata kish miqësi,
Kapitanët fort e donin,
Ky u jepte ç' do lehtësi
Dhe të gjith' e adhuronin.

Në Polenë kur u sos
Trimi Qamil Panariti,
Ish sigûr se do e mos,
Po t'a piqte, prandaj zbriti.
Në shtëpi shkoj e kërkoj,
Por, mjerisht, atjë s' e gjeti,
Dhe këjo mjaft e lëndoj,
Edhé mëndjen nuk e fjeti.
Pra, si mikun nuk e gjet,
Kafshoj buzën e mê s' foli,
E kuptoj se di ç'ka ngjet,
Rëmbeu shokët edhe doli.

Heû ! Moj Zana-Perëndeshë,
Ndehu pak e më kallzo,
Më trego, o mbretëneshë,
Dhe mysterin m'a shpjego,
M'a zbulo atë myster,
Që shkaktoj shkatrim të plotë
Tradhëtorin se ç' po tjerr,
Që Korça u mbyt në lotë !

Ky polici mëkatar,
Ish njeriu i Xhemijetit,
I pa-shpirti ish Shqiptar,
Rob i shitun i Dovletit !
Bahej mik me ç'do njeri,
Harrin të loste kuleta,
Hiqej patriot i rì,
Shishte shtrejt disa të fshehta,
Por mâ tepër blinte ky,
Sesa shishte e kallzonte,
Të gënjente sÿ-ndër sÿ,
Të mashtronte, të tradhtonte !

Kryeplakut fukarâ
I tregohej mik me kokë,
I rëfehej e v l i j â ¹,
Si për vehte, si për shokë.
Kish kurdisun po një pllan,
Që komitat shpejt të zihen,
Dhe pa tjetër, pa derman,
Turqve në dorë t'u bijen.
Prandaj mikun e kshilloj,
Që në fush' ata t'i hiqte,
Me dhelpnì e tradhëtoj
Istiqamesh² t'i tërhiqte.
Tuke ditun ky lugat
Gjith' të fshehtat, hollësitë,
Çashtjen mâ tutje s'e zgjat,
Qyrd-Pashân' e qit në dritë !
Edhé çkoqun i kallzoi
Për llagamin e llogoret,

¹ evlijâ = i mirë, i singertë, shëjtë(K.Floqi)

² Istikam = llogore

Një nga një ky ja zbuloj,
Si dhe një mashinë doret,
Që komitvet u shërbente,
Për marrveshj' e ç'do veprim.
Që as dreqi nuk e gjente,
Veç me dhel e me mashttrim !

Mirallaj kish një kollas¹,
Një spiûn nga Monastiri,
Që gjithnjë e mbante pas,
Ja rekomandoj Myshiri.
Shum' i poshtëm ky dushman,
Një katil, fis gjakatari,
Sarhosh, harbut e nopran,
Qen, shpëtues nga litari !
Ish i vrazhët, immoral,
Gjâ pa bâmë nuku linte,
Zembër-lik, cmir-math, një djall,
Desh Shqiptarët t'i përpinte !
Ish i dobët, burracak,
Priste dokra e kopalla²,
Hiqej trim ky frikacak,
I njoftun si R E X H E P - P A L L A !

Ky një tjetër tiran ish,
S'i gëlltitte dot Korçarët,
Por si âl' në sÿ i kish,
Ndiqte tepër atdhetarët,
Dhe tue qënë sarahosh,
Nat' e ditë në mejhânë,
E kish shok atë bukrosh,
Policjotin Rustemânë !

¹ Kollas (koll-agasi) = kapitan ushtrie. (K.Floqi)

² kopalla = fjalë e trashë, dokër, gjepur (K.Floqi)

E e shtynte në tradhti,
Si spiûn e si hafije
Dhe Rustemi ish gati
Për ç' do farë therorije!
Kryeplaku u rrejt pas tij,
Djelmt e rî për me shpëtuem
Shkoj t'i merrte me shpejtî,
Që t'i kish të siguruem,
Do t'i sillte në Pojan,
Ku njeri nuk do t'i dinte,
Ose në çiflik Orman,
E kështu mëndjen t'a flinte.
Ku t'a dinte ky i ziu,
Ç' farë gjâm' atjë i priste,
Ku i futi, ku i shtiu,
Që me dor' të vet i vriste !

Dy-tri orë pa u gdhirë,
Mû në fshat harrin ky mik,
Një lanternë¹ ndes n' ersirë,
Trish e ndes e trish e fik.
Këjo shënj' ishte parolla²,
Dijenî kishte çdo trim,
Ku do t' ishin karakolla³
Do përgjigjshin pa dyshim.

Ças më ças dalloj e pa,
Se një hije ju lëshua,
Përgjigjen me shënj' i dha,
Dhe kalorsit ju afrua.

¹ Llanternë = fener nate (K.Floqi)

² parollë = lajm, kushtrim, shëj allarmi (K.Floqi)

³ karakolla = ndërtesa (godina) ku rrin trup-roja e ushtrisë
apo policisë

- Mitkë, ti je ? T' u ngjat' jeta,
 (Me nga dal Qamili i flet),
 - Unë jam, mir se të gjeta,
 Kryeplaku ktij ja pret.
 Fjalë tjetër nuk këmbyen,
 Veç u panë sÿ-ndër sÿ,
 Krah për krah u rëmbyen
 Dhe u nisë që të dy.
 Zagorishtit ju drejtuen,
 Tuke ecun shok me shok
 Në gërmadhat u ndaluen,
 Ku të tjerët ishin tok.
 Gjithë bashk' u përshëndoshnë,
 U sheshuan gur më gur,
 Çashtjen gjân' e gjat' e shoshnë,
 Gjith' e kishin zembrën zhûr !

Kapitani pik-së-pari
 Mitkën drejt në sÿt'e sheh,
 Dhe fytyrën por si ari
 Me një her' atij ja njeh :
 - N' a trego, i tha, çka ngjarë,
 Psé u ngute kaqe sot,
 A i kemi punët mbarrë,
 Apo fati po n'a lot ?
 Ti mezi po merr firomë,
 Po të shoh, nuk m' a fsheh dot,
 Ç' po n' a tirret shpejt tregomë,
 Mos n' a loth kështu më kot.
 - Ç' të të them, or kapitan ?
 Çashtjen nuk e shoh kaq mirë,
 Turqit muarr vesh ç' do pllan,
 Mua gjaku më ka ngrirë !
 Rreth e qark jini bllokuem,

Nuk e nxirni dot me 'ta,
 Jan' mizri mor i bekuem,
 Frikë kam mos ngjas' hatâ !
 Miku im, - i qofsha falë -,
 Rustemâj më këshilloj,
 Që këtej duhet me dalë,
 S'ka si bahet tjetër lloj,
 Se Vockopi asht i zanë,
 Prapa jush tjetër fuqi
 Me topa ka për t' ju ranë,
 Do bijni në kurth si mî !
 Prandaj do vijni me mua,
 Unë rrugën mir' e di,
 Nuk lé gjurm' as lé torrua¹,
 Do t' ju duket si çudi,
 Po, t' a dijeni se shpëtojmë,
 Nuk n'a fusin në pusì,
 Ngrihi shpejt, pra, të nxitojmë,
 Sa të mundni me ngutsì.
 - Folë mirë, tha Qamili,
 Me këto n'a u prish gjaku,
 I zë bes' atij rezili,
 Q' e ka vû' Anadollaku ?
 - E kam mik, bré, kapitan,
 Ajy nuk më prek në besë,
 Ashtë njeri me *vixhdan*²,
 Nuku kam as një vesvesë³ !
 I pagova kaq parâ,

¹ torrua = gjurmë që len në tokë këmba e njeriut apo kafshës

² viçdan = ndërgegje

³Vesvesë = dyshim, ndërdyne (K.Floqi)

Mjaft mexhitka e gjashtarë¹,
 Nuk asht' një *maskarâ*,
 Sa më qafë të n'a marrë !
 S'e besonj, për atë Zot
 Rustemâj të n'a mashtrojë,
 Ky me fatin t'onë s' lot,
 As që munt të n'a tradhtojë !
 Çohi shpejt edhe me vrap
 Sa s' ka dal Hyll' i mëngjezit,
 T'a kalojmë këtë trap,
 Brengën t'a largojmë mezit.
 - Për ku do shkojmë ? N'a dëftë !
 - Do t' i bijem Gjenomadhit,
 Tue shkuem si rrufë,
 Do të dalim tej livadhit ;
 Pastaj bijem në Vinçan,
 Marrim pllajën pak përpyetë,
 Gjer t' harijmë në Melçan,
 Ku babaj del n' a pret vetë.
 - Në teqë do të qëndrojmë ?
 - Jo ! Aty do rijmë pak
 Pastaj prapë do vashdojmë,
 Njeti² do zâmë jatak.
 - Ku ? Pa thuaj !
 - Në Pojan,
 Kemi miq, që po n'a presin,
 Mos dysho, or kapitan,
 Un' e di se ku do zbresim.

¹ gjashtarë = monedhë e vjetër turke me vlerë gjashtë grosh,
 kurse mexhiti ishte monedhë turke me vlerë njëzet grosh. Një
 grosh ishte një e qindta e lirës turke

²Njeti = gjetkë, gjetiu, në tjetër vënt (K.Floqi)

- Mirë fort, po a e peshove
 Këjo rrugë ku n'a del ?
 E mendove ? E pleqnove ?
 A mos fshihet ndo një dhel ?
 Ç'të të thom, unë s' zë besë,
 Kopsës turke s'i besonj,
 Do t' n'a qitnjë ngatëresë
 Rustemâj, shumë dyshonj !

- Ti dëgjo, jam i sigurtë,
 Atjë kujt s'i vjen ndër mënt,
 Jë i matun, jë i urtë,
 E merr vesh këtë kuvënt !

- Ç' ka, do bajmë si të thuash,
 Veç më qafë ti n' a paç,
 Se, pastaj, edhe të duash,
 Për né s' ka shërim, ilaç !
 Do të lam' atjë lëkurat,
 Si kur sqapi në kasap,
 Do të tallen me né burrat,
 Për né s' ka mëshir' aspak !

- Mos kij frikë, të thom unë,
 As një drojë, as dyshim,
 M'a len mua këtë punë,
 S'e vendosa pa peshim.
 Sa për arm' edhe fyshekë,
 Atë barrë un' e kam,
 Për në dashçi me binekë¹,
 Ja u sjell në istiqam.
 Po, kujtonj se s'ka një frikë,
 Atjë s' ju merr vesh njeri,
 Atjë nuk shkelin anmikë,
 Jini mjaft në siguri.

¹ binekë = hajvan qiraxhiu i ngarkuem (K.Floqi)

Kështu mbaroj Mitkë-plaku,
E dëgjoj secili trim,
Ky i nxori nga merakun,
Muarr pak një inkurajim.
Dhe filluan të gatiten,
Ulnë kryet, s' folë gjâ
Ndonse që të gjith' habiten,
U nemitn'¹ e s' bânë zâ !

Muarr buk' e muarr mish
Dhe fyshekë sa kërkuan,
Mitka u ndan ç' pare kish,
Dhe u nisnë edhe shkuan.

Plaku kalit i kërcen,
Tue i hipun për mbi shpinë,
Dhe përpara çetës vjen,
Edhë shokët pas i vijnë.

Moti ishte më të gdhirë,
Çeta tatëpjetën theu,
Rruga ish fort e vështirë,
Por askush siklet nuk ndjeu.

Sokllin vendi nga do shkojnë,
Me opingat fort të lehta,
Nga do bredhin e kalojnë,
Fluturojnë si shigjeta,
Cur mbi cur tuke thundrue,
Prru'e shpat tuke drethue,
E me vezmet plot fyshekë,
Hedhin kodra e hendekë,
Herë ecin në për vrî,

¹ nemitem = mbetem i heshtur

Çajnë mërquinja¹ e ferra,
 Her'i shkojnë malit brî,
 Cok si hije, si sketerra,
 Herë djathtas, herë majtas,
 Herë pîjtas², herë barkas.
 Si një lumë në Pranverë,
 Që shbërthen me hov e vrundull,
 E ushton si një humnerë,
 E rëkllehet fort i turbull,
 Tue sjell' gur' e sdrall³ e plisa,
 Shelgje, ahe, bungje, lisa,
 Tue përmbysë ç' gjen përpara,
 Tue përmbytë fusha e ara,
 Nj' ashtu derdhen ata trima,
 Si murlân që shkrep me brîma,⁴
 Shkelin muzgje⁵, kopsht' e arë,
 Gardhe, sfrate⁶ marrin xvarë,
 Prishin, shembin, ç' do gjâ shtypin,
 Herë hypin, herë sdrypin,
 Si tufâni me rëmbim
 Që bjen dame e shkatrim!

S' kish ague, s' kishte zbardhë
 Kur harinë Gjenomadhë,
 Ku dhe ndejtin e u çlodhë
 Edhë vehten pak e mblodhë.
 Zunë vënt në një limer,

¹ mërquinja = ferrë, ferrishte (K.Floqi)

² pîjtas = mpijtas, me frikë, me drojë.

³ sdrall = strall, lloj guri shumë i fortë,

⁴ brima = britma, zhurmë

⁵ Muzg ose muzgë = vallto, vurr, kënetë.

⁶ sfrat = pengese gurësh etj. që vihet në lumë për të ndaluar vërshimet, pendë etj.

Nën' një shkëmp, si një qemêr,
Dhe të nesërmet me natë,
Prapë çohen e vrapojnë,
Goskovës i shkojnë njatë
Në Melçân vijn' e qendrojnë,
Ku babaj¹, nje patriot
Del i pret me duart plot !

Dy dit ndejnë mysafirë,
Me të ngrân' e me të pirë,
E me fjal' e me kuvënt,
Babaj ish njeri me mënt !
Pas dy ditsh ky i përcolli,
Bekim' e urat' u dha,
Afër fushës vet' i solli,
Dy lott derdhi e i la.

Prej andej drejt rrugën zenë,
Çajné grunjat mes për mes,
Në Pojan ja mbajnë penë,
Aty sosin në mëngjes,
Dhe në një shtëpi fisnike
Gjejnë strehë e jatak,
Çet' e vogël e kreshnike
Pritet mir' e ban *konak*.
Edhé Mitka i uruem,
Qysh pa gdhirë prap' u nis,
Djelmt' i la të siguruem,
Si në gjî të Perëndis !

Ajy patriot i nxehtë,
Çudi psé kaq shpejt u rrejt,
S' ish, të thuash, enk², i lehtë,

¹ babá = në këtë rast është dervishi

² Enk (gu) = i marrë, budallë. (K.Floqi)

Po këtu e humbi krejt,
Dhe pa dashtun ky i çoj,
Në kanâre¹ të vërtetë,
Ky gabim shumë i kushtoj,
Se i vrau të shkretët vetë !

Mitka vjen në Korçë prapë
Në një zhek e në një vapë,
Dhe me Rustemânë piqet,
Që ky mik me kok' i hiqet.
Ja tregon sër' e më sërë,
Që më pë e më gjylpërë,
Hallet një nga një ja qan,
Nga Polena si u nisë,
Si i çovi në Pojan,
E ku vanë e kondisnë².

Rustemâj e dëgjon mirë,
Bahet si kur i vjen keq,
I vjen keq e ndjen mëshirë
Për sa Mitka i shkretë heq ;
Dhe pa kthyer krahët miku,
Drodhi shpejt, u ngrit e iku,
Mirallajt vjen e i thotë,
Ç' ka dëgjoj ja sjell të ngrohtë !

Hafûz Pasha me një herë,
Rexhep Pallën dërgon thret,
Rast e kohë pa i bjerrë
I jep urdhën, i gërthet,
Dhe ky niset për Polenë,
I tërbuem e i marrë,
Aty sbuloj xhebbanênë,

¹ Kanâre, ose Kanaré = thertore, kasaphânë (K.Floqi)

² Kondisnë = qëndruan më një vënd (K. Floqi)

Arm' e ç' gjet ja sjell me barrë,
I ban *temenâ, selam*,
- *Teslim*, thotë, ktu t'i kam !

Mirallaj kërcen përpetë,
Rexhep Pallën e shtërngon,
Bakshish i fal lira dhjetë,
Edhé shum' e ngjatjeton !
- *Aferim*, bré Rexhep Palla,
Aferim, kolazi im,
Ti n'a zbardhe faqe e balla,
Bravo, bré, e qënke trim !
Léjen ti e ké nga mua,
Si të duash e me pash,
Të çmoj fort dhe fort të dua,
Do t' të baj shpejt një bimbash,
Dhe nishanin Osmanije,
Do t'fal se të ka hije !
Ik tani në këtë vrap,
E m'a bjerr' atë komitin,
Një *qotek*¹, një *ders*² t'i jap
Në konop³ t'a shkonj *jezitin* !

Kështu foli mirallaj,
Fërkoj mjekër, fërkoj duer,
Dhe kollazi Rexhepâj,
Therri vrik si një languer,
Edhe Mitkën e gllabron,
Një mëngjes edhé pa gdhirë,
Dhe Pashajt ja dorëzon
Lidhun pisk e me zinxhirë !

¹ qotek = litar

² ders = leksion, mësim

³ Konop = litar.(K.Floqi)

Ky stërfloket¹, egërsohet,
Sÿt' e tij flakrojnë zjar,
E zgjith e e thret t' afrohet
E e kqyr si gjakatar,
Sÿt' e tij si dy thëngjilla,
Po vettijnë si krongjilla²,
Me zâ t' ashpër i bërtet
Dhe kështu Mitkës i flet :

- Bré, *hajini*³ i *Vatanit*
Nga e ké këtë kuxim,
T' i shkelsh besën ti Sulltanit
Me tradhti e me mashtrim ?
Nuk e di se qysh dënohet
Ç' do i marrë kuximtar,
A e di se në plump shkohet
Ose vjerret në litar ?
Folë shpejt ku i ké të tjerët,
Në ç' vënt janë më trego,
Vallahî, për *Pejgamberët*,
Mos më loth, mos më mundo,
Se, t'a dish, po më mundove,
Do t' të thyenj kosk' e bel,
Shokët ti po s' m'i kallzove,
Vet' i gjallë që këtej s' del !
- Or Pashâ, ty t'u ngjat' jeta
Dorën ti të gjat' e ké ;
Atë që kërkova e gjeta,
Tjetër frikë nuk më vé !
Nga kjo qafa s' ka mâ hollë,

¹ Stërflokem = çprishem flokësh (K.Floqi)

²Krongjill = kristal akulli që bahet prej pikësh e që ndrit.(K.Floqi)

³ Hajin (Turq.) = andart, tradhtor (K.Floqi)

Ban ç' të duash, frikë s' kam,
Vehtes s' ime s'i ngjit njollë,
Bukën nuk e ha *harram* !

- Si, bré qen, përpara meje
Ti kuxon e flet kështu,
Nga kush morre këtë leje,
S'e di se të shkonj në hû ?

- Baj ç' të duash !

- Nuk kê frikë ?

- Frikën burri nuk e di,
Nuk më tremp pinjall'¹ e thikë,
Plump, konop, ose *sungji*²

- *Axhajîp*³!....Për ca kusarë
Po vé vehten në rrezik ?
Folë shpejt, trego, i marrë,
Mos hash sÿvet një *kamxhik* !

- Pashâ, mos u ngut, nga dalë,
Ç' thé për shokët s' t'a pranonj,
Mos e thuaj mâ at' fjalë,
Se, për Zotin, s'e duronj !
Shoqt' e mij s' duall të vjedhin,
Si hajdutët mû në mal,
Ata sÿtë nuku hedhin
As mbi plaçkë, as mbi mall !
Ata një liri kërkajnë,
Kjo e drejtë s' ka mohim,
Për liri jetën s' peshojnë,
O Pashâ, mos kij dyshim !

¹ Pingall, ose pinjall = kamë, stileto (K.Floqi)

² Sungji = shish, kasaturë, bajonetë (K.Floqi)

³ açayîp = e çuditshme

Kështu foli Mitkë plaku,
Mirallaj vranët e sheh,
Ju herr¹ s'yni, ju prish gjaku,
Prej mustaqesh fill e zë,
Dhe me forcë ja përdrodhi,
Sa të ngratit ment ja zhgul,
Nj'a dy, a tri her' e drodhi,
Dhe pas murit vrik e ngul !
Po dhe Mitka nuk durovi,
Një shuplak Pashajt i a dhâ,
Atë çnderim i a shpagovi
Dhe me vrul Pashajt i tha :
- Për mustaqesh s' kapet burri,
O Pashâ *hasretleri*,
Vram' a diqmë me voj-guri,
Po mos baj këtë poshtri !

Po Qyrd-Pasha u harbua,
Qit revolen e qellon,
Mitka randë u shitua²
Por se burr' ajy qendron !
- Bjerrë, mor gjakpirës, bjerrë,
Se për né sot gjâ nuk mbet,
Sa fyshekë ké m'i shtjerë,
N' thënça "oh" jam një lanët !
Ardhi koha t'i shpërbleni
Sa né vujtmë gjer tanì,
Vdekjen këtu do t'a gjeni,
Sot mbaron kjo tiranì !

Kur dëgjuan oficerët,
Që aq tepër e çnderoj,

¹ herr = err, errsua

² u shitua = u plagos, u qëllua për vdekje

Turren shpejt, si Jeniçerët,
 Por se Mitka s'i peshoj !
 Nxuar kordhat¹, ju vërsulë,
 Do t'a grijnin për njëmënt,
 Po Pashaj ju preu ç' do vrulë,
 Gjith' i ndali, s'u la vënt !
 I shkon hallkat² në për duar,
 E pëlçet në një budrum,
 Urdhën dha për t'a munduar,
 Ky gjakpirës, ky dudum !
 Dhe të nesërmet me natë,
 Një trikamshe t' ish gati
 Një litar e dy xhelatë,
 Që t'a vjerrte me shpejtë,
 E ta shihte gjith' polemi³,
 Burra, djelm e pleq e gra,
 E t' u çpifeshë *verremi*⁴
 Të mos shijnin mâ n' at' vrâ !

Ah, moj Zâna ligjërore,
 Ku të kam të më ndihmosh,
 Dy-tri fjalë ngushëllore
 Mitkës n' atë burg t' ja çosh !
 N' atë burg atje të rritë,
 Mbushun vruk e lagështi,
 Ku gjerbon e nuk sheh dritë,
 Ku njeriu vdes n' angushti⁵,
 Ku e çoj ajy lugati,

¹ kordhë= shpatë me majë pak të kthyer në majë që pret vetëm nga njera anë, këllëç

² hallka = pranga

³ polem = popull, ilaûs.(K.Floqi)

⁴ verem = sëmundja e tuberkulozit

⁵ Angushti = ankth, mërzi shpirti (K.Floqi)

Për mundim' e mizori,
Ku s' pret tjetër ky i ngrati,
Përveç vdekjes, mortit t' zî !
Priru pak rrotull Pojanit,
Ata trima m'i lajmo,
Mbroji nga thonjt' e tiranit,
Ç' do të keqe u mërgo !

Ah, të mjerët ku t'a dijnin,
Qysh do kthehej fat' i zî.
Se në grackë do të bijnin,
Por si mîni në kuvlî¹ !
Mitkën mâ nuk do t'a shifnin,
Ndihmë s' kishin nga gjëkunt,
Eshtnat atjë do t'i lijnin,
Jetës do t' i jepnin funt !

Qani grâ, m' ato sÿ qani,
Që tani trimat vajtoni,
Q' i trathtoj ajy *dushmani*,
Ata djelm mâ s'i shëkoni !
Lé t' i qajë Shqipëtarija,
Trupat me lott lé t'i lajë,
Lé t'i qajë Shqipëtarija,
Zî për jetë lé t' i mbajë !

¹ Kuvlî = kafas zoqsh.(K.Floqi)

ÇETA E LABËRISË

ÇETA E ELBASANIT

V. R r e t h i m i

Te Mburrimi i Çekanit,
Në një shesh, në një lëndinë,
U çpall urdhni i Sulltanit,
Urdhn' i zî për Shqipërinë !
Hafûz Pasha kalit hipun,
Mveshun në petka zyrtare,
Oficerët kish radhitun,
Për ceremoni fetare.
Myftiu ja fillon *duvasë*,
Më një gjuhë arabike,
Drejt ushtrisë e *ulemâsë*¹,
Kundra çetavet anmike !
I mallkon, i nâm i shkreti,
Si *hajina të Vatanit*,
Të një Padishau, një Mbreti,
Të *Halifit*, të Sulltanit !
Dhe ushtria e dëgjovi,
Me respekt e bindje tepër,
Me *selam*' e salutovi,
Si një fort të shëjtë vepër !
Ulemâja, si Shqipëtare,
Pikë zâni nuk qiti,
Si Korçare, s' dha vesh fare,
Shtërngoj dhambët, nuk bërtiti !

Qyrd Pashaj i sheh fort mirë,
Por u mbajt e nuk i shavi,

¹ ulemâ = një trupë shkollarësh myslimanë që njihen se janë specialistë në njohjen e ligjeve të shenjta islamike dhe teologjike

U heth një sÿ të vështirë,
 Dhe prej sheshit i shpërndavi.
 M' andej kthehet nga ushtria,
 Me një pomb'¹ e *salltanët*,
 Dha një shênj'e ra burrija,
 Oficerve kshtu u thret :
 - N' emën të Atij Sulltanit,
 Padishahut e Zotit t' em,
 Për nj' at' fushën e mejdanit,
 Disa fjalë do t' ju them :
 Mbret' i math i Osmanllisë,
 Urdhën t' naltë më ka çue,
 T'i vé zjarin Shqipërisë,
 Kryengritjen me e shue.
 Mos kujtoni se po kini
 Luftë me disa komita,
 Duhet fort mirë t'a dijni
 Se Shqiptarët jan' petrira !
 Ata sot një grusht po janë,
 Po t'a dijni jan' agzoti,
 Kurajo të madhe kanë,
 Jan' shkëndi e një baroti !
 Vaj, medet, po mori flagë,
 Osmanllija do të vuajn,
 Do n'a çelin shumë plagë,
 Do n'a djegin, do n'a shuajn !
 Ruhuni, qëlloni mirë,
 Pun' e lehtë mos ju duket,
 Për né ashtë e vështirë,
 Propaganda po mos shduket !
 Sot der' mbramë po s'u zunë,
 Gjall' a vdek' në dor' s'u vunë,

¹ pomb = pompozitet

Nesër munt të jetë vonë,
Rasti bjerret për gjithmonë !
Do n'a msynë fshatrat mbarrë,
Do n'a korrin si kallitë,
S' lohet me këta Shqiptarë,
Sado shihni ca komitë !
Ata gjithë jan' betue,
Mbi flamûr e bes' Shqiptari,
Për me dek' o me shpëtue,
Si u a ka lan' i pari !

Faji jyn' ashtë q' i lamë,
Që me koh' s'u kujdesuam,
Sot nuk shijnin në' ktë lāmë,
Por ç' të bâjmë ? E pësua !
Por yryshi duhet prerë,
Duhet prer' edhe shkurtue,
Qysh nga rrâja duhet nxjerë,
Kryengritja duhet shue !
Rrâja pra, e këtij sheri
Ashtë një kjo Korça plakë,
Ktu duhet tregu' *hyneri*,
Ktu duhet dhanë shuplakë !
Duhet të tregohi trima,
Mos kurseni xhebbhanetë¹,
Bini me hov si bumbllima,
Gur mbi gur, nishân mos mbettë !

Kështu foli Qyrd' i zî,
Me një pezm' e një mërzi,
Oficerët jan' përzî,
Kanë ngel' zî e mâ zî,
Kanë ndejt' tue u mendue,

¹ xhebbhane = municion

Tue u prek' tue u trishtue,
Si ca shkerbe çartallue,¹
Kush me folë s' kish kuxue !

Kur i sheh kështu Qyrd Pasha,
M' ato vetullat e trasha,
Fort u pré, u vargëllua²
Fort u nxeh, u zgurdullua,
Dhe s' u mbajt, as ju durua,
Vrik përpet' me nj' her' u çua:
- Bré, *qotinj*,³ fillon me folë,
Që tani e pattë hollë ?
Psé përtypi e po silli,
Psé vërtiti e po mbshtilli ?
Një grusht djelm ju kallë tmerrin,
E s'e nxirni në shesh vnerin,
Por qëndroni por si drurë,
Si ca trungje, ca kërcurë,
E po dridhi si efgjiti,
Uh ! Jazëk Shtetit q' ju rriti !

N' atë heshtje e pushim,
Që nuk pat njeri kuxim,
Mirallajt kundrejt t'i dalë,
E t'i flasë dy-tri fjalë,
Befas çohet kajmekami,
Q' ishte priës i ushtrisë,
Q' i kish dalë gjithkunt nami,
Si fatos i Osmanllisë,
Dhe me gjakn' e tij të ftohtë,

¹ çartallue = grindje, prishje njëri me tjetrin, shpartallim, luaj mendsh (nga folja "me çartë")

² Vargëllonj = më bije të fikët, vilani. (K. Floqi)

³ qotì = që është pak leshko dhe frikacak, i humbur

Mirallajt këto i thotë:

- Mos kujto, or, t'u ngjat' jeta,
Se peshojmë një grusht veta,
Por i njoh Shqiptarët mirë,
Se me 'ta kam ngran' e pirë,
Kam luftue disa herë,
Kam shijue ç' do poterë,
Pra, i di se ç' burra janë,
Që shok tjetër nuku kanë !

Vërtet janë një grusht trima,
Por rrufë e gjilldërima,
Që do shkrepin si humnera,
Si dragonj e si skyftera,
Do kërdisen Turq së vrari,
Mjafton sa të ndizet zjari !
Fshatrat rrotull do t' n'a bijen,
Fyt për fyt me né do grihen,
Pra, m'a fal, ti Pashaj im,
Se po marr këtë kuxim,
E ju parashtronj dy fjalë,
Për né liksht s' kishte me dalë !
Sa të derdhet gjith' ky gjak,
Sa të lozë drû, dajak,
Mjafton të n'a japin besën,
Që të lir' ata të mbesën,
Prandaj them, mos t'i ngacmojmë,
Mjaft për né t'i çarmatojmë,
Ç' do lëvizje të pushonjë,
Ky gazep lé të mbaronjë !
Ndryshe unë ja kam frikën,
Se kjo punë do malcohet,
Po u vumë në fyt thikën,
Ky millet do të harbohet,

Do të çohen shkëmbënj, gurë,
Baltë, tulla, qeramidhe,
Lufta zgjatet, s' mbaron kurrë,
Litar Vranje¹, kaçulidhe !

Mirallaj kur e dëgjoj,
Si s'e griu, s'e coptoj,
Si s'i ra e s'e vrau fare,
M' ato duar gjakatare !
Ju prish çehrja e surati,
Ju prish nuri e fytyra,
Gjithë ândra, që ky pati,
Iu gremis në ca shëmbtyra !
Me inat sheh kajmekamin,
I ndrit dhambët si lugati,
Zembr' e shpirt atë e namin,
Nuk duroj, po i vikati :

- Qysh kuxon, bré *axhami*,
Kshtu të flaç si *çilimi*,
Kështu më kot edhé pa matun
Si i çmendun, i shushatun ?
Ti, me fjalët që po flet,
Gjithkujt tmerin po ja kllet !
Qysh kto fjalë po të dalin,
Qysh i prish ushtris moralin ?
Qysh e pave kaqe hollë,
Qysh n'a vé leqé e njollë,
A s'e di, bré, mënt-pisqollë,
Se tash raf tel për Stambollë,
E të shqep nj' ato gradime,
Q' i ké marrë me mundime,
Të nxjer jashta ushtërije,

¹ Vranja = qytet në Serbinë jugore

E të çonj ku të ka hije,
Të dënoj me plump që mprapa ?
Mbassi të ka zënë vapa ?
Del, pra jashtë, ti prej rangu,
Qerr' e thyme, q' ju prish vangu¹,
Drû i shtrembët, trâ, kërcû,
Piss, allçak, qopek-ogllû² !

Kshtu gërthiti Mirallau,
Kajmekamin fort e vrau,
Q' atë çasht e çregjistroj,
Dhe në burgun drejt e çoj,
Dhe komandën nuk vonoj
Një bimbashi ja ngarkoj !

Kishte gdhî një dit' e Shtunë,
Një dit' zîje, dit mjerimi,
Tré tabor' Orman'³ e zunë,
Ishte dhanë shpejt kushtrimi.
Gjithë fshatrat fusharake,
Tjetr' ushtri i kish qarkue,
Plot ordhî Anadollake,
Kënt e cep kishin bllokue !

Në Sejtâ-Çiflik komitat,
Aty nj' a dy dit mâ parë,
Po qendronin në për pritë,
Fort të lodhun e të vrarë.
Kishin marrë vesh rrezikun,
Që për dit' i kërcënonte,
Kishin par' afër anmikun,
Që mbi 'ta ngutsisht marshonte !

¹ Vang = rrotë qerreje, ose mullini. (K.Floqi)

² qopek ogllu = qen e bir qeni

³ Orman Çifligu (K.Floqi)

Tradhëtin' e kishin ndye,
As një çasht të qetë s' qenë,
Ishin rrejt' ishin gënjye,
Por, mjerisht, s' kishin ku venë !
Gjithë viset ishin zënë,
S' munt të loste as një alë¹,
As një rrugë s' kishin lanë,
S' muntte kush q' andej me dalë !
Topat qark ishin stallue,
Mitrалozat pregatitun,
Turqit gati me sulmue,
Urdhnin ishin take pritun.

Deh, moj Zânë, pa më thuaj,
Fill' i tyne qysh do vejë,
Më trego, me kta të huaj,
Halli, vallë ç' funt do gjejë ?
Gjithë kjo morri ushtrie,
Një grusht trima do luftonjë,
Vallë, a i ka kshtu hije,
Kaqe pisk t'i qarkullonjë ?
Psé, kaq randësi u dhanë,
Një tuf' trimave luftarë,
Kaqe frikë prej sijsh kanë ?
Kaqe tmerr i paska marrë ?

Bellkameni me të tijtë,
Në Dërsnik merr vesht tradhtinë,
Turqit qysh u zunë pritë,
Qysh përsipër po u vijnë !
Paska marrë vesh rrezikun,
Atë gjâm' e atë mnerë,
Shokët q' ishin krejt të fikun,

¹ alë = gjethe pische, halë

Të dëshpruem e të mjerë,
E i ngriu gjaku ndë dejtë,
Lajmi mjaft e pikëllovi,
S' merrte vesh qysh ishin rrejtë,
Kjo e keq' e përvëllovi !
Flokët i ngrihen përpjetë,
U shpërlesh, u kreshpërua,¹
Çohet shpejt me vrul të nxehtë,
Fort u prish, u dëshpërua !
Po i dridhen mish e ashtë,
Po i terren shtë e tija,
Si kur se kalliu i lashtë
Kur e përsëllon stuhija !
Pikë gjak s' i kishte mbetun,
Duf e afsh' i lëshon goja,
Në fytyrë asht' i zbehun,
Nga marrazi, jo nga droja !

Me një shtë të turbulluem,
Që flakronte zjar e flagë,
Shokëvet u që drejtuem,
Shpirt' i tij ndjente një plagë !
Gjâ përpara nuk dallonte,
Trimat gjith' më kamb' i ngriti,
Goj' e tij shkumbra lëshonte,
Dhe sa mundi u bërtiti :

- Çohi, djelm e mjaft qendruat,
Në kto prita, në kto usha²,
Ju rrezikun e kuptuat,

¹Kreshperohem = çprishem flokësh, më çohen flokët përpjetë.
(K.Floqi)

² usha, ushezë = kasolle e vogël që ndërton gjahtari me degë e
me gjethe për t'u fshehur e për të pritur gjahun; pritë, pusi

Ç' ngjet atjé përtej nga fusha !
 Shokët t'onë jan' qarkue,
 Janë mbshtjell' e piskëllue,¹
 Turku çoj ushtri sa mudi,
 Shpresë s' kan' as nga gjëkundi !
 Né ktu kot po rijm' e presim,
 Duhet tok me 'ta të vdesim,
 As dakikja s' duhet bjerrë,
 Për ata trima të mjerë !
 Shpejt në ndihmë né t'u vemë,
 Kusur për 'ta të mos lemë,
 Ngjishni shpejt armët e lehta,
 Mos n'a dhimbet për 'ta jeta.
 Turp për né po nuk vrapuam,
 Turp për né po s'i shpëtuam !
 Duhet tok me 'ta të jemi,
 Një qellim të gjithë kemi,
 Ja me 'ta bashkë të vdesim,
 Ja se gjallë të mos mbesim !

Ktij ju gjegj kushri-Mihali,
 Trim i leht' e një zok mali :
 Pasha fenë e Shqiptarëvet,
 Pasha hijet e të parvet,
 Pasha një kto arm' kreshnike,
 Kto breshân' e këto mike,
 Nuk e nxinj, jo, fisin t' em,
 Sa jam gjall me nder do jem,
 Nuk qendronj nënë mënxyrë,
 E ndjenj se ç' kam për detyrë,
 Jam gati t' u shkonj në ndihmë,

¹ piskëllue = nga fjala pisk d.m.th. në gjëndje të vështirë e pa rrugë-dalje, ngusht,keq, kur s' ke ç' ka me bë

Shokëve s' u ndahem grimë,
Jam gatë për ç' do kanaré,
Jeta s' më bën as një pare !

Këto tha Mihali, trimi,
Gjith' burrin' e tij rëfevi,
Zân' i tij si zâ gjëmimi,
Shokët gjith' i mallëngjevi !

Kondillari, që po rinte
Maj' atjë një curri t' thatë,
Armët bukur po i fshinte,
Ishte çue qysh me natë,
E si pa se koha s' priste,
Para shokve vjen, qendron,
Nj'a dy fjalë shpejt t'u fliste
Zembr' e tija nuk duron.
Shkrep me nj' herë si duhija¹,
Zân i tij shunglloj sa mudi,
Gjith ata djelm si selvija,
I tronditi e i tundi :

- Djelm e dijni për sé duallm,
Për ç' qëllim këtu u suallm,
Për se muarm mal e vrî,
Ç' pret nga né nâna Shqipri !
Besën né të gjith' ja dhamë
Për mbi armët u betuam,
Në kto prita që né ramë,
Mâ fort vdekjen preferuam !
Pra, ja qysh e solli rasti,
Atdheut besën t' ja dëftejmë,
Ardhi koha, ardhi çashti,

¹ duhî = er' e marrë, stuhî (K.Floqi)

Mâ të mirë rast nuk gjejmë,
Burra djelm, pra, për mbi 'ta,
Ky stan këtë bulmet ka !

Edhé Lapi e Tërbaçi,
Që të dy më kamb' u çuan,
Ngjiten majë një kutllaçi,
Edhé rreth e qark vështuan,
Shtijen syt' e vëshgëllojnë,
Përtej fushës ushtërinë,
Që si bletat po ushtojnë,
Kur nga zgjojt dalin, shëndijnë !

- Shpejt, bërtet ky Nuçi Lapi,
Sa pa mbyllun ajo anë,
Sulemi tej atij rrapë,
Shokëve t'u vemi pranë,
Se q' andej munt t'i afrojmë,
Munt t'u ngasemi, t' harrijmë,
Brî me 'ta né të veprojmë,
Këtu nuk bân mâ të rijmë !

Edhé s' pritnë, u lëshuan,
Anës maleve tue ikë,
Në Pojan për pak afruan,
Pa një trembje, pa një frikë.

Panariti qënka çue,
Midis shokve ka qendruë,
Fort i lodhët, fort i vrarë,
Dy nett gjum' me sÿ s' ka parë !
Duket tepër i mërzhitun,
I menduem, i drobitun,
Gjâ në gojë nuk ka shtî,
Nuk ka etje, as urî,
Ka një ankth që e lëndon,

Shpirt e zembër i ngufon !
Shef për qark nga një dritare,
Fusha, luadhe e ugare,
Që po nxijnë me ushtarë,
Që kan' zân' hendek' e arë,
Që s' kan' lanë çip e pllambë,
T' armatrosun deri në dhambë !
Shokëve, q' i kish për rreth,
Një bisht sÿni po ju heth,
Edhé djersët si i fshin,
Nxjer një zâ, si një ulrim,
E me zjarm po ju bërtet,
Fjal' e tij i mek, i vret :

- Burra ju, e shihni mirë,
Këtë gjëndje të vështirë,
Që ushtrit' n'a kan' rrethue,
An' e kant n'a kan qarkue,
Jemi rrejtun e trathtue,
Jemi tepër keq shtërngue !
M' qaf' n'a pastë tradhëtori,
Që në këtë vënt n'a nxori,
E n'a hoth këtu të zinjtë,
Brenda mû në kurth si minjtë !
Nuk n'a mbet, pra, as një shpresë,
Kush ka lindun ktu do vdesë,
Por do vdes' gjithkush si burrë,
Dhe do mos harrohet kurrë !
Gjaku ynë do dëshmojë,
Qysh të gjith' e mbajtëm benë,
Gjaku ynë do tregojë,
Qysh e duam né Atdhenë,
Qysh për 'të në turp nuk mbesim,
Qysh për 'të dijmë të vdesim !

Gajiret, pra, ju, o shokë,
Se dy duar për një kokë
Trimëni do të tregojmë,
Gjoks për gjoks do të luftojmë !
Gjaku ynë do vadi të
Dhen' e shëjt' e Shqipërisë,
Dhe prej nesh, një grusht komitë
Do të çel' HËll' i Lirisë !
Mos u tremb' aspak rreziku,
Lé t'i bijem ktij anmiku,
Mos u dhimbet, burra, jeta,
Delni zot trojave t' veta !

Kështu foli kapitani,
Shokët në sË e shëkonin,
Dhe me shpirt të një asllani,
Fjalët bukur ja dëgjonin !

Çohet vrik Sabri Dajlani,
Syn' i tij flakron shkëndi,
Si gjëmim i shbërtheu zani,
Sa shunglloj mal, fush' e vrî !
I kqyr shokët me nj' afsh zjari.
Një bisht sËni, që gjith vrân,
I tërheq si kehlibari,
I mbërthen, në vënt i mban :

- Hej, o burra, sot asht' dita,
T' u tregojmë një burrnî,
Të kujtojn' se kta komita
Dijn,' e vdesin për Shqipni !
Nuk prish punë q' u tradhtuam,
Në një vdekj' e kemi sËsh,
Po tani që nuk shpëtuam,
Duhet ndamun njana dysh.

Duhet t'i hidhemi si burrat,
Sÿsh për sÿsh ktij Turkushaku,
E t' ja shesim shtrejt lëkurat,
Sa në dëjtë n'a vlon gjaku !
Në me kta s'e nxjerrim mb' anë,
Janë si far' e sinapit,
Pra, në këtë kasaphanë,
T'i kushtojmë mjaft kasapit !

Ktij ja priti Pasho Butka,
Me një qeshje, një galldim :
- Edhe mua m' a pret tutka¹,
Dhe më vjen se s' kam gabim,
Se këtu, ku ngelm' e rrasmë,
Çaré tjetër nuk n' a mbet,
Kjo më duket si një dasmë,
Inshallah del për kësmet !
Lé t'a bajmë nj' herë fora,
Të përleshemi me 'ta,
T'u japim disa spalora,²
T'u shkaktojmë një hatâ,
Një fyshek kot mos n'a vejë,
Shpatat të ngjinjen në gjak,
Gjâma m'e keqe t'a gjejë
Këtë Turk Anadollak !

Ktij i gjegjet Bajaziti,
Dhe në sÿ e sheh gjithkush,
Qeshi mjaft dhe Panariti,
Kur pa se qëndroj si bush,
Si një lis, që nuku epet,
Si një buall, si një kê,

¹ tutka= kokë, mëndje

² Spalorë = batarë pushkësh (K.Floqi)

Se e din, se, kur i shkrepet,
Ky të fik me ca shakâ:

- Psé s'e merrni pak nga dalë,
Oré çuna, oré shokë,
Psé humbisni kot ca fjalë,
Kaq' ju trembnë kta malokë ?
Tash, kur të fillonj' andara¹,
Do t'i njihni këta burra,
Qysh do t'i vemë përpara
Dhe sa grosh u bân lëkura !
Këta ikin porsi minjtë,
Shoqi-shoqin do të hanë,
Janë ljepura të zinjtë,
Do të shihni ç' kambë kanë !
Mjafton t'u heth gunën t' ime
Dhe me nj'herë do përçahen,
Do të ikin me ulrime,
Do mos dijnë si të mbahen !
Do n'a lodhin krah e dorë,
Nga e zeza, që i pret,
Do n'a vinjë festja torrë,
Gjith kto sorra kush i vret ?
Unë them t'ja marrim nj' herë,
Të këndojmë ndo një kangë,
T' a nxjerrim përjashta vnerë,
Me bozukun dangë-dangë²
Të pëlcas' Halldup' i gjorë,
Tue u shue prej nakari,³

¹ andara = situatë që t'a ka ënda

² dang = përdoret si fjalë tingullim imituese për të shënuar zhurmën a tingullin që del nga goditja e menjëherëshme e një sendi të fortë (zakonisht metalik) me një tjetër

³ nakar = smirë

Pra, bozukun merr në dorë,
Ti, oré Musaj nga Psari !

Shokët gjithë fiken gazit,
Këto fjalë kur dëgjojnë,
Dhe freskohen prej marrazit,
E fillojnë të këndojnë.

Kangës ja nis Bajaziti,
E ja pret Kostaq Kosturi,
Musájt një beshllëk¹ i ngjiti,
Dhe në ballë bash ja vuri !
Tingëllon zân' i bozuket,
E ja marrin bukur, shtruar,
Selenica² i fryn dudukut,³
Gjithë duken të gëzuar :

*“N’ atë Psar të shkretë ca martina ranë,
“Lufton Samarnjoti tok me Myftaranë,
“Ca kishin mavzerka, ca kishin dugranë,
“Lufton Samarnjoti tok me Myftaranë.
“Disa shokë trima në luftë ç’ ju vranë,
“Del, o Samarnjot, bré, të shohç Myftaranë.
“Ikni, mor kusarë, mos gjeni belanë,
“Del, o Samarnjot, bré, të shohç Myftaranë.
“Udh’ e Monastirit mbushur plot nizamë,
“Ikni, Samarnjotë, ikni se ju ramë.
“Po ky Samarnjoti kryet mban më nj’ anë,
“Ik’ o Samarnjot, bré, se njuh Myftaranë.
“Dy plumba me tela ç’ e pritnë në ballë,*

¹ beshllek = një copë letër me karaktere magjike, shpesh herë një yll me pesë cepa (italisht “pentacolo”). Beş në turqisht është numri pesë.

²Tosûn Selenica

³ duduk = pipëz a zamare e bërë më lëvore shelgu ose me rabush qepe

*“Samarnjot’ i shkretë për të qarë hallë.
“Se ç’ e qavi nënja bashkë me vëllanë,
“Të muarr më qafë, biri im, të vranë” !*

Më të lumt’, or zok Rehove,
Ja pret Qamil Panariti,
Besa, fort n’a ngushëllove,
Kënga jote n’a përsriti;
Po tani, djelm, armët zijni,
Pregatiti që të vdesim,
Po si shqypet ju të bijni,
Se veç vdekjes tjetër s’ presim !

Edhe armët gjith’ i kapin,
Zenë vendet e qendrojnë,
Shoqi-shoqit besën japin,
Pregatiten të luftojnë.
Shbërtheu zâni, si gjëmimi,
Rrnofsh, o moj Shqipni, bërtasin,
An’ e kant u dha kushtrimi,
Brohorisin e gërthasin!

.....
.....

Zân i luftës, i barotit,
Zân’ i bijve të Kastriotit,
Zân’ i djelmve të Shqipnisë
Shkoj te vesh’ i Perëndisë !

TJETËR ÇETË ELBASANASE

VI.

Ndeshje Gjigandësh

N' atë brek, mbi Shënt-Elli
Ishin ngjit' dy Turçelli,
Dy zabita korrozi¹,
Njani Qyrd, tjetri Llazi,
Hafûz Pasha, komandanti,
Dhe bimbashi adjutanti,
Me nizam' e me zhandarë,
Qyrd' Arabë e Konjarë;
Bisedojnë me zjarmì,
Me një etje, një lakmì,
Rreth e rrotull po shëkojnë,
Përtej fushës veshgëllojnë.

Hafûz Pasha një lubì,
Shtërngon sýtë mbi dylbi,
Shtërngon sý e shtërngon dhambë
E i merren kry' e kambë,
Fushës një vështrim i heth,
Trupn' e tij një heth' e ngjeth;
Sheh një tym, që del tue endun,
Një lloj mjergulli të dendun,
Një si ré, që shkon me ravë²,
Prej Ormanit³ në Çëravë,
Që po çohet majë Qjellit
Dhe mbulon rezet e Djellit
Edhé shtrihet an' e mb' anë,

¹ korrozi = zeshkan, i zeshkët

² Ravë = ndërmjeti, midis dy ose më shumë reve.

³ Orman Çifligu (K.Floqi)

Dhe pushton fushën e tanë !
Një e drithme i kap shtatin,
E thret shpejt bimbash-Muratin,
Që e kish si një *javér*¹
Për ç' do dhun' e ç' do *hyner*²,
I ish çpifun tepër frika,
Si kur do t'i binte pika,
Edhé me dëshprim i flet :

- Bimbash, ç' ashtë kjo që ngjet ?
Mos u vrejt gjësendi moti,
A mos vjen humnerë Zoti,
Mos vjen tymi që nga vrâjet,
Gruni bykut që po ndahet,
Q' harmanxhiu me shoqt' e vetë,
Me tërplot³ e heth përpjetë ?

Dhe bimbashi shtije sÿtë,
Me një tej-kqyrje të dytë,
Një dylbì të ré ushtrijet
Që të ndan qimet e fijet,
Sÿsh i derdhen nj'a dy lotë
Dhe Pashajt kështu i thotë:

- Pashaj im, *hazretleri*,⁴
S' ashtë ré kjo që sjell shî,
S' ashtë tym, që vjen nga vrâjet,
S' ashtë mjergull prej ogrâjet⁵,
S' ashtë aspak humnerë Zoti,
Ashtë tym i një baroti !

¹ Javer (Pr.) = ndihmës, adjutant (K.Floqi)

² yner = fodullëk, kryenaltësi (K. Floqi)

³ Tërplotë : lopatë hekuri, ose druni.(K.Floqi)

⁴ hazretleri = shkëlqesi

⁵Ograjë = kullotë, livath, merâ (K.Floqi)

Qysh pa zbardhun édhe drita,
Me një tmer, Pasha, u ngrita,
Më zgjoj shpejt një bataré,
Që ka dyndun¹ tok' e dhé,
Ka kris' topi me furri,
Gjëmoj mal e gjëmoj vrî,
Aman, Zot, sa shum' u ndî,
Lufton çeta me ushtri,
Gjoks për gjoks e ball' për ballë
Si me pushk' edhe me pallë,
Vrengllin kordha, jatagani,
Brihet² tigra e luani,
Dridhet toka nënë kambë,
Pash më pash e pllamb' më pllambë,
Se Shqiptari s' lé mejdan,
Kënt e cep me thonj i mban,
Gjaku shkon çurk e rëké,
Por Shqiptari vënd nuk lé !
E prandaj po tutem shumë,
Se mos vejë gjaku lumë,
Mos humbasim djelmhtë t' onë,
Shumë frikë kam, për Zonë !

- Ç' flet ashtu, bré, për Allah ?
Qënke i marrë, budallâ
Kujton se ca djelm të rî
Do t'a venë me një ushtri,
Që ka arm' e që ka topa,
Që të grin sa të bash "hopa",
Që të gjuan përsëlargu,
Jo me teke e pushkë çargu ?
Uh ! Jazek, s' qënke ushtar,

¹ Dynd = trondit, shungllonj (K.Floqi)

² brihet = lufton

S'qënke ti burrë lufttar !

- *Af edërsën*¹, Pashaj im,
Mos kujto se nuk jam trim,
Kam luftue shumë herë,
Kam shijue ç' do poterë,
Por e di se një Shqiptar,
S' ashtë Llaz, ose Konjar,
Luft' atij i vjen për shtat,
Pushkën e ka për zanat,
Pashâ, duket, nuk i njeh,
Prandaj një rrezik nuk vë,
Por se unë i di mirë,
S' kan' as frik' as mëshirë,
Nuku dijnë ç' ashtë tuta,
Bijen verbën por si huta,
Dhe goditin ku harrijnë,
Sjellin dërmën e kërدين !
Qé², pra, psé po trembem sot,
Mos n'a vejë munda kot,
E mos mbesim në turpim,
Kshtu po them, or Pashaj im !

Po Qyrd Pashës s' i arth mirë,
Vrazhët bimbashin e pa,
Dhe me gjakn' e tij të ngrirë,
Hipi kalit e e lâ,
Dhe merr bregun tatëpjetë,
Në sarajin e tij vjen,
Sillet posht' edhe përperjetë,
Një ngushllim prej kujt s' e gjen !

¹ af edersën = ma falni

² Qé = shëko, kqyr, ja ! (K.Floqi)

Aman, Zot, në fushën ç' ngjet,
Kërcet topi, kumbaraja¹,
Tallaz âsht' apo tërmet,
Që buçasin kodra, pllaja ?

Deh, moj Zâna belbërore²,
Më trego se ç' ngjet atjë,
Ç' janë gjithë kto pushk' mizore,
Ky rrebesh, kjo bataré !
Mos shkëmbënjtë po rëzohen,
Mos malsinat po shkatrohen,
Mos teptisnë³ gjithë prrënjtë,
Mos vershuan krejt lumënjtë,
Mos fishkllen tufan' i marrë,
Mos përmbysen Bota mbarë,
A mos u lëshuan retë,
Mos shbërthyen gjith' rrufetë ?

U ndes Qjelli, u bâ flagë,
Bimës, barit s'i mbet vlagë,
Gjâm' e madhe gjithkund ndihet,
Gjâ nuk shifet gjâ nuk njihet.
Një ulrim gjithkah mbretron,
Thua jeta po mbarron !

Një grusht trima si skyfterë,
Kanë zânë meterizet,
E përhapin vdekjen, tmerë,
Lufta sa vjen e po ndizet !
Një ushtriye mijra vetash,
Po i mbajnë krahënorë

¹kumbara = bomba

² belbërore = që cicëron si dallëndyshja

³ teptis = del jashtë me forcë, menjëherë dhe papritur

Një ushtriye, sogje¹ bletash
Plot ordhë e plot taborë !

Qysh pa gdhirë filloj zjari,
Flag' u ndes Sejtâ-Çifligu,
Si luan lufton Shqiptari,
Kundra një anmiku, shtrigu !
Ashtë zânë ç' do frangji,
Ç' do luftar ka zjarm në gjë,
Dhe po shtijen si ca trima
An' e kant jehon ushtima,
Plumbat si breshën po shkojnë,
Trupa një më një po çpojnë,
Topat zjejnë si vullkani
Si sketerra si zëndani,
Mitrалozat po pëllcasin,
Fusha, kodra po buçasin,
Kullon djers' ë flak' mavzeri,
Tue flakrû zjarm si krateri,
Kullon gjak krahë e dora,
Afsh' e duh zembrat e gjora,
E po shkon gjaku rëké,
Qindra Turqsh kafshojnë dhë,
Mbeten në zî grat' të vehja,
Mëma, motra, vajza t' reja !

Deh moj Zânë t' qofsha falë
Kush lufton me kaqe valë
Ç' jan' ata burra Shqiptarë,
Që po shtijen si të marrë,
Ç' jan' ata sokola vallë
Që s' po lenë Turk të gjallë ?

¹ sogje = tufa, grumbuj ushtarësh

U nxî ajri, u vrân Qjelli,
U mbulua me ré Djelli,
Gur e dhé, bar e lëmpjetë
Si sifûn¹ çohen përpjetë,
Zjari korr edhé nuk lot,
Zot ç' gazep âshtë ky sot !

Mbi një kullë, si kalâ,
Qendron Qamil Panariti,
Shokët gjithë pas i ka,
Por mungon veç Bajaziti !
Ku të jetë ky fatos,
Që nga shokët qënka ndarë,
Mos i ngrati u plagos,
Mos gjëkundi mbet i vrarë ?
Nuk e pa sot as njeri,
As një gjyrmë nuk ka lënë,
As pojak², as një bari,
S' tha për 'të se ku ka qënë !

Mos e di, moj Zânë ti,
Ku u fsheh ky ujk i vjetër,
Mos u zhduk në arratì,
A i ngjet ndo një gjâ tjetër ?
Psé, në çashtin mâ kritik,
Ky detyrës i mungojti,
Mos i shkrepi një rrezik,
Mos ndo një nizam e gjojtì ?
Ndryshe ky do t' ishte tok,
Se nga shokët nuk shpërndahej,
Vrì³ më vrì e plok më plok,

¹ sifun = uragan,tajfun,ciklon

² pojak = rojtar i arave, por edhe korrier në fshat

³ vrì =

Bajaziti sijsh nuk ndahej;
Por, ah, frikë për 'të kam,
Mos e gjeti sot *exheli*¹,
Mos u vrâ në istiqâm,
Mos u korr si kokër meli !

Jo, mor zot, ky është gjall,
Ky sokol e sÿ-shkëndija,
Ajoy ka një tjetër hall,
Që s' ja din as Perëndija.
Ashtë fshehun e s' pëzan,
Se pret kohën e volitshme,
Kush e di kë ka në nishân,
Ka zakone të çuditshme !
Plumbi atij s' i shkon kot.
Di ku heth e di ku shtije,
Bajaziti nuku lot,
Kur vjen rasti di ku bije.
Ajoy gjuan si langor²,
Për me zânë vënt mâ t' mirë,
Ka tri zembra në krahnor,
Ashtë tigër, egërsirë !

Pushka po vazhdon pa prerë,
Njeri s' munt kryet me nxjerë,
Se e korr shpejt plumb' i shkretë,
Që vjen si rrufë nga retë!

Shemben murret e çatitë,
E pullazet e avllitë,
Topi po gremis ç' do shêjë,
Mitralozi korr ç' të gjejë,
Zjari po djek e shkatron,

¹ exhel në turqisht eçel = vdekja

² lingua = qen gjuetije shumë i shkathët e shumë i mire

Ç' gjen përpara e farron,
Aman si zhurrit pa prerë
Mos u hap ndo një Skëterrë ?

Panariti po bërtet ;
- Shokë, bâni ju gajirët !
Mos ju trembin pushka e topa,
Lé t' n'a grijnë copa-copa
S' jemi berra, bagti, lopa
Lé t'a marrë vesh Europa,
Lé t'a marrë vesh gjith' bota
Se sa kthehet rrotull rrota,
Atdheu ka shpresa të plotta
Dhe kto brihje s' jan' të kotta,
Do luftojmë gjer më një,
Jetën s'e kemi për gjë !
Bini ujkut e çakallit,
Bini në lulen e ballit,
Asnjë plumb kot mos ju vejë,
Zotsi gjithkush të dëftejë !

N' ato fjalë të Qamilit,
Prej ushtrisë një rëm¹ shkëputet,
E tue bredh' njatë trifilit,
Në për misërishtat futet,
Por at' çast një bataré,
Kërcet befas si rrufë,
Tymin gjer në Qjêj e ngréh,
Një nizam më kambë s' lé !
Për mbi tok' â tue i shtruem,
Do të vram' e do t' varruem !
Një qint shpirt, sikundër qenë,

¹ rëm ose rremb = pjesë e ndarë nga një grumbull, p.sh rema e ushtrisë, rema e ujit etj.

Ranë flî edhe kurbânë,
Tue ulrit' kafshuan dhenë,
Tmerin me sÿ vet' e panë !

Tjetër ordhî u lëshua,
Me një hov, e me një zhurmë,
Dy qint çape u afrua,
Ajo grigje, ajo turmë !
Një yzbash¹ përpara prîn,
Tuke shar' ata komita,
Por, i ngrati nuk harrin
T'u afrohet në për prita,
Se një plumb në ball' e gjen
Râ galamsh yzbash-Hamiti,
Plumbi posht' e rëkëllen,
E kish vrâ trim Bajaziti !

- *Aferim*, bré Bajazit,
I bërtiti Panariti,
Më të lumtë, mor petrit,
Ajo dorë q' e goditi !

Pushka vazhdon me rrebesh,
Plumbat si breshën po bijen
U ndez zjari n' atë shesh,
Të dy palët dendun shtijen.

Po Petraq Krastafillaku,
Djal' i aft' e tepër trim,
Del nga prita – ju nxeh gjaku
Qellon Turqit me kuxim;
Dhe si vravi disa veta,
Si shtriu një dyzin'² përdhé,

¹ Yzbash = toger (K. Floqi)

² duzin = dymbëdhjetë

Te e mbramj' e gjen shigjeta,
Dhe të vdekun posht' e lé !
Shokët shtinë sýt' e panë,
U ka ardhun shumë keq,
Kondillar' i nqaset¹ pranë,
Dhe të vramin e tërheq.
Nj' a dy lott derth Panariti,
U pikllua e ngufoj,
Dhe me sýt' e një astriti,
Një zabit të rì qëlloj,
E e shtriu mbi dhé të vrarë,
Një pellk gjaku e mbuloj,
Gjakn' e shokut e kish marrë,
Dhe kjo pak e ngushëlloj !

Po një gjyle ra pa pritun,
Një cep muri e rëzon,
Gur e dhé përpet' tue ngritun,
Shokët gati i verbon,
Dhe plagosen nj'a dy veta,
Odhyseja me Kosturin,
Plagët ishin fort të lehta,
Këta prap' e zunë murin,
E qëllojnë Turq sa mundin,
Me sa fuqi kan' u bijen,
Fort moralin u lëkundin,
Njani për mbi tjetrin shtrihen !
Stiva-stiva po storasen
Plot të vram' e të plagosun,
Rukullisen e përplasen,
Edhé s' kan' aspak të sosun !

¹ qas = afrohem

Një tabor nga vendi shtanget,
Dhe fillon me t' shpejt' ritrata,
Çarruvi¹ shkrep në për ranget,
Turqit i ka zënë data !
Por ahëre thret bimbashi,
Një çerqez i Kaukasisë,
Q' e kish emnin Karabashi,
Q' ishte prijës i ushtrisë :

- Kthehi prapë, bré hajinë,
Se ju vuna mitralozin,
Vallahî e për Perëndinë,
Kush prej vendi të mos lozin !
Se për ndryshe ju krastita,
Si nizamë, si zabita,
Njollë nuk i lamë Mbretit,
Besën s' ja çartim Dovletit,
Do të bijen deri m' një,
Marsh, mos e përsritni më !

Kështu foli Karabashi,
Dhe sado që shtërngoj vapa,
Mjaftoj urdhn' i një bimbashi,
Ushtërija kthevi prapa,
Dhe fillon me hov betëja
Plumbat korrin e s' pushojnë,
Gjëmon topi, bataréja,
Thua se titan' luftojnë !
S' është luft' është kanâre
Luftë trimash, homerike,
Ku mavzerkat Shqipëtare,
Çfaqin pamjen mâ tragjike !

¹ çarruvi = ngatrim, ndërlikim, trillim.(K.Floqi)

Një kollas dolli prej rendi,
Mjaft i shtatshëm e daji¹,
Që kur fliste dridhej vendi
Ishte trim e *fedaji*²,
Ky thret Qamil kapitanë,
Me një buj' e një furri,
E kndjell, i tregon mejdanë,
Dhe i flet me pezm'³ e mri :

- Del, bré ti, që trim më hiqesh,
Q' e rrit vedin si fatos,
Del me mua të përpiqesh,
Del me mua u fjalos.
Del të matemi si trima,
Në t'a mban e në jé burrë,
E mos fshihu në për vrima,
Nër mazgaj⁴ e nëpër gurë !
Në jé ti një zok Shqiptari,
Dua bojën të t'a shoh,
Të shoh sa të ngreh kandari,
Trimërinë të t'a njoh !
Po më duket se ké frikë,
E po fshihesh si një grua,
Ti përsipër s' ké gjak pikë,
S' barasohesh dot me mua !
Jam i zot' i jataganit,
Në jé burrë del te fusha,
Të njohsh trimat e Sulltanit,
Që të ndajn' kryet nga gusha !

¹ dà = burrë trim e bujar

² fedaji = i sacrifices, i besës, fetar.

³ Pezme = inat, zembrim (K.Floqi)

⁴ mazgallë = vrimë, e çarë në mur, frëngji

Panariti e dëgjoj,
Vrik përjashta pritës dolli,
Me sÿ t' egër e vështroj,
Dhe kollazit kshtu i foli :

- Mâ nga-dal, zogu i Çatagës,
Bir i Ferrit, bir i Natës,
More shumë të përpjeta,
Duket se t'u rënduka jeta !
Ti s' ké parë zok Shqiptari,
Klysh dragoj e bir lufttari,
Nuk ké njoft' teh kordhëtari,
Që të krastit por si bari,
Por tani prit se do shohsh,
Shpatën t' ime do t'a njohsh,
Bâne që tanì *duvânë*,
Pa t'a hequn jataganë,
Se pastaj nuk do harrish
Edhé tash.....kordhën e çvish, !

Pallat çvishen me një herë,
Si dy shproha në skëterrë,
Njani tjetrin e avitin,
Ngulin sÿt' e mâ s'i shqitin,
Që të dy msyjn' e lëshohen,
Jataganat kryqëzohen,
Shkrepin n' erë e vrenllijnë,
Shndritin, llampsin e vettijnë,
Shkëndi, iskra¹ po flakrojnë,
Zjar e flagë po lëshojnë !

Si dy ré që po përpiqen,
Njani-tjetrit nuk i hiqen,

¹ iskra = xixa, shkëndija

Tue bërtit' e tuke sharë,
 Kryet tjetrit kush t' ja marrë !
 Herë vëndet po i ndrojnë,
 Flag' e gjak shpatat kullojnë,
 Fort përpiqen fort mundohen,
 Ndeshen, brihen e akrohen,
 Marrin frym' e prapë derdhen,
 Herë zbehen, herë mverdhen,
 Si dy ré me hov kur hasen,
 Kur sulmojnë' e kur përplasen,
 Njana-tjetrën si t' a msyjë,
 Reja-rënë si t' a shtyjë,
 Edhé nxjerin zjarm shkëndija,
 Tue flakrû' rrufë, stuhija,
 Shëndrit Qjelli, shkrep gjëmimi,
 Ushton era, ruzullimi,
 Nj' ashtu dhe këta dy trima,
 Ndeshen si t' çelikta lima,
 Nxjerin flag' e shkumb' nga goja,
 Si dy llamje, dy zhgaboja
 Që me sqepet shpesh goditen,
 E përgjaken e sfiliten,
 Njani-tjetrit vënt s' cedojnë¹,
 Sa të shuhen, të mbarojnë !

Më së fundi Panariti
 Mblodhi vehten e e priti,
 Vrink shunglloj një zâ në erë,
 E shkurtoj me një të prerë,
 Edhé kryet e kollazit
 Rrukulliset përtej jazit²

¹ Cedonj = lëshonj, dorëzonj, baj havalé (K.Foqi)

² jaz = vijë e vogël që çon ujin në mulli, rjedhë uji ose gropë ku grumbullohet uji

Përtej vinit¹ ra e shkreta,
Kshtu i mbaroj të ngratit jeta !

Brohoritin shokët mbarë,
Këtë gjâmë tuke parë,
Mbetnë drû Turqit e ngratë,
Panë ç' do me thanë shpatë,
Ç' do me thanë shpat' Shqiptari
Shpat' çeliku, shpatë zjari !

Zot, nj' at' çast se ç' paska ngjarë,
Ç' farë tmer e ç' far' tromarë,
Ushtërija zû me u tutë,
Nuku di se ku me u futë !
Disa thrasin e bërtasin,
Disa armët i përplasin,
Disa çohen edhe shkojnë,
Disa duan të qendrojnë,
Një ngatrim shmbërthen si reja,
Si tallazi, si rrufeja,
Kërcet prapa mitralozi,
E ndjeu Zvezda e Gramozi,
Kërcet prapa revolveri
Gjith' i kapi frika, tmeri,
Zjejnë grindjet e vigamet,
Lanë topat, istiqâmet,
Dhe komitat rastin gjejnë,
Qindra Turqsh poshtë rrëkllejnë !
M' anën tjetër oficerët,
Shtijen mbi asqer' e shkretë,
Stiv' e turr' i shtrojnë të mjerët,
Aty vlon *Xhehnêmi*² vetë !

¹ vini = vijë uji

² xhehnem = ferr

O moj Zâna e Shqipnisë,
Zoti ç' do lumni t'a pruftë,
Jepi llas ti djelmënisë,
T'a fitonjë këtë luftë,
Faqe-bardhë ata të dalin,
Dhe qellimin t'a mbarojnë,
Ata Zotin e ty falin,
Ata ju u adhurojnë !

Zot' i math, ç' âsht' ajo ré,
Që po vjen nga Shën-Mërija,
Ato grigje e kopë,
Që po sulen si mizrija ?
Ç' janë gjith' ata taborë,
Ato sogje, por si grera,
Si oğçat me këmborë,
Si bagtì, si dhì, si berra ?
Oh, sa trembem e sa dridhem,
Për ata trimat e mjerë,
Më vjen, ah, për sÿsh t'u hidhem,
T'u pres hovin me një herë !

Asht' asqeri, që Qyrd-Pasha,
Si *imdat*¹ i çon ushtrisë,
Ah, gjaksorin n' hû e pasha,
Që s'i ndahet ksaj djalrisë !

Marrin rrugën tatëpjetë,
Lenë prapa Burgalecin,
Ecin me një gjak të nxehtë,
Zenë Rovin e Rëmbecin,
Edhe bijen nga Pojani,
Ku një tjetër pushkë ndihet,

¹ imdat = ndihmë

Ku, në Qjejtë shkon *dumani*¹,
Ku, prej tymit gjâ nuk shihet !

Atje lufton Bellkameni,
Kërcet pushka, dridhet toka,
Një yzbash që nga Jemeni,
Si i çmendun po luftoka,
E po shtije si i marrë,
Mbi komitat që sulmojnë
Rrâj' e degë s' lé pa sharë,
Fusha, male po ushtojnë !

Orë plot vazhdon luftimi,
Turqit sulen të harbuem,
Fort i math qenka zembrimi,
Lufta nuk ka të pushuem.
Në yryshet² ranë shumë,
Si të vram' e të plagosun,
Rrodhi gjaku si një lumë
Turqit janë mjaft brengosun !

Bellkameni m' ata trima,
Ushtërin' e copëtuan,
Zeq të lehtë, si shkrepitima,
I dhjetuan, i farruan,
Edhe udhën shpejt e hapin,
Ndihm' i vijnë çetës tjetër,
Pran' Ormanit mbajnë vrapin,
Si ca luftëtar' të vjetër !

Tjetër bylyk³ me rëmbim,
Msyn me hov e me kërcnim,

¹ duman = Re e dendur tymi, pluhuri, mjergull, tym

² yrysh = hov, vrull, turr; vrap i shpejtë

³ bylyk = togë me 100 ushtarë

Vjen përqark me i rrethue,
Çetën pisk me e shtërngue,
Çashti ishte mjaft kritik,
Burrat ishin në rrezik !
Por, pa prit' e pa kujtue,
Një spalorë ka gjëmue,,
Ka gjemu' e u trand dheu,
Dhe bylykun krejt e theu !
Një ulrim, një vaj zhurmiti,
Panaritin e habiti,
Vé dylbin' e sheh së largu,
Sheh se ishte thyem vargu,
Ajj varg që i sulmonte,
Tani klithte e vajtonte,
Një pas një bijnin të vrarë,
Si ca lisa, si ca trarë !

Ishte Spiroja me shokë,
Që bylykn' e bânë trokë,
Një të mirë msim i dhanë,
Gjall më kambë njeri s' lanë !
Do të tjerë që shpëtuan,
Në një pusi tjetër ranë,
Nuk u mbajtnë, nuk qendruan,
Gjer më një të gjith' u vranë !
Kishin ndesh' mbi Panaritin¹
Mbi Sabrinë që përgjonte
Ky vrau ç' mbet, vrau dhe zabitin,
Kreu një ândër që dëshronte !
U rrit gazit kapitani²
Gjithë shokët u freskuan,
Bellkameni dhe Dajlani

¹ Sabri Panariti (K.Floqi)

² Qamil Panariti(K.Floqi)

Trimat mjaft i ngushëlluan !

Por, Zot ! Ç' u bâ Nuçi Lapi,
Që s' po duket n' as një rjeshtë,
Mos shkoj si sqap te kasapi,
Mos shkoj si qeni në vneshtë ?
Folm' o Zâna bukuroshe,
Ç' u bâ ky fatos i vyer,
Mos e pé më ndonjë qoshe,
Mos gjëkundi ka kërcyer ?

Nuçi Lapi n' atë valë,
Në një vrâ na paske dalë,
N'a ish veshun harmanxhi,
Si i huaj *jabanxhi*,
Kishte fshehun nër ca duaj,
- Ku po shijnin disa kuaj –
Manliher' edhé fyshekë,
Gunë, xhamadân, jelekë,
U përziej me ca argatë,
Q' hithnin grunin me lopatë !

Një ordhî aty kalovi,
Nuçi-Lapin e takovi,
Pyesin në ka komita,
Aty rrotull në ka prita,
Edhe Nuçi i drejtovi,
Poshtë një përroj i çovi.
Dhe si ranë në përrua,
Nuçi shpejt një vënt e zuni,
Pak asqerit ju afrua
Dhe nga shpina pushk' i vuni,
Një nga një për dhé i shtronte,
Një plumb kot atij s' i shkonte,
Vrau e vrau, bani kërdinë

Për mbi njëzet vet' u shtrinë !
Por të tjerët vëndet zunë,
Lapit pushkën drejt ja vunë,
Dy-tri bataré i ranë,
Por s' e preknë, as e vranë,
Harmaxhijt' ikn' e e lanë,
As një ndihmë nuk i dhanë,
Der' sa mbrin tjetër ordhì,
E msyn prapa me furri,
Midis zjarve dy e venë
Shosh' e bajnë, gjall s' e lenë !

Kshtu mbaroj jet' e ktij trimit,
Që një shok nuk kish të dytë,
Ky, q' ish shëmblla e kuximit,
Ra dëshmor e mbylli shtë !

Kristaq' i Furxhiut i pari,
Gjâmën e zez' e dëgjovi,
Shtë' i mbushen lott së qari,
Rëmbeu pushkën edhe shkovi,
Dhe mes grunjve tue kalue,
Tue ec' barkas, tue u drue,
Heth hendeq' e disa ara,
Vrasësuet u del përpara.
Fillon pushka, gjaku ndizet,
Dhe nizamët e hutuem,
Zunë ngutthi meterizet,
Ball' për ball' tue luftuem.
Lufta mbajti nj' a dy orë,
Dhe nizamë mjaft u vranë,
Po Kristaq Furxhiu i gjorë
Nuk pat as një ndihmë pranë !
Gjith' fyshekët ju mbaruan,
Tjetër shpresë nuk i mbeti,

Turqit rrotull e qarkuan,
Ç' munt të bante ky i shkreti ?
Çvesh ahëre jataganë,
Sulet krejt i dëshpëruem,
Bije si ujku mbi gjâhnë,
Tue i ngrim' e tue i shuem !

Thret e çirret mylazimi¹,
Asqer, vini shpejt sungjitë,
Bini me vrul këtij trimi,
Bini me turr me gargitë² !
Dhe asqeri ju lëshua,
Fort i nxeht' e i etuem,
Por aspak nuk ju afrua
Ktij luani të tërbuem !
Vrengëllinte shpat' e tija,
Ku do shkrepse vdekjen binte,
Ku do sillej çfaqej zîja,
Turk më kambë nuk po linte !
Te e mbramja ktij fatosi
I arth sosja, i arth fundi,
Mylazimi e plagosi
Dhe herojin e lëkundi !

Ra për dhé rand' i plagosun,
S' kishte ma fuqî të mbrohet,
Ra i mjeri i vnerosun,
Edhé s' munda m' të çohet !

Si një ujë që msyn kopenë,
Me një hov e turr si era,
Dhe sa do qënat s' e lenë,
Ky çvat, çquan dhë e berra,

¹ mylazim = toger

² gargitë = shufër hekuri e hollë, bajonetë, sungji (K. Floqi)

Sado plagët i kullojnë,
Edhé lum' i vete gjaku,
Sado qënat e sulmojnë,
Nuk e tremp plumbi, dajaku,
Edhé galamsh kur poshtë bije,
Bari¹, qëna e pushtojnë,
Ajy me dyfek i shtije,
Ata me dhamb' e coptojnë,
Ashtu dhe Kristaq' i mjerë
Prej barbarvet u coptua,
Sÿt i panë tmer, poterë,
Me kondakët u dërmua.
Por i mori gjakun Lapit,
Vrau e griu asqer sa mundi,
Msim të mir' i dha kasapit,
Turqit funt e krejt i tundi !

Deh, moj Zâna-Perëndeshë,
A ké pa ksoj zok Shqiptari,
Me kaq' ushtëri të ndeshë,
E të çquhet ky mâ i pari,
Një me një qint shpirt të brihet,
E t'u japë dërm' e datë,
Me një kaq' kuxim të grihet,
Kur me pushk' e kur me shpatë ?

Ah, dëshmoja ti trimninë,
Kët trimni kaqë kreshnike,
Ah, ligjroja ti burrninë,
Edhé armët kaq' fisnike !

Ish afrue mez' i ditës,
Djelli diqte, përvëlonte,

¹ barì = kuptim i dytë i fjalës është shpend ujqor që jeton nëpër kënetat

U rallua pushk' e pritës,
Dhe ushtriya zû pushonte.
Komandanti i ordhive,
Panaritin e lajmovi,
Dhe midis të dy ushtrive,
Pushka prajti e pushovi.

Ishin lodhun të dy palët,
Dojshin pak të marrin frymë
I drobitnë tepër valët,
Ajy gjak e ajo rymë !

VII.

Betêja në kulmin.

Ish një vapë, ish një zhek,
Që përvlon e që të djek,
Hafûz Pasha i brengosun,
Aparjasun¹, hallakosun,
Kishte dalë në hajat,
Ishte shtritun për mbi shtrat,
Fort mundohet, s'e merr gjumi,
Djers' e tij kullon si lumi,
Ka në trûtë mij' andralla,
Mënt' i ka te Rexhep Palla,
Q' e ka çue me luftue,
Kryengritjen m' e shkatrue ;
Pa një lajmë ka dy orë
Nuk i bân as kamb' as dorë,

¹ Aparjas = heq dorë, më pritët shpresa (K.Floqi)

Nuku din ç' ka të mendojë,
Kjo betëjë si do shkojë,
Lufta ç' farë funt do marrë,
Me komitat Shqipëtarë !

Si i pijshëm me një dehje
Jep e merr e nuk gjen prehje,
Çohet shpejt edhe lén shtratin,
Kërkon me shalue atin,
Fushës nj' herë t'i vërsulet,
Shpirt e zembër pak t'i ulet,
Por se prapë ndryshon mëndje,
Fort vështir' e sheh at' gjëndje.
Merr një fron, ulet e rì,
Me këmish' e anterì¹,
E me flokët e shpërleshun,
E me rallët e shpërveshun,
Ndes të shkretën nargjilë²,
Her' e thith e her' e lé,
Në një hall të math ka râ,
Si dikush t'a kishte vrâ !

Cok, ku s' fryn as pik' e erës,
Çilen flégurat³ e derës,
Hyn me vrap e tue gulçuem,
Një çaus⁴ i shpartalluem,

¹anterì = veshje burrash ose grash me mëngë të gjata, e prerë si jelek dhe e qendisur

²nargjilë = lloj çibuku i gjatë i vendeve të Lindjes, që lidhet te një enë me ujë, nëpër të cilën kalon tymi i duhanit para se të arrijë në gojë

³Flegë = Fleta e derës, kanati i derës Shumës flegurat. (K.Floqi)

⁴çaus = nënoficer me gradën e rreshterit në ushtrinë e Perandorisë osmane.

- Fol' i thotë, folë ç' ngjet,
Kush fiton e kush humbet ?

Dhe çausi fort i trembun,
Si i lujtun mëntsh, i çmendun,
E çel gojën, tue u drashtë,
E i dridhen mish e ashtë,
Shumë droje ka të flasë,
Frik' e tij kalon ç' do masë !
Më së fundi fillon flet,
Me një drithmë, një siklet :

O Pashâ, ty t'u rrit' jeta,
Hith një sÿ në kto të fshehta,
Në kët' zarf, që është mbyllë,
Me kto vula, t' kuqen dyllë,
E pastaj urdhnoni ç' duhet,
Se ç' ka ndoll' me gojë s' thuhet !

Zarfin Qyrd-Pashaj e merr,
E e çel me të math tmer,
E kur pa se ç' ka po ngjet,
Fjala mû në fyt i mbet !

Zot, n' at' fushë ç' paska ngjarë,
Sa asqeri është vrarë,
Qënka çue gjithë Fusha,
Por si dhemja, si këpusha,
I kan' râ asqerit t' gjorë,
Fusharak' e malësorë,
U ngrit Rovi e Rëmbeci,
Pëndavini, Malaveci,
Belortaja, Vashtëmija,
Plasa, Kuçi Podgorija,
U ngrit Barçi e Dishnica,
Floqi, Gjançi, Kamenica,

E Dvorani e Pojani,
E Vloçishti e Sovjani,
Ngritnë krye dhe Malsinat,
Gjithë qarqet e rrethinat,
Por u çuan edhe gratë
Me diqela e me spatë,
Me latoshka e me kazma,
Prej Maliqit te Najazma¹ !
U lëshuan edhe qëntë,
Turqit ndiqen por si dhëntë,
Heu, se ç' gjâmë ka shbërthye,
Që nuk sheh as funt, as krye,
S' di asqëri ku të futet,
Oh, sa dridhet e sa tutet,
Mish e lesh janë ngatruë,
Zot i math, ty t' qofsha true² !

Pashaj çohet, si i marrë,
Adjutantin e tij thret,
Flet i vrazhët, take sharë,
Ajy lajmi fort e vret !
Ajo shkres' e lajmëronte,
Se atjë, n' Orman Çiflik,
Ndihm' ushtrija i kërkonte,
Ishte tepër në rrezik !
Ças më ças po kortarisej,³
Nuku merte dot as frymë,
Funt e krejt po batërdisej,
Fshatrat kishin rà si brymë !

¹ Najazma = ndodhet buzë liqenit të Ohrit, pranë doganës së Tushemishtit

² të qofsha true = të përgjërohem

³ kortarisem = bëhem copa-copa, bëhem kortarë-kortarë

Zânë, më trego me fjalë,
Ç' ishte ky tallas, kjo valë,
Që ka shkrepun si stuhija,
Qysh nga Pirgu e Vashtimja,
Qysh nga Zvezda e Belortaja,
Si kolëra, si murtaja ?
Aman, Zot, ç' na shohin shtë,
Ata s' paskan shok të dytë !

Pashaj thret disa zabitë,
Q' ishin me zembrën e ngritë,
E u sillet, u bërtet,
Sa të zinjve gjak s' u mbet :

- Eni shpejt, ç' ju duhet merrni,
Turri, një minut' mos bjerrni,
Shtypni, ah, ata komita,
Ata qëna e jezita,
Një të gjallë të mos lijni,
Gjall' a vdekun të m'i zijni,
Ndryshe një nuk lé më kambë,
Do t' ju zhgul nofuj e dhambë,
Ja se luften t'a fitoni,
Ja se shuhi e mbaroni,
Çaré tjetër nuku kini,
Këtë fort mirë t'a dijni !

Nisen shpejt ata të ngratë,
Të luftojnë dhe me gratë,
N' ato grâ , q' u bënë burra,
Q' e muar asqerin zvura¹ !

¹ zvura= zvarrë

Deh, moj Zânë, që pingron¹,
Mbi mburrim' e mbi çdo kron,
Pa më thuaj ç' ngjet n' at' shesh,
Që kurr gjâ nuk merret vesh,
Si luftojn' ata Shqiptarë,
Q' u ka has' gozhda në sharrë,
Si po derdhen për mbi flagë,
Si u marrin Turqvet shpagë,
Si luftojn' e si ju bijen
Si kërlëshen e po grihen !

Msyn, si tigër Bajaziti,
Me Tosûn' e Musa-Psarë,
Një bylyk nga vendi e shqiti,
Kush e din sa mbetnë vrarë !
Që të trë si ujë lëshohen,
Kokë për-kokë ngatërohen,
Mitrалoz një e zaptojnë,
Me fyshek' e ç' tjetër kishte,
Zunë vënt e i qëllojnë,
Thyejn brinja e kërbishte,
Ndizet lufta, si vullkani,
Tymi, flaga shkon përpetë,
Rahin topat si batani²,
S' mbet barishte, as lëmpjetë !

Ata trima, si pantherë,
Po përhapin dërmën, tmerë,
Trualli shtrohet me të vrarë,
Si kjo luftë s' është parë !

Gjëmon fusha, dridhet toka,

¹ pingëroj = cicërin, sokollin

² batan = Dërstilë e pajuar me trarë lëvizës, ku rrihen e zbuten velenxat (K. Floqi)

Po buçasin kodra e boka,
Aman, Zot, termet po bije,
A Tomori rrufé shtije ?
Pshtym' e flag' e shkrumb gjithkunt
Funt e krejt tokën e shkunt !

Turqit gati ment pëlcasin,
Për nj' at' dhunë që pësuan,
Dhe si sorrat po bërtasin,
Duan shpejt t'u marrin huan,
E shkëputen do shëjtarë
Mbi ata të trë komitë,
I qëllojnë si të marrë,
Tue përdorë dhe sungjitë.

Ç' ish ajo luftë kanàre,
Luft' e egër, çnjerëzore,
Luft' e ashpërt, gjakatare,
Aq' e tmershme, aq' mizore ?

Bajaziti merr do plagë,
Por s' ligshtohet, as që shmanget,
Turret mbi tym e mbi flagë,
Bije si stuhì mbi ranget¹ !

Paska marrë tepër fora²,
Shkel e shtyp e ban kërدينë,
Vret e pret sa i ha dora,
Si një shqype, gjeraqinë,
Por, ah, plumb anmik e gjen,
Gjall mbi dhé e rëkëllen !

Shkoj dhe ky luftar i rallë,

¹ Rang (gr) = sërë, rrjeshtë, radhë.(K.Floqi)

² fora = guxim, trimëri.

Ra theror, si trim me pallë,
Shkoj e nuk do shifet kurrë,
Ky fatos, ky luân, ky burrë !

Rreth herojit Bajazit,
Një betëj' u përsërit,
Turqvet një pengim u qit,
Në gjak lahet ky astrit !
Duan kryet t'i shkurtojnë,
Mirallajt peshqesh t' ja bijen,
Prandaj sulen e vrapojnë,
Dendun mbi komitat shtijen.

U mbush sheshi me të vdekun,
Vershoj gjaku si përrua,
Mjaft asqéri ishte thekun,
Ky dëshmor në gjak u mblua !
Sillet për mbi gjak kufoma,
Si trunk lisi, tue notue,
Ushtërisë ju pré firoma,
Për sa ky u kish kushtue !

Bërtet Spiro kapitani,
Gajret, Qamil, gajret,
Bajazitin mos e qani,
Ashtë gjall e po n'a thret,
Po n'a thret t'i marrim gjakun,
T'u a marrim mirë hakkun !

Dhe shungllon një bataré,
Por si një shkatruëse ré,
Fshîn, për lan ç' do që stërdit,¹
Turqit i korr, i krastit !

¹ Stërdit = has, takonj, gjenj përpara. (K.Floqi)

Aty rrotull mbi nj' avlli,
Odhyseja me Kosturin,
Kqyrin disa Turçelli,
Që mundohen me ngjit' murin,
Edhé në nishan i venë,
I qëllojnë një nga një,
Turk të gjallë nuku lenë,
Gjër sa nuk u ndye zê !

Por nga dale dera hapet,
Një zabit po hyn me vrap,
Fyt për fyt me Kottën kapet,
Ish i zî, si një harrap !
Në gushmaq ja nguli dhambët,
Kjo kulçedër e harbuem,
E e mori në për kambët
Ky harrapi i mallkuem !
Por m' at ças e pret Kosturi
Me kondakun majë kokës,
Dhe të vdekun posht' e vuri,
Trut' e tij ju derthë tokës !

Një yrysh bajnë përpara,
Këta trima e fatosa,
Nizamët i marrin xvara,
Si ca pata e ca rosa !
Tuke bredh' e tue kuxue,
Istiqamit jan' largue,
Kapitanët kot u thrasin,
Kot i kndjellin, u bërtasin,
Të dy trimat nuk dëgjojnë,
Brihen, grihen, nuk pushojnë !
Por nj' ushtri u vjen pa pritun,

Prej një kodre tuke zbritun,
U zën krahët, i qarkon,
Dhe nga shpina i qellon !

Priru pak këtej, moj Zânë,
Më kallzo se ç' ngjet m' at' anë,
Ç' jan' ata dragoj që çqyhen,
Që kërleshën e po shgryhen,
Si me grusht e me pëllambë,
Si me thonj edhe me dhambë,
Si me shkelm' e me shuplakë,
Me sungji e me kondakë ?

Paskan marrë shumë pezmë,
Por s'u mbet fyshek në vezmë,
Prandaj paskan xhveshun shpatat,
E po therren me xhelatat,
Presin, vrasin e rëkllejnë,
Qindra Turqsh vdekjen e gjejnë,
Por, ah, ky kuxim i fiku,
I rrethoj të dy anmiku !
Tani s' dijnë nga t' ja mbajnë,
Bukur fort e ndjejnë fajnë,
Por kurajon nuk e bjerrin,
Sÿsh për sÿsh, me thonj i çjerrin,
Llambat¹ djers e gjak kullojnë,
Dorzat nxehen e përvlojnë,
Nuku preken as me dorë,
Mjaft e lyen dhen' e gjorë,
Çpuan shumë krahënorë,
Pellgje gjak, mushknë e zorë !

Aman, Zot, këjo betëjë,

¹ Llama = teh shpate,thike,bajonete etj. (nga italishtja
“lama”)

Qysh do shkonj' e qysh do vejë,
Tokën me gjak do t'a lajë,
Sa shtëpì në zì do mbajë !

Të plagosun e plot varrë,
Po luftojn' ata Shqiptarë,
Shumë msyn' e shumë nguten,
Po dërmohen, po këputen.
Odhyseut i thyet shpata,
Mbetet me duart e thata,
E aty bije i vrarë,
Në djers' e në gjak i larë !
Ra theror i mjeri djalë,
Shpirt' i tij po shkon përpjetë,
Sÿt' e tij mbyllen nga dalë,
Vdiq, perndoj fatos' i shkretë !

Si një gonxhe, një burbuqe,
Q' e plakosi tepër vesa,
Si e kandshmja lulukuqe,
Q' u rronit¹ e ju pré shpresa,
Ashtu uli kryet trimi,
Mbylli sÿt' e fluturovi,
Hov' i tij edhe kuximi
Shumë tepër i kushtovi !

Mbeti fyll Kostaq Kosturi,
Ky djaloshi i pa pjekun²,
Me të gjith' ushtrin' e vuri,
Sa dhe vetë râ i vdekun,
Edhë trupin n' atë moshë,
Me sungji ja bânë shoshë,
Dhe m' andej i vijnë hakkut

¹ronit = u shkërmoq, bëhem copë-copë, dërmohem etj.

²i pa pjekun = në moshë fare të re,adoleshent.

Me fuqinat e kondakut,
Kryet ja dërmuan copë,
Dhe e flakën në një gropë !

Shokët këto kur i panë,
Shum' u prekn' e shum' u vranë,
Që të dy me lot i qanë,
Në dëshprim të thellë ranë !
Një trishtim, një valë zije
Gjithë trimat i përsllon,
Si një nap' e zez' u bije,
S' ka se kush i ngushëllon,
Por se zembra nuk i lâ,
Frymë e llas¹ të rì u dhâ,
Ç' do prej sijsh, si një luan,
Armët i shtërngon i mban !

U çudit fort Hafûz Pasha,
Që Shqipnija s' mbet në vasha,
S' mbet në grâ për avlëmënj,²
Që lëvrojnë në krëhënj,
Që çepkas³ lesh e tjerrin
E me fjalë kohën bjerrin,
Por ka burra e djelm si Zâna,
Që nuk i lint lehtas nana,
Burra që dijnë si vdesin,
Që në turp e dhunë s' mbesin !

Lufta fort e ashpër ndizet,
Shum' asqer fuqin' e shkrîn,
Plot ushtri vjen e përmbliidhet,
Hafûz Pasha vet' u prîn !

¹ Llas = fuqi, kurajo. (K. Floqi)

² avlëmend = vegjë prej druri, tezgjah

³ çepkas = shprish, shkrifoj me duar leshin

Ashtë fort i dëshpëruem,
Se ushtri ju dhetua,
Ashtë tepër i trishtuem,
Se qellimi s' ju mbarua,
Edhé djelmt' e shohin pisk,
Nuku dijnë nga të ruhen,
Zân' i Pashës u shkon brisk,
Nga t' ja mbajn' e nga të druhen ?

Por në mes t' atij ngatrimi,
Si një krizëmë, një tërmet,
E flakrume prej një trimi,
Nj' alamet bombe pëlçet !
Një ulrim, një vaj i dendun,
Po jehon brek e më brek,
Turqit ikin si të çmendun,
S' kanë ku me gjet' një shtek !

Bomba u hoth nga plevica¹,
Që shytoj² asqer' e ngratë,
E flakroj trim-Selenica,
Ja çoi Pashës si dhuratë !

Ishte koha më të ngrysun,
Djelli dal-nga-dal perndonte,
Ushtërija ishte krysun,
Por se luftën e vazhdonte.

Por, Zot ç' pat Sabri Dajlani,
Që kërceu përposh hendekut ?
Mos i befti ktij dushmani,
A s' i bân zjari dyfekut ?

Jo, jo, gjâ nuk pat psue,

¹ plevicë = kasolle ku mbahet për dimër ushqimi i bagëtisë

² shytoj = krasit, cungoj etj.

Se Sabriut s' i trembet sÿni,
Veç u hoth për me shpëtue,
Sepsé Rexhep Palla e msyni,
Por ky prap' i ka qellue,
Gjer në bres në llom i zhytun,
Pushk' e tij i ka trillue,
Turqit përtej i ka shtytun,
Dhe gjen kohën e merr vrapin,
Tue i râ përmes ushtrisë,
Si një shpesh e kaloj trapin,
Mori anën e Vashtmisë,
Dhe shpëton prej një rreziku,
Edhé kapet në Polenë,
Asqërit prej sÿsh u iku,
S' munt në kurrsesi t' a zenë !

Vendi ADA¹ i Sejtâj,
Shumë shtrejt i râ Pashajt,
Se u derth gjaku përrua,
Sa dhe vetë u tmerua !....

Një kollas, një shishmanlli²,
Një zeshkan, një Gjiritlli³,
Hafûz Pashën e afron,
Duket lejen i kërkon.
Do të pjekë Bellkamenin,
Që e shef si macja qenin,
Do të matet në mejdan,
Të fitonjë zylm'⁴ e shan !

¹ADA ashtë një shesh i vogël tré-çipash i qarkuem me hendeqe të thella të rrafshuem me llome e bataqe brenda në çiflik të Sejtâ-Panaritit, në fushën e Korçës.(K.Floqi)

²Dangall = bark-math, shishman (K.Floqi)

³Gjiritlli = banor nga Kreta e Greqisë

⁴Zylmë = famë, emën (gloire) (K.Floqi)

Shum' i ka lakmi e cmirë,
Do t'a shdukë nj' her' e mirë,
Sepsë ky sokol ky burrë,
Dâme shumë u kish prurë,
E kish njoftun tjetër herë,
Kishte pâ prej tij poterë,
Atjë tej, nga Negovani,
Ku, ky Spiro kapitani,
Trim' i rrall' e i padrojtun,
I kish fikun, i kish shojtun !

Lejen ky zabit e merr,
E fillon me vjellë vner,
Fort e tremp, i kërcënohet,
Bellkamenit i afrohet,
Në duello shpejt e thret,
Kordhën xhvesh, aspak s'e pret !

Edhe Spirua kur e sheh,
Fort u nxeh, u kreshpërua,
Se kollazin mir' e njeh,
Me atë shpesh u takua.

- T' u ngjat' jeta, Kamber aga,
Po t'a ndjenj dhe nj' herë zânë,
Do t'a hethsh sot ter' a laga¹,
Malli fort të paska zânë !
Diku n'a përpoqi fati,
Diku n'a gjet taksirati,
Tej, atjë nga Negovani,
Ku ju kishte çu' Sulltani.
Tani arthke të shfrysh prapë,
T'u rrit mëndja se je trim,

¹ter' a laga = në të thatë apo në të njomë

Qysh s' përtove në këtë vapë,
Të tregosh kaqe kuxim ?
Por se ç' ka, or' t'u rrit' jeta,
Mir se m' ardhe e mir se të gjeta,
Duket shpirti t'u mërzit
Jepi funt, pra, bré evgjit !

Kështu foli kapitani,
Jataganin myllit¹ nxjer,
Sÿn i tij, si sÿ luani,
Flakron zjarm, si shk'ndi në terr !

Po Kamberi kur e pâ,
Fort u mverth e fort u vrâ,
I qe dukun si shakà,
Por u tremp, zembra e lâ !
Vehten shumë ngusht' e sheh,
Në fytyrë fort u zbeh,
Shumë dridhet e ka frikë,
Don të shmanget e të ikë,
I vjen turp s' di nga t' ja mbajë,
Si t'a fsheh' e si t'a lajë !

Të dy anët zun' e tallen,
Dridhe, i thonë, Kamber, vallen,
Po Kamberit s'i ban zembra,
Ju drodh trupi der' te thembra,
U çnderua në aq' burra,
Ju dhims jeta e lëkura !

Hafûz Pasha po e kqyr,
Atë loj' atë *qyfy'r*,
Edhé shpejt' atij i sulet,

¹ mill = këllëf lëkure apo metali, apo druri për të futur shpatën, shishin etj.

E kap supash e e shtyn
Burracakun, q' i përulet,
Edhé në surat e pshtyn !

- Këput xverkun, bré *mavije*¹,
Çporru, qën, lanét, jezit,
Që s' të mbet lezet e shije,
Që po dridhesh si evgjit !
Kush të tha ty m'u përzî,
Bré allçak², bré faqe-zî ?
Kshtu si ty grua mos qoftë,
Uh ! Allahu të marroftë !

Dhe i derdhet vrik për sÿsh,
I shqep gradat e ja flak,
Kordhën ja thyen më dysh
Dhe ja heth tej në batac !

Si u ngrys e perndoj Djelli,
Edhe lufta po rallohej,
Çeta vjen afër një vrelli
E zû lahej e freskohej,
Dhe si pa rrugën e lirë,
Ulen barkazi të gjithë,
Dal-ka-dal' e fort vështirë,
Hyjnë në kallijt me drithë,
Edhé ikin e largohen,
Marrin udhën nga Pojani,
Shumë lodhën e mundohen
Gjer sa sosin te Sovjani.

Shkojnë lehtas e ka-dale,
Sa që ishin, - dhetë vetë - ,

¹ mavije = frikacak (shprehje : “U bë mavi nga frika”)

² allçak = Njeri gjysmak nga mendja, torollak.

Por, ah, zhyten nër moçale,
Edhé bijen në kënetë !
Edhé Turqit i nuhatnë,
E në pritrat kur s'i panë,
Vrap, me sa fuqi qi patnë,
Sipër trimavet u-ranë.

Folmë ti, o Zân' e malit
Ç' ngjau atjë përtej moçalit,
Si u mbajtn' ata të shkretë,
Zhytun brenda në kënetë,
Si qendruan, si luftuan,
Ata shpesh, ata pullumba,
Si s'u fikn' e si s'u shuan,
Pa fyshek' edhé pa plumba !

Turqit mû në llom sulmojnë,
Edhé tepër i afrojnë,
Duan krejt aty t'i zhytin,
T'i farrosin e t'i mbytin !
Por, ah, ç'ka s' të mson nevoja,
Kur të vjen shpirti ne goja,
Mëndja çelet si një pishë,
Njeriu bâhet si një bishë !
Nj' ashtu dhe ata asllanë,
Me sa hov e fuqi kanë,
Derdhen me grusht' e pëllambë,
Duan t' i çqyejn me dhambë !
Në batac brenda i krydhin,
I fundosin e i shtrydhin,
Flluska plot lëshon kënetë,
S' ban një pare bajoneta,
Gryka-grykas po përfyten,
Me duzina Turq po mbyten !

Një onbash¹ kap Dilaverin,
E kërkon me thonj t' xhvatë,
Shume liksht e zû të mjerin,
S' ka ç' bân Dilaver' i ngratë !

Vrik kërcen Halim Tërbaçi,
Dhe onbashin e përkuli,
Si në një kafshat' kulaçi
Dhambët mû në vesht ja nguli,
Ja coptoj, s' desh t' ja lëshojë,
Ja këputi deri në rajë,
Vesh' i tij i mbet në gojë,
Onbashi fillon të shajë !
Por ahëre Panariti,
E përfshin e i zhyt kryet,
Thonj't e tij në fyt ja ngjiti,
Trup' i tij epet e thyet !
Nuk e panë mâ të ngratin,
Jet' e tij në llom mbaroj,
Se Qamili ja nxu fatin,
Vaj, i shkret' onbash ç' pësoj !

Bimbli, sa do q' ishte thellë,
U çon peshqesh një sharpnellë,
Shkndit' e saj si hÿ çkëputen,
Turqit s' dijnë ku të futen !

Trimat gjejnë rast e dalin,
Vrapin as një çasht s' e ndalin,
Kapërxejn' atë kënetë,
Me trimni e gjak të nxehtë,
Edhë nga Starova bijen,
Krejt të ndryshmë, sa nuk njihen,

¹ Onbash = tetar (dhetar i ushtris turke) (K.Floqi)

Kështu jetën e shpëtuan,
Shumë vujtn' e u munduan !

Por mjerisht k'ta kapitanë,
Që të dy mâ von u vranë,
Bellkameni ra mâ parë
Si dëshmor nga Negovani,
Dhe Qamili mbet i vranë,
Kot më kot prej një dushmani !
Dhe Themistoklin'¹ e mjerë,
Atë trim me atë vlerë,
Mû ne Selenik e vranë,
Tradhësisht Francezt' i ranë !

.....
Nesërmet, kur agoj dita,
U ngarkuan më një qerre,
Që të gjasht' ata petrita,
Pa kunora e pa ndere,
Mû në Korçë janë prurë,
Prej asqerit të Dovletit,
Dhe pa kasa, pa qivurë,
N' atë sheshin e hyqmetit,
Gjithë tok u sërënditnë²,
U storasnë pa një zhurmë,
Një-pas tjetrit u radhitnë,
I rrethoj përqark një turmë.

Hafûz Pasha rafî tel,
Te Valiu i Monastirit,

¹ Themistokli Gërmenji patriot shqiptar, në hotelin e tij u mbajt Kongresi i Manastirit (Kongresi i alfabetit shqip). Në tetorin e vitit 1917 pushkatohet nga një togë franceze pas shpalljes fajtor nga gjyqi ushtarak për kontaktet me autoritetet austro-bullgare në Pogradec para marveshjes me francezët (nga Wikipedia)

² u sërënditnë = u vunë në radhë (sërë)

E krekohet si një gjel,
I lavdrohet fort Myshirit !

Fton me vrap prindët e shkretë,
Të dëshmorëve të mjerë,
Që t'i shohin edhe vetë,
T'a ngjerojn' atë poterë !
Desh t'i hithte t' pavarrosun,
Që të xhvateshin nga qëntë,
Desh t'i shifte të xvarrosun,
Që t'u hyjshin thellë mëntë !
Por u çue pësh qyteti,
Hafûz Pashën protestojnë,
Sa mbrîn urdhën drejt nga Mbreti
Që me ndere t'i varrojnë.

Prindët kur ardh' e i panë,
Përmbys mbi të vramit ranë,
Por një lot prej sÿsh s' lëshuan
As i qan' as i vajtuan !
Se u qanin thellë zembrat
Me mallngjime, me ngashrime,
E u dridhshin deri n' thembrat,
Vner kullonin e pikllime !

Kur mâ von u mblodhë gratë,
Të shpërleshuna, të marra,
Kur i qan' ata të ngratë,
Me gazepe, me llahtara,
Ku,ku,ku, se ç' ngjau s' tregohet,
Ajo gjâmë nuk harrohet,
Lotet, vaji ulërimi,
Kan' kalu' ç' do mas' tregimi
Jehoj brima an' e mb' anë,
Korça, rrethet në zî ranë !

Por dhe Pashës ju droth shtati,
Ju droth shtati atij gjaksori,
Atij ujku e xhelati
Ju thek zembra e krahnnori,
Dhe në mes të grave futet,
Tue u dhanë ngushëllime,
Shpirt' i tij sa vjen po zbutet,

- Mjaft, u thotë, kto vajtime !
Këta trima nuk vajtohen,
Po përcillen me këndime,
Veç me kang' ata ngushllohen,
Me gzime, me kërcime !
Këta të kënaqun ranë,¹
Se detyrën e mbaruan,
Këta vdekje kurrë s' kanë,
Jan' të gjallë, shentëruan !
Makar' gjith' kështu të vdesim,
S' ka mâ e madhe lumtëri,
Atë dit' edhe né presim,
S' ka mâ t' shëjtë therori !

Këta djelm né n'a luftuan,
N'a krastitnë kaq' asqerë,
N'a coptuan, n'a shkatruan,
S' ishin burra, po pantherë !
Né anmiq këta i kemi,
Dâme shumë n'a kushtuan,
Po të drejtën lé t'a themi,
Këta vehten e nderuan !
Po nderuan dhe Shqipninë,
Kaqe fort, sa nuk kujtonim,
E treguan mjaft burrninë,

¹ Vargu i mëposhtëm mungon

Sa nuk prisnim, as shpresonim !

Therorija s'u mohohet,
Do t'i shkruaj Historia,
Vepr' e tyne nuk harrohet,
Do t'i mbajë mënt Shqipnija !
Si një-një me fé të gjallë,
Gjer në gjû e derdhë gjakun,
Bota si këta sheh rallë
Nuk ju hamë kurrë hakkun !

Këto foli Qyrd-Pashaj.
Rreth tij u mbloth gjith' asqeri,
Dha një urdhën Mirallaj,
E qendroj në shêjë nderi !
Dhe shbërtheu një bataré,
U tund Korç' e rrethe ç' janë,
Pashaj trimat qet' i lé,
Shmanget asqeri më nj' anë.

Si largohet pak ushtria,
Që të gjasht' ata i ngrehnë,
Popull plot, si mizërija,
Një nga një në vorr i venë,
Dhe nga dale i lëshojnë,
Në një çurk lottesh i lanë,
Tremben se mos i lëndojnë,
Djelmtë, që dëshmorë ranë !

Kështu funt kjo luftë mori.
Armët t' ona u nderuan,
Kombin faqe-bardh' e nxori,
Ata trima shentëruan !

Kur dëgjoj Sulltan Mehmeti,
At' trimni të patreguem,

Tepër i habitun mbeti,
I përzîshm' e i çqetsuem,
Por, s' i râ mohit burrnisë,
Sado që s'u ngushëllua,
Për luânat e Arbnisë
Shpirt' i tij fort u përslua,
Dhe s' u mbajt, me zâ bërtiti,
Me një zâ si një llahutë,
Dhe shpeshher' e përsëriti,
Ashkollësûn, bré Arnaûtë !

VIII.

G j a k m a r r j a

Ç' âsht' ajoy kapodajî,
Si *subâsh*, e si *spahî*,
Kaleshân¹, mustaqe-dredhun,
Që po vjen tuke përdredhun,
Që po tundet e po shkundet,
Që po ecën e lëkundet,
Q' i lëshojnë vënt kaq veta
E po i bajnë “t'u ngjat' jeta” ?

Vehten fort të math e mbajtka,
Një nishân sa mir' i vajtka,
Qënka veshun n' uniformë,
Si aktori në pllatformë,
Paska ngjitun dy shirita,
Dy ardhushka, dy astrita²,
Që ban, ç' ban e i verrén,
E gëzohet e dëfrén,
E qesh buza e nuri,
Qysh mintën që i vuri !

Ky nâ qënka Rustemâj
Q' e kish vegël Mirallaj,
Që me t' holla e me mitë³,
Ja shpërblente tradhëtitë !
E gradoj si komisér,
Se i bâni shumë nder,

¹ *kaleshân* = leshator, vetullzi, etj

² *Astrit* = një farë gjarpni pullalli (K.Floqi)

³ *Mitë* = ryshfet (K.Floqi)

Pra, i fali dhe nishân,
Që në krahënor e mban !

Sa i lumtun që po duket,
Herë qesh e herë nkuqet,
Si kur fitoj një *kalâ*,
Psé u hoqi një *belâ*,
Psé i hoq një breng Dovletit,
I shërbeu si besnik Mbretit,
Sado q' ishte një Shqiptar,
Ky radhtor, *katil*¹, kusar !

Gjith' e presin, e nderojnë,
Me gëzim' e përhirojnë,
Shesh i duket e lëndinë,
Thua se zû Perëndinë !
Ashtë tepër i qetsuem,
Çetat tuke i shkatruem,
Festen për mbi sÿ e mban,
Ky dangall², ky shakllabân³,
Sepsé Mitka ish burgosun,
Jet' e tij ish më të sosun,
Pret t'a shohë kur t'a marrin,
Mbi trikambëshen t'a mvarrin,
Pengim tjetër nuku ka,
Ç' do që ngjau ju duk *shakâ* !

Gjith' ajy gjak që u derth,
As e kuq e as e mverth
Gjaku që u derth si krua,

¹katil=Ai që vret dikë në mënyrë mizore, vrasës i pamëshirshëm, kriminel; ai që nuk ngopet duke e munduar dikë, duke i bërë keq dikujt

² Dangall = bark-math, shishman (K.Floqi)

³ Shakllaban = llapazan, njeri që të mërzit së foluri (K.Floqi)

Që shkoj rëké e përrua,
Që vaditi tok' e dhé,
Për lirë e për Atdhé !

Si kur shkerba, ose bisha,
Që s' lé vazhd' e monopat,
Që hyn shkarthi në për pisha,
Edhé gjahun e nuhat,
E mbassi në gjyrm' i vihet
As minutën s'e lëshon,
Përçan ferra, dushnja¹, shkrihet
Gjer sa gjahun e vezhglon,
Edh' ahëre vrik i sulet,
E përfshin e posht' e vé,
E me etje gjaut i vrulet,
E me thonj në gryk' e zé,
E i çel të madhe varrë,
Fut turrinjt' e kokën s' ngreh,
Gjer sa i thith gjakun mbarë,
E pik vlagu nuk i lé,
Nj' ashtu dhe këtë gjakpirës,
Nuk e nginji ajy gjak,
Dhe si një çanak-lëpirës,
As *ryshfet*, as gjâ s'e mjak²,
Po dhe n' ândër rî mendohet,
A ka ndo një poshtërsi,
Që mjafton sa t'i kujtohet
E t'a bâjë ky fat-zî !

Si u ngrys, ja shtron me nj' here
Me rakî, pastaj me verë,
Bahet thump e kokën-drasë,

¹ Dushnjë = shëlgjishte të ulta, ferrishte (K.Floqi)

² Mjak = vdes për bukë, lodhem, kapitëm, mjaftonj (K.Floqi)

S' ka njeri kush t'a përkasë,
Edhé dehet, bahet but,
Shpirt-lugati, ky harbut,
Dhe nga mez' i natës çohet,
Nga shtëpij' e tij drejtohet,
Fort i skuqun, fort i nxehun,
Sillet rrugës mjaft i dehun,
Dikur shkon e has në mûr,
Dikur shkrep mbë ndo një gur,
Dikur bije e rëzohet,
Dikur plaset e varrohet,
Dikur pingulthi më bark,
Se shtëpit' i vijnë qark !
Dal-nga dale tue u hequn,
Derën gati e ka gjetun,
Edhé çelsin xhepit nxjer,
Brenda hyn, gjumi e merr.

Kthehet rrotull e vërtitet,
Çfryn, rënkun, gulçon, përpiket,
Rakì, ven' i ndizen flagë,
Zgrofin¹ s' ka me se t'a lagë,
Në për ândër flet preçart,
Gjoksi i çohet posht' e lart,
Kush di ç' ândër sheh lugati,
Ky shpirt-kazmë, shpirt xhelati !

N' ato ândra e kllapì,
Dikush hyn n' atë shtëpi,
Tue u hedh' prej një avllije
Si një *xhind*, a si një hije ;
Çilet vrik e dhomës dera,

¹ zgrof = stomaku i njeriut apo kafshës, por këtu ka kuptimin e
“fytit”

Dhe hyn hija si Sketerra,
Edhé vjen afër një shtrati,
Ku ish shtritun arrakati.

Mû në terret tuke ecun,
Hija diç' ka po kërkon,
Herë ndalet tuke ngecun,
Mbi karig' a mbi një fron,
Herë zë e hiqet zvarë,
Edhé do diç' ka të marrë,
Herë muret prek me dorë,
I pa-qet' e i pakorë,
Deri sa has në një kamë,
Që ka një të ndritshme llamë,
Dy gjarprushka për mbi myll,
Me një hânëz' e një hÿll,
Has dhe një *alltipatllake*,
Një revole karadake¹,
Që të dyja shpejt i rrok,
Njanën mik' e tjetrën shok,
Dhe katilit i afrohet,
E shkunt supash që të zgjohet,
Se në gjumë s' do t'a vrasë,
Dy-tri fjalë do t' ja flasë,
Shkakun do që t'i tregojë,
Arësye t'i kërkojë,
Ç' pat me shokët q' i tradhtovi,
Psé kaq poshtër i mashtrovi,
Psé u hangri kaqe pare
E i fiku, i vrau fare !

¹ karadake = malazeze

Ashtë Mitka ky i shkreti,
Që nga burgu kishte dalë,
Si e qysh i gjallë mbeti
Nuk përshkruhet dot me fjalë !

Atë natë të tmeruem,
Që në burgun, si sketerrë,
Të plagosun, të dëshpruem
E përçuell me poterë,
Atë natë, që s' harrohet,
Natë tmeri, natë zîje,
Që nuk ka si krahësohet
Me vampire, xhinde, hije,
Si e muar, e xvarosnë¹,
Bot me shkelm' e me dajakë,
Si e çuan e burgosnë,
E e ngopnë me kondakë,
Në një qoshe e përplasnë,
Dhe më terrët fill e lanë,
Brenda një birruc' e rasnë,
Buk' e ujë nuk i dhanë !
Se s'e panë me nevojë,
Të kujdesen aq tepër,
Ç' ka, se urët² do kalojë,
Ky litar do, jo gjâ tjetër !
Se të nesërmen pa gdhirë,
Mbi trikamshen do t'a vijnin,
Për atë nuk kish mëshirë,
Mitkën varrun do t'a shihnin !

Mez' i natës kish kalue
Mitka kur ka ardh' ndër mënt,

¹xvarosnë = e hoqën zvarrë

² urët = i uritur

Dhe një pik' e kish pikue,
Kur pa vehten n' atë vënt !
Por harron plagët që mori,
Harron shkelmë e dajak,
Një pshertim nga zembra s' nxori,
Vehten s'e sajoj¹ aspak !
Dhe atjë ku po mendohet,
Ku nuk shift' as një shpëtim,
Prapë ky nuk dëshpërohet,
S'e lé zembra, është trim !
Kqyr atjë nga fund' i burgut,
Një dritor të vogël sheh,
Ju kthjell mëndja këtij murgut²,
Zembra fillon e i rreh !

Ish një *baxh*³ e rrumbullaktë,
Drita brenda mezi q' hyn,
Një shkëndi i shkoj e flaktë,
Sulet dhe baxhoren msyn,
E me një të vogël sharrë
Hekurat e saj sharroj,
Kërcen gazit si i marrë,
Kur qëllimin e mbaroj !
Del me nj' herë e jashtë gjindet,
Vuni ré që s' kish njeri,
Edhé më së fundi bindet,
Që s' që ândër, as kllapì,
Psé e pa vehten të lirë,
Pa zinxhira, pa vargoj,
Fati i tregoj mëshirë,

¹ Sajonj = numuronj, llogaris (K.Floqi)

² murg = kuptim tjetër është : “i mjerë”, “i shkretë”, “fatzi”

³ baxh = dritare e vogël në çati apo tavan për të dalë në tarracë

Që prej burgut gjall shpëtoj !

Ulet barkas tue përgjue,
Mos dëgjojë ndo një fjalë,
Tue u heq' tue u xvarrue,
I rreh zembra palë-palë !
Kur afron te karakolli,
Dëgjon disa pëshpërime,
Kambët afër tij i solli,
Dhe dallon ca bisedime.

Aty ishin dy rrojtare,
Shok me shok po kuvendonin,
Ç' kishte ndodhun, ç' kishte ngjarë,
Shoqi-shoqit i tregonin.
Mitka ri edhe mban veshin,
S' merr firomë, nuk lëvis,
I dëgjoj mirë se ç' theshin,
Shum' u vrâ, u sëkëlldis :
Mori vesh luftën që ngjavi,
Shokët,që ju vranë kot,
Kapi kryet edhe qavi,
Sÿt' e tij ju mbushnë lott !
Fort u droth, u turbullua,
U prish mëntsh e u mahnit,
Sÿn' e tij ju zgurdullua,
Mbet pa goj' e u nemit !
Por, e mblodhi prapë mëndjen,
Kohën më kot nuk e bjerr,
E peshovi mirë gjëndjen,
Ndonse zembra çurgon¹ vner !

¹ çurgon = Rrjedh shumë e me force (nga fjala “çurg”)

Karakollit i shkon njetë,
Edhé barkazi largohet,
E ndihmonte ajo natë,
Natë e terrët, që s' harrohet.
Si e pa se kish shpëtue,
Mori rrugën për së gjati,
Tuke bredh' e tue nxitue
Me sa shpirt e fuqi pati.

Tash po kujton Rustemânë,
Shkaktarin e mallkuem,
Dhe barbarin Qyrd-Pashânë,
Egërsirën e tërbuem !
Tash e njovi mirë mikun,
Tash e njovi tradhëtinë,
Tash e mori vesht anmikun,
Fort e vrau këjo të zînë !

Një zjarmi edhé një flagë
I përsllon shpirtin e gjorë,
Dhe kërkon të marrë shpagë,
Gjaku i vlon nër krahnorë !
I jep vehtes e trimnohet,
Ter' a laga e heth zarrin,
Rustemâjt po i drejtohet,
Që t' a vrasë gjakatarin !

Vjen e gjen shtëpin' e tij,
Hipën nga dal' mbi avlli,
Edhé hidhet në obor,
I rreh zembër e krahnor ;
Nje dritare zë e hap,
E hyn brenda me një vrap,
As kurrkushi s'e kuptoj,
Se njeri ky nuku zgjoj.

Rustemâj po flé i humbun,
Pijaniku, sarahosh,
Se rakija e ka mundun,
Flé fat-keqi bukurosh !

Si një tigër e shituem¹
Prej gjujtarëve të saj,
Trupin plagë të ngarkuem,
Këlthet, pshertin pa uzdaj²,
E ulrin e dëshpëruem,
Me një sÿ të turbulluem,
Se i dhembin plagët shumë,
Se i shkon gjaku si lumë,
Dhe sado që e lëndojnë,
Sado gjak që i kullojnë,
Ajo dhimbjet i duron,
Sepsé shpagën dëshiron,
Ashtu dhe heroji jonë,
Gjakn' e shokëve kërkon,
Dhe sado që e gjen vonë,
Ky gjaksorin s'e lëshon,
Po me një etje të pashojtun,
Gjoks e bark kërkon t'i çajë
Se ata prej tij kan' vojtun
N' atë gjak të tij t'i lajë !

Brof prej supash, pra, e zuni,
M' kâmb' e çoj, mbi shtrat e vuni
Dhe ashtu si ish mbi shtrat
E ka pshtymun në surat,
Edhe zânin tue e dredhun,
Një sÿ t' egër i ka hedhun,

¹ Shitonj = plagos.(K.Floqi)

² Uzdajë = shpresë (K.Floqi)

Dhe kështu i flet tradhtorit,
Ktj të poshtmit, këtë horrit :
- Çohu, qen, bré qen, bir qeni,
Rob i poshtëm, i mallkuem,
Që s' të lan lumi, liqëni,
Për tradhtit' që ké punuem !
Ngrehu, bré klysh, bré klysh ulkonje
Bir i bushtres, horr, evgjit,
Ti që sheshash n'a tradhtonje,
Çohu shpejt e mos bërtit,
Se, për Zotin, mjaft një fjalë
Faqe-zi, po të shpëtoj,
Shpirti yt q' at ças ka dalë,
Jeta jote krejt mbaroj !

Psé, mor' njeri i fëlliqtë,
N'a u solle kaq i lik,
Psé n'a shite ne anmiqtë,
Psé n'a fute në rrezik ?
Psé më qafë kot n'a more,
Mos të bëmë ndo një faj,
Psé kaq djelm më kot i korre,
Kaq shtëpi shtive në vaj ?
Nuk t'u thâ e zeza gojë,
Kur n'a shite te Harrapi,
S'u hap dheu të të farrojë,
Kur n'a çove te kasapi ?

Kështu foli Mitka i gjorë,
Rustemâj mbet, u nemit,
I ngriu gjak e kamb' e dorë,
Mbet si drû e u stapit¹ !
Ju shpif hethja, tartakuti,

¹ stapit = mbetet i ngrirë në vend, shtanget

Këtij horri e laduti¹,
I kërcasin nofuj, dhambë,
Djersa i shkon gjer në kambë,
Frika eshtnat ja dërmoj,
Palc' e dëj i depërtoj !
S' ka guxim vehten t'a mbrrojë,
Ky i dobët burracak,
S' munt rrezikun t'a largojë,
S'i ka mbetun pikë gjak !

Se tradhtori kur stërditet
Me atë q' e ka tradhtuem,
Fjala me një her' i pritet,
Ç' far' do shpres' i është shuem,
Dhe s'i ban as kamb' as dorë,
Se mëkati e verbon,
Ngrin e bahet akull, dborë,
Gjaku i tjetrit e dënon !

Si një shtâzë e drobitun,
Si një qen që s' të kafshon,
Ky njeri i neverritun,
Ndryshon si *hameleon*².
Para Mitkës krye-ulun,
Me një herë gjynjëzon,
I përzishm' e i përkulun,
Me lot mëshir' i kërkon,
Po, kur pa e veshgëllovi
Se ç' do lutje kot i shkoj,
Uli kokën e pushovi
U nemit edhe nguroj !

¹ ladut = i pabesë, shpirtkeq (K. Floqi)

² Hameleon (Greq.) = Një farë krymbit që ndron shpesh ngjyra (K. Floqi)

- Për lugetët s' ka mëshirë,
I përgjigjet Mitkë plaku,
Për tradhtorët e pështirë,
Fjalën e ka vetëm gjaku !

Rustemâjt i del e pira,
E shëkon që s' ka shpëtim,
E fillon me fjal' të mira
Që t'a zbutin atë trim ;
Por se Mitka s' dëgjon fjalë,
E përfshin e posht' e lé,
Me një pezm' e me një valë,
Giunin¹ mbi krahnor i a vé !
Kërkon fytyrën t' ja përdredhë,
Si një pule, një këndezi,
Matet me revol t' i hedhë
E t'a zhdukë krejt nga mezi,
Por ka frikë mos pikaset,
Edhë lagjen mos çqetsojë,
Me patrullat mos të haset
Dhe qëllimi mos dështojë !

Rustemâj vé *behriâjnë*²
Po njeri nuk e dëgjon,
Syt' e tij me lott i qajnë,
Por nga Mitka nuk shpëton !
Dridhet i ziu si purteka,
Fort i zbetë në të pamë,
I ka mbrijt' *exheli*, vdeka,
I ka ardhun ora e mbramë !

¹ Edhe në origjinal është shkruar “Giunin” dhe jo “Gjurin”

² Behriâj = kushttrim, allarmë. (K. Floqi)

Një nga një ata dëshmorë,
Ja përment atij fat-ziu,
Kamën e përdreth në dorë,
Dhe me gjashtë plag' e griu !
E godit kryq e tërthori,
I çan bark, i çan krahnor,
Zorë e mushknë i nxori,
Kshtu e vrau atë tradhtor !
E e la në një pellk gjaku,
Goj' e tij vjell shkumbë plot,
Edhë kamën tej e flaku,
Sÿsh ju derdhë nj' a dy lott !

Kishte dhanë kryet Hâna,
Mbi ç'do cep e mbi ç'do skaj,
Rustemajt i ish e thana
Mos t'a shihte paskëtaj !
Ajo ishe fundit natë,
Që tradhtori nuk shpëtoj,
Sa shkaktoj ky dorë-thatë,
Atë natë i shpagoj !

Ishte afër më të gdhirë,
Gjâ s' lëviste as gjëkunt,
Mitkës ju duk e vështirë
Ajo natë që s' kish funt !
Veç një kang' e ngushëllonte
Nga sherif' e minarësë,
Ku një muezi këndonte
Sabahinë, si mbas fesë !

Mitka rëmbeu revolverin
Më fyshek' ashtu si ish,
Heth mbi supet mauzerin,
Që Rustemi arm' i kish,

Edhé turret si rrufeja,
Një dritor' e shkapërxeu,
Shkel në rrug' e shkon si reja,
Dhé përpinën¹, posht' e theu.

Shtije sýt' e sheh e përpyetë,
Kujton shokët me mallngjime,
Shpirt' i tij nuk është i qetë,
Zembr' e tij ngufon pikllime !
Desh t' i japë funt një jete,
Që ju dukte kaq mizore,
Desh të zbrazë dhe mbi vehte,
M' atë dorë aq' gjaksore,
Desh të lante një gabim,
Një gabim që s'e mohonte,
Deshte si një burrë trim,
Ndjesë shokve t'u kërkonte !
Por mendoj se gjakn' e tija,
S' kish të drejtë kot t'a bjerrë
Kish nevojë Shqipërija,
Për at' gjakn' e djelmve t' tjerë !

Ikën, ikën e largohet,
I kënaqun, po pa shpresë,
Do me shokët të bashkohet
T' u kërkojë gjithve ndjesë.

Ecën si një vang i çartun
Rruga gjatë ku e çon,
Edhé kryet tuke vartun,
S'shef përpara, as dëgjon !

¹ Perrëpinë = tatëpyetë.(K.Floqi)

Kur kalon nga Dunaveci,
Ulet pakëz e qendron,
Fuqi tjetër nuk i ngeci,
Shtrihet krahas e pushon,
Por s' u çloth aq' mir' i ngrati,
Prapë çohet pak-nga-pak,
Sytë me uj' i spërkati,
Plagët lan, q' i kish plot gjak,
Edhé me nga-dale niset
E vjen afër një mullini,
Afër jazit¹ tij aviset,
Q' i gurgllon rëshqitas vini.
Hyni prapa një korrite,
Nënë lugun e saj fshihet,
Mizorit' e asaj dite
Desh t' harojë, desh të shtrihet
E e merr një i âmbël gjumë,
Flê i ziu i rackapitun,
Ashtë lodhun, rregjun shumë,
I këputun, i drobitun !

Atjë gjithë ditën fjeti,
S' e pikasi as njeri,
U çloth dhe fuqin' e gjeti,
Por prap' i piklluem rî.

Si merr rrugën e përpyetë,
Has më një kopë me dhî,
Dhe bariu q' e njihte vetë,
I tregoj fatin e zî,
Gjâmën, që çetat pësuan,
Tmerin që panë me sytë,
Si u vranë e u shuan

¹ jaz = vijë a hendek i vogël, që shpie ujin në mulli

E si s' patnë shok të dytë !

Mitka gati vargëllovi¹,
Shtërngoj zembrën, s' foli mâ,
Një pshertim nga zembra i dolli,
Ikën prapë e s' ban zâ;
Merr shushavat², arratiset,
Se ku shkoj s'e pa njeri,
Se ku gdhihet e ku ngryset,
Shêjë s' la ky trim i rî !....

.....
Pak mâ von, nga Ramazani,
Në një kafë të çarshisë³,
Kishte dal' ajy dushmani,
Ajy ndjeksi i djalrisë,
Q' i shkaktoj aq' shum' andralla,
Aqe burgje e sflitje,
Aj kollazi Rexhep Palla,
Për dëfrim' e për zbavitje.
Mbi një fron ishte sheshue,
Kishte ndezun nargjilënë,
Si rà topi ja kish shtrue
Me rakin' e me mezënë.
Rrotull kish disa zabitë,
Që me Rexhepânë pinin,
I kish shoq, i kish të tjtë,
Rexhep Pallës pas i vinin.

Flisnin, qeshnin, llomotitnin,
Shanin, tallshin me Korçarët,

¹ Vargëllonj = më bije të fikët, vilani (K.Floqi)

² Shushavë = arrati, çporrje (K.Floqi)

³ çarshi = treg i mbuluar, rrugë me dyqane në të dy anët varg
njëri pas tjetrit

Ç' do ndyrsi prej goje qitnin,
Kusur s' ljinin për Shqiptarët !
Goj' e tyne kapërxente
Tullumbxhijt' e Gallatâsë,
Shpirt' i tyne vlonte, zjente,
Si kazan që do pëlçasë !

Shëmbëll s' kishte Rexhep Palla
Në fëlliqj' e në të sharë,
Nuk i djerste veshi, balla,
Por,.... kish has' gozhda në sharërë,
Se Themistokliu Gërmëni,
Kishte kohë q' e vezhglonte,
Rrotull tij sillej si qëni,
Hapa-hapin e gjyrmonte !
Më së fundi rastin gjeti,
Mori pas Vasil Tromarrën,
Dhe Dalipin nga Përmeti,
Tok të trë e muar barën,
Edhé shpejt shtegjet i zunë,
Rexhep Pallën e qelluan,
Që të trë në plump e vunë,
Edhé poshtë e rëzuan !
Një gulçim nga zembra i dolli
Ngufoj, thiri, ulëriti,
Një val' gjaku i shkreti volli,
Por patllaken dot s' e qiti !

Rexhepâj kot u mundua,
Huan vrasësve t'u kthejë,
Ky më kambë mâ s'u çua,
S' munda dot t'u a shpërblejë,
Se, prej plagëve që mori,
Nuk' i mbeti as një shpresë,
Një vdekje mizor' e korri,

E pa bukur se do vdesë !

Kshtu kta horra u spastruan
Mbet e qetë Korça e gjorë,
Trimat t'onë triumfuan,
Shpagën e muar me dorë !

Hafûz Pasha kur u kthye,
Si i çmendun e i marrë,
Tjetër vepër don me krye,
Mitkën dëshiron t'a mvarrë !

Ditën tjetër, pa râ Djelli,
Dy xhelat' ishin gatì,
Por se kot u vajti zelli,
Mitka u shduk në arratì !
Mirallaj qënke hidhnuem,
Dhe zhandarët i qertoj,
Qënke bâ qën' i tërbuem,
Por se zogu fluturoj !
Nami e mallkoj sa mundi,
Fshau e fshau po gjâ s' fitoj,
Kjo e keqe e lëkundi,
Shdukja e Mitkës i kushtoj !

Filloj prapë do marrina,
Do përdorte hekur, zjar,
Do të qitte ngatërina,
Do të vjerrte në litar,
Por râ randë i sëmutë,
Një lëngjyer¹ e godit,
E përsilloj fort liksht në trutë,

¹ lëngjyrë = Emër i përgjithshëm për disa sëmundje të rënda, që vazhdojnë gjatë (tifo, kolerë, sifiliz etj.) Në këtë rast duket se bëhet fjalë për hemoragji cerebrale.

Korçës qafet ky ju shqit !
Nga qyteti shpejt e ngritnë,
T'a dërgonin n' Anadoll,
Por nuk muntnë, nuk harritnë,
Ky dha shpirt mû në Stamboll !....

E P I L L O G U

Ishte or' e Shqipërisë,
Dita e bardhë kishte lé,
Kjo kulçedër e Turqisë
Mos të dukej mâ n' at' dhé !
Korça plakë dhe Korçarët
Qysh at' çash kishin shpëtue,
Me ata dhe gjith' Shqiptarët
Ç' do rrezik kishin kalue !

Shkrepi lufta e Ballkanit,
Kontinenti u ndryshua,
Mori funt jet' e Tiranit,
Dhe Shqipnija u lirua !
Mbi kështjellat e ç' do majë,
Valoj Flàmur' i shentnuem,
U rilint shpres' e uzdajë,
U ringjall Komb' i shelbuem¹ !
Por ata burra therorë,
Që për Kombin jetën dhanë,
Do të mbeten si dëshmorë,
Kujtim t' amëshuem² lanë !

S' duhen qitun ne harresë,
Dhe ata që u ndihmuan,
Që me t' holl' e ç' do pagesë,

¹ Shelboj = shpëtonj një njeri prej rrezikut. (K.Floqi)

² Amëshuem = i përhershëm, shekullor (K.Floqi)

Kryengritsit i forcuan.
Një prej sijsh ish Luarasi¹,
Që komitat i ndihmovi,
Në shtëpi te tij kush hasi,
Përkrahj' e shtekti ngjerovi.
Ky me t' holla e me libra,
Me përpjekj' e me mundime,
Pa një zhurmë e pa qibra²,
Kombit i dha mjaft fitime.

Farën që mbolli Naimi,
Sami beu e Efthim Mitkua,
Kristoforidh Kostandini,
Veqil-Harxhi, Vretua³, Çakua⁴
Pjetër Budi e Bogdani,
Pashko Vassa e të tjerë,
Q' an' e kant u dolli zâni,
Geg' e Tosk' shkrimtar' të ndjerë,
Këta trima e patnë korrë,
Me pushk' e me shpat' në dorë !

Këta ishin djelmt' e parë,
Për lirë që derdhë gjakun,
Nga të paktët Shqipëtarë,
Që u muar Turqvet hakkun !
Lanë eshtnat aq' të vlerta,
Bash në vlugun e djalrisë,
Pra, statua të mermerta
Meriton kjo lul' e Arbnisë !

Sa të llampsin drit' e Qjellit,
Hyjt' e Hâna sa të jenë,

¹ Kristo P. Luarasi (K.Floqi).

² qibra = kryenaltësi, fodullëk

³ Jan Vretua Postenani (K.Floqi)

⁴ Anton Çakua, Çajupi (K.Floqi)

Sa të ndritë flaga e Djellit,
Tokë, detë e liqënë,
Sa rrutllon ky lamsh' i Dheut,
Ata trima do kujtohen,
S' vdesin, jo, djelmt' e Atdheut,
Hijet do t' u adhurohen,
Dhe mbi krye të ç' do varri,
Emnat lé t' u llamburitin,
Thurrun me kunora lari¹,
Brez-pas-brezit t'u shëndritin !
.....
Dhé të leht' e ndjesë patshin,
Më Parajs si ëngjej vajtshin !

F U N T

Ndollinat që tregojmë kanë ngjâ më 1911, në muajin Korrik.

Kërkojmë ndjesë se edhe për disa të tjera gabime orthografike që n' a patnë shpëtue, për shkak ngutsije shtypi.

Këto dy shënime të mësipërme janë të autorit Kristo Floqi

¹ Lar = dafinë.(K.Floqi)

F J A L O R T H
i
DISA FJALËVE TË TEKSTIT

A

Ahenk : kângë, dëfrim me kângë e valle.
Alltar : tryez' e shëntrume, elter
Amëshuem : i përhershëm, shekullor
Ankth : siklet, randsi shpirti.
Angushti : ankth, mërzi shpirti.
Aparjas : heq dorë, më pritet shpresa
Astrit : një farë gjarpni pullalli
Avân : tiran, dhespot.

B

Bagllamâ : një farë buzukut
Baluke : flokë që zânë ballin.
Befas : pa pritun, pa pandehun.
Beft : kap befas
Behriâj : kushtrim, allarmë.
Bel : ndi, mez' i trupit
Belth : gjith' ajo (mezi)
Beng : një lloj shpëndi, verddhash.
Bërlok : copë-copë, hî, pluhun.
Binek : hajvan qiraxhiu i ngarkuem.
Birrucë : vrim' e vogël.
Bishë : shtaz' e egër, derr' i egër, ujk.
Bli : një farë shelgu, që fletët e tij zjehen e pijen.
Bokë : kodrinë, sukth i mveshun me shelgje
Bolbë : mjerim, e keqe, poterë, fat i zî
Bubrec : një far' insekti,brumbull, krymp.
Bung : një farë lisi, përnar, çinar i vogël.
Burazân ose **burazâne** : shallvar, poture.

C

Cak : vënt, tamam

Carrân : çerrep, votër

Cedonj : lëshonj, dorëzonj, baj havalé

Cmir : nakar, hasét, zili.

Curril : rrëké, vin' i vogël uji.

Ç

Çart : prish, coptonj, shkatronj

Çarruvi : ngatrim, ndërlikim, trillim.

Çinar : rrap i motshëm

Çurgon : rrjedh çurk, gjerbon, pikon.

D

Dallonj : çquanj, ndanj për së largu, zgjeth.

Dangall : bark-math, shishman.

Delì : i çmendun, i marrë.

Div : i ranë prej Qjelli, hynor.

Dokër : fjalë e trash' e e kotë, gjëpur

Drithronj : dua fort, dua përmallshëm.

Drudhem: sulem, turrem, vrulem.

Duhì : er' e marrë, stuhì

Dushnjë : shëlgjishte të ulta, ferrishte

Dynd : trondit, shungllonj.

Dh

Dhel : djallëzì, mejtim i keq

Dhjakonjar : lypës

Dhrom : udhë, rrugë.

E

Enk (gu) : i marrë, budallë.

Etuem : ay që ka etje

Evljâ : i mirë, i sinqertë, shëjtë

F

Fajkua ose fallkua : skyfter, petrit

Fatos : trim, burrë, herô

Fëllqinjë : mundim, përpjekje.

Fërtymë : hov, vrul, sulmim.

Flegë : Fleta e derës, kanati i derës (Shum. flegurat).

Flegmatik : gjakftohtë.

Fli : theror, kurban, viktim.

Fqollë : i rahun e i krehun gati për m'u tjerë.

Frushkull : kamçik, fshikull, kërbac.

G

Gajas : më merret mendja, fryma, më bjen të fikët.

Galamsh : i paralyzuar.

Galldim : gëzim, kënaqësi.

Gém : degë shëlg, ose pëme

Gërthas ose këlthas : thres, bërtas

Gërxxh : grykë malesh të thata, skërkë, thermopyl.

Gorren : murlân, tufan.

Grigje : kope, tufë, sogori

Gurgullonj : vjenj, zjenj.

Gj

Gjepur : fjalë boshe, pallavër, dokër.

Gjeraqinë : femna e skyfterit.

Gjërbon : rrjeth, pikon.

Gjilldrim (Turq.) : rrufë, zjarm Qjelli.

Gjyfkem : lodhem, këputem, aparjas.

H

Hajin (Turq.) : andart, tradhtor.

Hameleon (Greq.) : Një farë krymbit që ndron shpesh ngjyra.

Harbut : jo fisnik.

Hôn : luginë, valée.

Horr : njeri i poshtëm, kopuk, i dobët fort.

Hulâr : një vegël bujqësore, që u venë qeve më qafë për me lëvrue.

Humnerë : poterë Zoti, mot i keq, stuhi.

J

Javer (Pr.) : ndihmës, adjutant

Javo : befas, atë ças.

Jehonj : tingllonj sa dëgjohet e përsërit zâni.

K

Kanáre, ose **Kanaré** : thertore, kasaphânë.

Kankrenë : mish i kalbët prej qelbi

Kaproll : ndré ose drê

Kasnec : lëçitës, lajmtar, tellall.

Katallân : njeri i nalt' e i trashë, kykllop.

Kërnjall, ose **kërnjallë** : det i hapët, oqeân.

Kithi : njanas, shkarthi, tërthoras.

Kllapì : efialt, ankth gjumi, fantazmë, ândër e keqe.

Kollas (koll-agasi) : kapitan ushtrieje.

Konop : litar.

Kontinent : tok' e gjat' e e gjanë.

Kopallë : fjalë e trashë, dokër, gjepur.

Kratér : grykë vullkani.

Krenar : kryenaltë.

Kreshnik : fatos, trim, sokol, i fortë.

Kreshperohem : çprishem flokësh, më çohen flokët përpjetë.
Krongjill : kristal, akulli që bahet prej pikësh e që ndrit.
Krydh ose **kryth** : fundos në ujë, zhyt.
Kumbonj : bajsi kambana, tingëllonj.
Kumtonj : baj me dijt, komunikonj.
Kurreshtim : kuriozitet
Kurth : leq, çark minjsh, grackë.
Kushtrim : lajm, parollë, shëj allarmi
Kuvli : kafas zoqsh.

L

Labic ose labiç : lufgat, xhind, kusar i natës
Lamë : lëmë, fushë nderi, olok, patalok.
Lanët : i namun, i mallkuem
Lar : dafinë.
Legjendar : shekullor, historik, mythologjik.
Leq : kurth, grackë që zanë zoq
Lodër : lojnë, daulle.
Lubi : liamje, kulçedër, drangû
Luk (gu) : sifun, koritë druni.

LI

Llanternë : fener nate
Llaz : vendas i Llazistanit
Llas : fuqi, kurajo.
Llastim : përkëdhelje.
Llogor : vent strategjik, istiqâm.
Llurrit : një farë gjarpni me vijza e i tmerrshëm.

M

Magjup : jefk, evgjit.
Majtas : nga an' e majtë, ose nga e mëngjra.
Mbrinj : harrinj.

Mek : gajas, i pres fuqinë dikujt
Mëngjis : mjekonj, shëronj.
Mërgim : largim, kurbet.
Merqéz : qendër administrative.
Mërqinjë : ferrë, ferrishte.
Mitë : ryshfet.
Mjak : vdes për bukë, lodhem, kapitem, mjaftonj.
Monopat : rrug' e ngushtë për njerës, ose shtëza.
Mrîz : vënt i fshehtë, limer.
Murg : i mjerë, i përzishëm.
Murlân : tufan, gorrên, er' e marrë.
Murrâsh : i murmë, zeshkan.
Murrizë, ose **mrrizë** : ferrë, mërqinjë.
Muzg ose **muzgë** : vallto, vurr, kënetë.

N

Ndraq : fëlli, pëgënj, leros
Ndrydh : mbyll, shtërngonj pisk.
Ndrynj : mbyll mbrenda me çelës.
Ngec : ndalem, mbetem, qendronj.
Ngel : pengohem, ndalohem.
Ngjeti : gjetkë, gjetiu, në tjetër vënt
Ngjiz : shkaktontj
Ngufonj : fuskosem, mbushem me vner, me siklet.
Nguronj : mbetem si guri.
Njanas : nga njana anë.
Njatë : afër, anës, përbri.
Njollë : leqë, mynxyrë.
Nopran : gojë-prishun.
Nuhat : mar erë me hûndë, gjyrmontj.

O

Ograjë : kullotë, livath, merâ

Onbash : tetar (dhetar i ushtris turke)

Ortë : çetë, taraf, kompani.

Orvat : punonj, lëvtronj.

P

Pasvant : rrojtat nate

Përdëllim : mëshirë

Perrëpinë : tatëpjetë.

Pezme : inat, zembrim.

Pijtas : mpijtat, me frikë, me drojë.

Pingall, ose **pinjall**, kamë, stileto.

Pirollo ! : bravo, të lumtë, aferim.

Pizgë : pipëzë, gërnetë e vogël (klarinetë jevgsh)

Plânk : rësk, mall, pasuni, randësinë.

Plok : bjeshkë, vri, vent malsor i veshun me shëlgjë.

Polem : popull, ilaûs.

Prehje : qetsi

Preje, ose **Pré** : kusari, grabitje.

Prozhmë : bjeshkë, pyllishte.

Pullás : kulm, çati.

Q

Qé : shëko, kqyr, ja !

Quar : qilar, katua, budrûm.

Qymë : tufë, kopë, grigjë.

Qyrd : vendas i Qyrdistanit.

R

Rackapitem : coptohem, lodhem fort, këputem.

Rang (gr) : sërë, rrjeshtë, radhë.

Raqe : levere, lecka.

Ravë : ndërmjeti, midis dy ose më shumë reve.

Regjem : lodhem, ropatem, punohem.

Rëshqitës : tuke shkarë

Rr

Rrap : çinar, një farë lisi i gjatë.

Rrushkull : një farë gjambi

Rrymë : rrjedhë e ujit, vrulë.

S

Sajonj : numuronj, llogaris

Savat : argjënt, sërmë e punueme

Sdrulë : një lloj gjambi që çpon keqas

Skërkë : grykë, ose luginë midis dy maleve të thata.

Skundill : pëqin' i një mali

Slllok : vënd' i naltë pyllor.

Sogori : kopë qensh, ujqsh, çakajsh.

Sokëllin : buçet, gjëmon, ushton

Sorrollatem : sillem rrotull, vërdallë.

Spalorë : bataré pushkësh.

Spillohem : nisem, stolisem.

Stalis : storas

Stelë : folë, ose çerdhë egërsinash.

Stërdit : has, takonj, gjenj përpara.

Stërflokem : çprishem flokësh

Stihi : (gr.) hije, llamje, kulçedër.

Stuhi : er' e marrë, murlân

Sukë : kodrin' e veshun me shëlgje.

Sung : një farë lisi i ulët.

Sungji : shish, kasaturë, bajonetë

Sy-qutë : i zgjutë.

Sh

Shakllaban : llapazan, njeri që të mërzit së foluri

Shakullinë : er' e shi bashkë, breshëri.

Shejtar : ajy që shtije mirë më nishan, nishanxhi
Shelboj : shpëtonj një njeri prej rrezikut.
Shitonj : plagos.
Shiligë : hij' e keqe
Shpat : pllajë mali me lisa, ose me bredha.
Shpinë : kurris.
Shprohë : llamja, kulçedër, drangua
Shqerbe : egërsinë, bishë.
Shqimit : krejt, me gjithsej.
Shtangem : hiqem më nj' anë, ndahem pa ba fjalë
Shtërpar : barë që kullor berrat shtërpa.
Shtërpi : shtâzë përdhese si kur se ardhusha, gjarpni.
Shtrokull : çerdhë egërsinash.
Shujzë : pijavicë që thith gjakun.
Shushavë : arrati, çporrje
Shytonj : lé shyt, shkurtonj, gërshënonj.

T

Tamthet : të dy anët e kokës andej e këtej ballit.
Tërmal ose **tërmall** : anë mali
Tërplotë : lopatë hekuri, ose druni.
Trant : shkunt, tunt.
Trishtim : hidhnim, acarim, mellankoni.
Trojë : mall, pasuni e palujshme
Turfullon : kur kali shkunt turrinjt' e hingëllon

Th

Thark : kënetë, moçal, vurk, vallto.
Thimar : një farë shëlgjishte që mban erë të mirë.
Thundronj : shkel me thundrë.

U

Ugursëz : pa ugur, pa fat

Ultronj : gjëmonj, ushtonj, buças.

Uzdajë : shpresë.

V

Vang : rrotë qerreje, ose mullini.

Vargëllonj : më bije të fikët, vilani.

Vargua : vark, zinxhir.

Varfë : dervish.

Varrë : plagë.

Varvat : i tredhun, hanuer.

Vershon : mbushet rrafsh sa derdhet, teptis jashtë, inondon.

Vërtik : shpejtë. (Vërtik plumbi)

Vesvesë : dyshim, ndërdye.

Vëshillon : ka produkt të math, lulëzon e ent mirë (Arat
veshillojnë,kurse pemët zërdëlljnë = janë plot pemë)

Vezmë : fyshekllek, gjerdhan që venë fyshekët,

Vigân : gjigand, herô, shprohë,

Vikas ose **Vikat** : bërtas, thres sa munt.

Vjerr : mbvarr. (U vorr në litar = u mvarr)

Vlak-gu : lagshtinë, njohmësi, pikë lagshtine

Vluk-gu : lulja e moshës.

Vrazhët : vrejtun

Vrell : mburim, pus

Vrengëllim : zhurmë i shpatës kur bën “vring,vring”

Vrengër : të pamit shtrembët, çakërthi.

Vrëngët (i) : ajy që shef shtrembët, çakëri.

Vrik : shpejt, me vrap.

Vrug-gu : myk, muhlë, ndryshk, mërshtë.

Z

Zagushi : e nxeht’ e madhe, vapë.

Zallahi : furtunë deti, tallas.

Zurnâ : gajde, gërnetë kurbatësh

Zbehem: mverdhem në fytyrë, më prishet fytyra, më ikën gjaku.
Zylmë : famë, emën (gloire).

Zh

Zhugë : thupra kënetash.
Zhyt : kryth, fundoj në ujë.

Xh

Xhurrâ : fyell, xhamarë, duduk.

Opinion letrar

(botuar në revisten “Leka” 1935, Nr. 8 f. 344)

Të rrallë janë poetët shqiptarë, qi nder poezi të veta kanë qënë t’ inspiruem nga ngjarjet historike të vendit, e mâ të rrallë edhe shkrimtarët qi kanë shkruar ndonji histori të dokumentueme mbi ndodhit e ndryshme të rilindjes s’ atdheut. Kjo âsht një e metë, një mungesë mjaft e madhe për historin e rë të kombit t’ onë. Rrethi i burravet, qi mueren pjesë në levizjet e rilindjes a qi qenë dishmitarë t’ asaj kohe, po vjen dita per ditë tue u ngushtue. Me humbjen e disa atdhetarëve të vjetër shduken edhe kujtimet e tyne mbi përpjekjet, mbi veprimet e ngjarjet qi ndodhen n’ agimin e indipendencës s’ onë. Ndihet pra per së forti nevoja qi të mblidhen e të mos lehen me humbë dokumentat, shenimet e kujtimet qi kanë të bâjnë me rilindjen kombtare. Sivjet Dr. Kristo Floqi botoi një vepër të rë: “Dëshmorët e rilindjes ose epopë e Korçës”. Në ket epopë poeti këndon me një frymë atdhesije levizjen e Korçës e luftën qi ngjau n’Orman Çiflik ndermjet kryengritsve shqiptarë e ushtarve turq, tue na paraqitë në një kuader të kjartë historin ideale të vendit të vet.

Sulltan Reshati, qi ish një kukull në dorë të xhonturqvet, nxjerrë një ferman, me anë të cilit u mohon Shqiptarvet të drejtat qi kishin fitue me shpalljen e konstitucionit. Hafiz Pasha dergohet per të

shtruar Korçen ku levizja kombtare kish marrë më të hapët. Nji grusht trima të qytetit e të rrethet dalin në mal e atje formojnë dy çeta nen urdhen të kapidanavet Qamil Panariti e Spiro Bellkameni qi të mprojnë me armë të drejtat e atdheut. Por nji vegël e shitun nder anmiq, nji farë Rustemit prej Korçe i trathton vllaznit e vet. Tri taborre ushtarësh turq rrethojnë Pojanin e Çiflikun e Sajdajt ku kishin xânë vend kryengritsit. Këta e shofin vedin të trathtuem e në rrezik, por nuk tremben ; xânë meterizet e i a nisin pushkës. Në ket përpjekje të rrebtë bijnë deshmorë të liris Odissea N. Kotta, Kostaq Spiro Kosturi, Nuçi Lapi, Tushi Krastafilaku, Bajazit Rehova e Kristaq Furrxhiu. Më në fund vritet edhe Rustemi, kështu e paguen trathtin me krye të vet.

Ky është argumenti i kësaj epopeje, nji epizod mjaft i thekshëm qi ndodhi me 16 Korrik 1911.

Të tetë kangët qi perbajnë indin e veprës, janë të punueme në vjersha tetërrokshe në nji gjuhë të lehtë e të fuqishme; nder to del pa prâ në shesh shpirti i kombit gjith dishir per liri t' atdheut.

Për qellimin e naltë qi ka vepra meriton të perhapet e të lexohet pse vijnë me naltsue e me ushqye zëmrat e brezit të ri me shujten e fatosavet të vet.

K.

Këtë epopë Kristo Floqi e ka botuar kur ishte në moshën 63 vjeç.

Veprat letrare të Kristo Floqit

I.

Drama e tragjedi

- 1) Fë e kombësi
- 2) Karllo Topija
- 3) Pirro Neoptolemi
- 4) Triumfi i Lirisë
- 5) Fat-zeza
- 6) Skënderbeu n' Itali
- 7) Qypërlinjtë
- 8) Omer-ag-Ulqini
- 9) Meço Qafëzezi
- 10) Të dy rashterët
- 11) Atdheu
- 12) Fedora
- 13) Mbreti Oedipus
- 14) Antigoni
- 15) Elektra
- 16) Medêa

II.

Komedi

- 17) Rrogat e nëpunësve
- 18) Lodrat e studentëve
- 19) Do të vras vehten
- 20) Vllazëri e interesë
- 21) E bij' e banqerit
- 22) Dhëndër me përdhuni
- 23) Merre t' a marrim
- 24) Nder e qytetni
- 25) Kundrështarët e prikës
- 26) Psimet – mësimë

- 27) Zi e më zi
- 28) Reklamë e blofë
- 29) E mbes' e krahinarit
- 30) Akrapallëket
- 31) Ministri kandidat
- 32) Doktorllëket
- 33) Veteranët
- 34) Fat i papritur
- 35) Përfundimet e zilisë
- 36) Burri burrë
- 37) Usta Patozi
- 38) Tetua e Karllit
- 39) Kopraci (përkthim)
- 40) Muratorium
- 41) Horr-horr Topalltija
- 42) Kopanët e batatis
- 43) Zuzarkat
- 44) Të tërbuarit

III.

Farsa e monollogje

- 45) Një nat' e tmeruar
- 46) Gungaçi
- 47) Byrokratija
- 48) Si do të vejë halli
- 49) Shpina jeme

IV.

Operetta

- 50) Një natë Krishtlindjesh
- 51) Babagjyshi

V.
Juridike

- 52) E Drejta themelore
- 53) Administrata
- 54) Ekonomia politike e shoqnore
- 55) Ligja e Përmbarimit

VI.
Letrare

- 56) Historija e Greqisë
- 57) Historija e Romës
- 58) Kritoni i Platonit
- 59) Karakteri (përkthim)
- 60) Patriotizmë e Nacionalizmë
- 61) Fjalor i gjuhës shqipe me 30.000 e sa fjalë

VI.
Poezi e satira

- 62) Tingëllimet e zembrës
- 63) Tallaze e valë
- 64) Shkëndija
- 65) Shqypetarët
- 66) Qerthulli politik
- 67) Epopë e Korçës
- 68) Epopë e Vlorës
- 69) Epopë e Skënderbeut

Shënim : Kjo listë e veprave të Kristo Floqit është hartuar nga vetë ai dhe është botuar tek “Tingëllimat e zembrës”, botim i vitit 1940